

SBORNÍK
STÁTNÍHO OKRESNÍHO ARCHIVU
VE FRÝDKU-MÍSTKU

4

2003

ISBN 80-86388-07-7

OBSAH

Úvodní slovo	... 4
Články:	
<i>Tomáš Adamec:</i> Z historie obecné školy na Gruni	... 5
<i>Olga Mateášová:</i> Jak vznikla škola v Horních Datyních?	...24
<i>Kateřina Lepíková:</i> Spoř ve dnech dobrých pro čas nouze (Z historie Místecké spořitelny)	...29
<i>Karol Janas:</i> Rozpad Československa v marci 1939 a jeho dopad na obyvatelstvo Pobeskydia	...39
<i>Milan Palák:</i> Po stopách Leoše Janáčka na Hukvaldech a v Rychalticích	...47
<i>Radek Lipowski:</i> Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny v Místku	...50
<i>Ivana Lehkoživová:</i> První válečný rok československého parašutisty Vladimíra Řezníčka	...62
<i>Alena Matějová:</i> Historický vývoj okresních úřadů Frýdek a Místek	...76
<i>Kateřina Lepíková:</i> Stavební úpravy kostela sv. Jošta ve Frýdku se zvláštním zřetelem na restaurování oltářů v jeho interiéru	...83
<i>Tomáš Adamec:</i> 100 let od narození Dominika Drobiše	...93
<i>Tomáš Adamec:</i> Milan Klega pětasedmdesátiletý	...97

Vážení čtenáři,

už počtvrté Vám předkládáme sborník příspěvků týkajících se historie našeho regionu. Na jeho obsahu se, jak už se stalo zvykem, kromě pracovníků našeho archivu podíleli i badatelé. Nové číslo přináší devět původních článků a dva medailony. Oproti původnímu záměru se nám nedaří zavést rubriku, která by pojednávala o nové literatuře. Bohužel, poměry jsou takové, že nemáme možnost systematicky sledovat, co nového vychází, mnohdy se o nových publikacích dovídáme, v těch nejkřiklavějších případech, až s několikaletým zpožděním. Zbývá jen doufat, že se situace časemlepší.

Dosud vyšlá tři čísla ukázala, že se nám podařilo oslovit část badatelské veřejnosti a doufáme, že v budoucnu se řady našich čtenářů ještě rozrostou.

Z HISTORIE OBECNÉ ŠKOLY NA GRUNI

Tomáš Adamec

Staré Hamry byly až do poloviny dvacátého století, kdy došlo ke změně katastru a o málo později k zatopení části obce přehradou Šance, velmi rozsáhlou horskou obcí táhnoucí se po pravém břehu řeky Ostravice v délce zhruba 20 kilometrů. Navíc byla tato obec rozložena po svazích okolních hor. Až do roku 1852 zde však chyběla škola. Z obecní kroniky se dovídáme, že tu vyučovali výpomocní učitelé s nízkým vzděláním, kteří tu neměli ani stálý pobyt a vyučovali v podstatě za ubytování a stravu. Vyučovalo se v místních chaloupkách dvakrát týdně a situace vypadala tak, že v místnosti, kde probíhala výuka, se zároveň vařilo, tkalo plátno a často zde byla přítomna i nějaká ta koza či tele.

Situace se nezměnila ani po roce 1840, kdy byla zřízena škola na Borové a obyvatelé Starých Hamer byli vyzváni, aby své děti posílali tam. Výzva zůstala nevyslyšena v podstatě z jednoho prostého důvodu. Lidé nebyli zvyklí posílat své děti do školy, natož do takové, která byla vzdálena pro někoho 14, pro jiného ale i více než 20 kilometrů.

A tak až roku 1852 mohlo dojít k zahájení skutečné školní výuky. Pro svou rozlehlost byla obec rozdělena na čtyři školní sekce podle místních částí. V těchto sekcích se vyučovalo tři dny v týdnu v najatých místnostech, které byly velmi nuzně zařízeny. A tak se začalo učit v chaloupce čp. 15 pro čp. 1 – 69 v Hamrovicích, v chaloupce čp. 77 pro čp. 70 – 84 v Řečici, v chaloupce čp. 116 pro čp. 85 – 148 na Gruni a v chaloupce čp. 178 pro čp. 146 – 198 v Jamníku.

Na učitelské místo byl povolán Karel Brumovský, podučitel v Dombrové a jako výpomocný učitel mu byl přidělen Valentin Slanina. Učitel Brumovský bydlel v Hamrovicích a vyučoval tam a v Jamníku třikrát týdně. Výpomocný učitel Slanina bydlel na Gruni a vyučoval dva dny v týdnu na škole v místě svého bydliště a na škole v Řečici. Všechny školy byly jednotřídní s českým jazykem vyučovacím. Nájemné, které činilo 4 zl. a 20 kr., hradil náboženský fond. Dřevo na topení (12 sáhů)

dodával arcivévodský úřad a z poloviny jej hradil rovněž náboženský fond. O zařízení a čistotu učeben se starala obec. Školné pro učitele činilo 3/4 kr. týdně na jedno dítě, pomocník dostával ze školního fondu 48 zl. ročně.

Už v roce 1853 byl ale Valentin Slanina uznán neschopným vyučovat a byl propuštěn. Na jeho místo nastoupil Karel Barabáš, který byl proslulý i svým léčitelským uměním. Za jeho působení byla na Gruni roku 1861 postavena první samostatná školní budova.

Škola na Gruni v roce 1907

V letech 1864 a 1865 byl postaven v obci v místní části Jamník nový kostel. Zároveň s ním byla postavena i škola. Na novou školu byl přeřazen Karel Brumovský. V roce 1866 byl výpomocný učitel Barabáš přeřazen z Gruně na školu v Hamrovicích a v Řečici. Tak se stalo, že škola na Gruni na šest let osiřela, neboť na ní neměl kdo vyučovat. Děti z Gruně docházely do nové školy u kostela.

Až roku 1872 začal na Gruni vyučovat nový výpomocný učitel Antonín Rudolf, kterému bylo přiděleno i vyučování v Řečici. Správa školy na Gruni přitom podléhala řídícímu učiteli školy u kostela.

O tom, čemu se vyučovalo, a jak vůbec vypadala školní docházka, se dovídáme ze školní kroniky školy na Gruni: „Vyučovalo se čtení, psaní, počítání. Reáliím nebylo věnováno pozornosti a nebylo též ani kdy. Vyučovalo se hodně individuálně, ježto mnozí docházeli jen přes zimu. Ba mnozí dle doznání byli ve škole třeba jen 2 – 3 týdny v životě. Zajímavá je součinnost školy a domova. Hlavně matky se staraly, aby nahradily dětem školu a přiučovaly je čtení a počítání třeba při tkaní neb kolovrátku.“

Antonín Rudolf vyučoval na Gruni a v Řečici 22 let. Po jeho smrti roku 1895 převzal vyučování jeho syn František Rudolf, vyučený krejčí, který tu vydržel až do roku 1911. Na sklonku tohoto období bylo na odpovědných místech rozhodnuto o výstavbě nové školy. „Všeobecně se pozorovalo, že stará škola nijak nevyhovuje účelům a potřebám vyučování.“ Se stavbou nové školy bylo započato v roce 1910, o rok později byla škola dokončena.

Nová školní budova z roku 1911

Kolaudace nové školní budovy se konala 15. září 1911. Komise, v jejímž čele stál c. k. okresní hejtman z Frýdku Theodor Jelen a jejímiž členy dále byli c. k. školní inspektor Antonín Hoffmann, zástupci okresní i místní školní rady i obce, uznala budovu jako

vyhovující, a tak po slavnostním vysvěcení dne 17. září zde mohlo o den později započít vyučování.

Jelikož dosavadní výpomocný učitel byl o prázdninách dán do penze, bylo nutno za něj najít náhradu. Proto byl c. k. okresní školní radou přeložen na Gruň František Kramoliš, dosavadní zatímní učitel z šestitřídní obecné školy v Ratimově.

K významné události došlo dne 11. listopadu. Výnosem c. k. okresní školní rady ve Frýdku na základě výnosu c. k. zemské školní rady ze dne 27. října byla dosavadní expoziturní škola na Gruni prohlášena za samostatnou. Na základě tohoto výnosu a podle normálních osnov se nyní vyučovalo následujícím předmětům: Náboženství, čtení, psaní, jazyk vyučovací, jazyk německý, počty a měřické tvaroznalství, přírodopis a přírodopyt, zeměpis a dějepis, kreslení, zpěv, tělocvik a ženské ruční práce.

Zkrátka ale došlo k další výměně učitele. Na vlastní žádost byl František Kramoliš přeložen na dvojtřídní obecnou školu v Dobraticích. Výměnou pak přišel z Dobratic na Gruň jako učitel Antonín Lange. A to s platností od 1. prosince 1911. Antonín Lange také v lednu 1912 založil školní kroniku.

Už v prosinci roku 1912 ale dostala škola nového učitele a správce – Viléma Pollaka. Spolu s ním vyučovala na škole i jeho choť Anežka Pollaková, která měla na starost ženské ruční práce. V roce 1914 však vypukla světová válka a 1. srpna byl povolán i Vilém Pollak. Na jeho místo byl dosazen výpomocný učitel Antonín Lange, toho času učitel v Hamrovicích. Jeho působení na Gruni však nemělo dlouho trvat. Také on musel v červnu 1915 narukovat. Škola tedy opět osiřela. Okresnímu školdozorci Antonínu Hoffmanovi se však podařilo různými intervencemi u vojenských úřadů dosáhnout toho, aby správci školy Vilému Pollakovi, který toho času sloužil v Kateřinkách u Opavy, byla udělena dovolená a on mohl začít opět vyučovat. Pravidelné vyučování tedy mohlo od 15. listopadu 1915 zase pokračovat.

Školní kronika se nyní věnuje takřka výhradně válečným událostem a její pisatel (není uvedeno, kdo to psal), nezakrytě straní své širší vlasti – Rakousko-Uhersku. „*Naše hrdinné armády dobyly od 23. do 25. srpna 1914 Krasníku, Lublína a pronikly až k Ivangorodu, bylo však se jim vyhnouti veliké přesile nepřátel, též*

i na jižním bojišti docíleno skvělých úspěchů a nemohlo býti krásnějšího daru našemu milovanému mocnáři k jeho výroční památce jeho nastolení 2. prosince 1915 jako dobytí Bělehradu.“ Nebo: *„Hrdinná obrana Přemyšlu zůstane určitě věčně skvělým bodem v dějinách této krvavé války. Dokonce statečná posádka přemyšlská v čele s hejtmanem Kuzmánkem učinila několik výpadků. Ztráty ruské u Přemyšlu byly ohromné, ztratili například 8. října při útoku přes 70 000 mužů, až konečně byla posádka hladem donucena se vzdáti. Zatřáslo to každým upřímným Rakušanem.“* S velkým pohnutím a velmi podrobně píše kronikář o posledních hodinách a úmrtí císaře Františka Josefa I. Pak ale postupně přechází k nestrannému líčení válečných událostí, aby postupně konstatoval, že všemi národy vane nový svěží duch svobody. Vyvrcholením této kapitoly je pak několik odstavců, v nichž je přivítán 28. říjen 1918. *„Nejslavnější den českých dějin 28. říjen 1918 přinesl svobodu českému národu 300 let oplakávanou. Bohužel těch 300 let byla doba velmi dlouhá, lid prostý a venkovský, zvláště horský příliš zvykl útisku a porobě panství habsburského, takže nepochopil hned velikost události. Bylo třeba lid burcovat z národní stagnace, uvědomovat a poučovat. To dělo se hlavně přednáškami v Horních Starých Hamrech, jednak přinášely do příbytků horských světlo svobody a volnosti školní děti. Nikdo snad s větším porozuměním a nadšením nevítal radostný státní převrat jako uvědomělý český učitel.“*

V červnu 1919 byla dosavadnímu správci školy na Gruni Vilému Polákovi udělena zdravotní dovolená (v únoru 1920 pak zemřel) a vyučování bylo zastaveno. Nový školní rok začal 8. října 1919 pod vedením výpomocného učitele, místního obchodníka, Bohumíra Charbuláka, který zde působil do 30. srpna 1922, kdy byl na vlastní žádost funkce zproštěn. Vystřídal ho Bohumil Fochler, který své zápisy v kronice pojal po svém. Otevřeně hovoří o problémech, které řešila škola celé předchozí období. Nechce prý příliš kritizovat svého předchůdce, určitě se snažil, ale přece jen je vidět, že to nebyl učitel. Fochlerovi chyběly především nějaké plány, rozvrhy učební látky pro všechna oddělení školy. Pak ale konstatuje, že by se stejně podle nich nemohlo vyučovat. Od října

do března se mnohdy kvůli množství sněhu a velkým vzdálenostem žáci ani do školy nedostanou. „*Do školy buď nepřišel nikdo, nebo přišli 2-3, obvykle 8-15 dětí. Bylo-li již počasí lepší, chodníky vyšlapané, docházelo 50-70% denně do školy. Nejhorší to však bylo v I. oddělení, kde jsem některé děti celou zimu vůbec neviděl.*“

Jenže ani na jaře to nebylo s docházkou slavné. Dokonce se kvůli ní dostal nový učitel do konfliktu s místními občany. „*Koncem dubna jsme poslal několika lidem upomínku pro nedbalou návštěvu jejich dětí,*“ píše Fochler. „*Již to mnohých rozčílilo. Užívali děti k polním pracím, v domácnosti etc. Myslili asi, že trochu mléka, másla vajec aj. jim pomůže a že si mě tak nakloní.*“ Když občané pochopili, že mladému učiteli nejde o mléko ani vejce, ale že jen svědomitě plní své poslání vyučovat jejich děti a něčemu je naučit, nemohli to zpočátku někteří úplně pochopit, takže docházelo k ostrým a jistě i jadrným výměnám názorů. Věc tedy nakonec vyřešila místní školní rada a několik pokut. „*A tu kupodivu! Třída od té doby je stále plná a v květnu obnášela návštěva dokonce 94 %!*“

Od nového školního roku 1923/1924 přibyl na školu výpomocný učitel Josef Skotnica, který po celý rok vyučoval 3. a 4. oddělení (dnes 2. stupeň ZŠ), zatímco Bohumil Fochler vyučoval v 1. a 2. oddělení. Zdejší poměry mu ale asi skutečně neseseděly, neboť na konci školního roku svůj pobyt na Gruni ukončil. Nechal se přeložit do Raškovic.

Nemůžeme s naprostou jistotou určit, kdo pokračoval v zápisech, patrně Josef Skotnica, rozhodně to však byl člověk otevřený. „*Chudý je ten horský lid! Políčka mnoho nevynesou, sázejí se zeměanky, něco zelí a seje se oves. Žně začínají koncem září. Často se stane, že oves nedozraje a že jej zasype sníh. Dobytek se hodně pěstuje. K tomu všemu je kraj zamořen alkoholem. Pije se pověstný hameršlóg, je to lih k pálení, rozředěný vodou. Následky nejlépe možno pozorovati u dítek, ve škole při vyučování. Asi 25 % dítek jsou kretěni. V prvním oddělení je chlapec, který dle doznání vlastního otce vykourí denně balíček tabáku. Je to blbeček. Ještě dlouho bude trvat, než pozná lid, co ho ničí.*“ Jinak se ale školní docházka zlepšuje a také znalosti dětí byly při inspekci oceněny.

Obyvatelstvo Starých Hamer bylo chudé a svým dětem mohli rodiče jen málokdy dopřát nějaký dárek. Správce školy si toho byl dobře vědom, a tak požádal několik továrníků a zámožných občanů o milodary. „*Sešlo se něco prádla a látky na oděv. Odbor M.O.L. ve Starých Hamrech daroval 8 párů botků. Ti nejchudobnější byli poděleni. 22. prosince vystrojen vánoční stromek. Večer se sešlo žactvo zdejší školy i s rodiči, bratry a sestrami ve škole. Rozsvícen vánoční stromek, předneseny vhodné básničky a zapěny písně. Žactvo, hlavně ti nejmladší, se nemohli nasytit krásy a kouzla vánočního stromečku.*“

Vánoční nadílky se konaly i v dalších letech, navíc byly doplněny různými výstupy žáků, kteří se pro tyto příležitosti učili různé básničky či písničky.

Časté změny správce školy neprospívaly vyučování ani budově školy, proto zainteresovaní usilovali o to, aby škola získala nějakého správce na co nejdélší dobu. Od školního roku 1925-1926 nastoupil toto místo Antonín Lange. Spolu s ním přišla jako učitelka jeho žena Terezie.

Školní rok musel být ukončen předčasně kvůli katastrofálnímu stavu školní budovy. Od počátku byly problémy s hubkou, nyní však byla pohroma tak rozsáhlá, že si vynutila neodkladný zásah. Práce pak trvaly celé léto a celkový účet se vyšplhal až k 28 000 korun.

Na začátku dalšího školního roku se stala neočekávaná věc. „*15. září stal se nečekaně svátkem naší školy. Toho dne dožil se náš veliký básník, bard Slezska ujařmeného –Petr Bezruč 60ti let. Chystány mu okázalé oslavy v Brně a on se najednou zjeví za vyučování u školy. Přišel na milovaný Gruň z Lysé hory, kde přenocoval...Děti ho jen letmo zahlédly, nechtěl jsem, aby se stařecci vyplašili. Slíbil přijít na děle v prázdniny, ale zlá nemoc (ischias) a neodbytné revma mu nedaly. Zdá se, že to byla jeho poslední cesta na Gruň.*“

Ve školním roce 1928/1929 nastoupila nová učitelka ženských ručních prací a domácích nauk Anežka Bednářková. Kronikář píše, že se svého úkolu ujímalá nerada. Už Staré Hamry se jí zdály být zastrčenou obcí, natož pak tak odlehlé místo jako byl Gruň. Měla v podstatě pravdu. Škola na Gruni byla určitou raritou. Josef

Skotnica o dva roky dříve v kronice poznamenal, že „do školy zavítaly mnohé výlety, aby zřely dřevěnou školu a pouze jednu třídu.“

Navíc tu byly obrovské problémy s vodou. Škola neměla vodovod ani pořádnou studnu. Až na podzim roku 1928, sedmnáct let po postavení školní budovy, byl vybudován vodovod. Zřídlo vody se našlo nedaleko na rozhraní pozemků dvou místních usedlíků, kteří se při této akci svezli, a tak nekladli odpor, když bylo potrubí vedeno právě přes jejich pozemky.

V roce 1929 přišel na Staré Hamry kaplan Richard Weidlich, Němec z Vidnavska. Předcházela ho špatná pověst a jeho působení v obci ji potvrdilo. Dal o sobě vědět už na podzim, po svatováclavských oslavách. Weidlich udal u okresního školního výboru všechny správy starohamerských škol, že nepořádaly oslavy dosti důstojné. Jeho tažení proti všemu, co se mu zdálo být v rozporu s cítěním pravověrného katolíka, připomínalo malou křížovou výpravu a způsobilo, že o Starých Hamrech se mluvilo i v Parlamentu Československé republiky.

Spory vyvrcholily na jaře 1930 a jejich sumarizaci přináší interpelace poslance Vojty Beneše, z níž tady vybíráme: „Na škole ve Gruni nařizoval (Weidlich) dětem počátkem školního roku, aby při setkání žen s krátkými sukněmi a rukávy místo pozdravu plivly a řekly „strašáku“...Dne 24. února 1930 roztrhal ve škole ve Starých Hamrech na Gruni jubilejní pohlednici M. Jana Husi, vydanou na památku pětisetletého jubilea (1415-1915) jako rouhavou a spálil ji. Na škole ve Starých Hamrech zaškrtal tužkou v čítankách články o M. J. Husovi... nabádal děti, aby vytrhly obrázek Husův z čítanky Ráno II. díl. Namaloval prý ho hloupý člověk (Aleš) jen tak z hlavy. Poněvadž děti přes to obrázek onen nezalepily, ani jej nevytrhly, učinil tak P. Weidlich v hodině náboženské dne 24. března 1930 sám, a to v jedné hodině ve 12 čítankách, v ostatních slíbil tak učiniti později, ježto neměl dostatek lepidla.“ Jan Hus měl zkrátka podle Weidlicha černou duši a skončil v pekle. Všechny jeho obrazy bylo třeba odstranit a spálit. Děti nemají věřit učitelům, co jim o Husovi říkají.

Weidlichovi se podařilo část obyvatel Starých Hamer zfanatizovat natolik, že přišli do školy, kde žádali, aby škola

přestala o Husovi vyučovat. Podle kronikáře disponoval Weidlich s listinou, na níž bylo 84 podpisů rodičů. Na druhou stranu zde byla skupina obyvatel, kteří kaplana odmítali a nechťeli děti posílat do hodin náboženství. Těch bylo ale jen 13.

Weidlich měl ale v Parlamentu také své lidi. Poslanec Čuřík vystoupil s interpelací protizákonné a protikatolické činnosti pokrokových učitelů ve školách na Starých Hamrech. Věnoval se tu podrobně všem starohamerským školám, nás však zajímá především škola na Gruni. Té ostatně věnoval zdaleka nejdelší část své řeči. Na přetřesu byl nejdříve opět Jan Hus, jeho obrazy a články v učebnicích. Také zpěv písní Hranice vzplála a Kdož jsú boží bojovníci. Čuřík se zmínil i o tom, že učitel Lange si dovolil udat kaplana Weidliche na četnické stanici, že ničil dětem čítanky a štvál proti němu obyvatelstvo. Také od dětí neustále vyzvídal, aby mu něco řekly proti kaplanovi. *„Mimo to se dopustil p. řídící urážky na cti proti občanům na Gruni. Privil totiž před dětmi ve škole: „Gruňáci jsou sprostáci nejsprostší“ a zase: „Na Gruni je jenom jeden pořádný člověk.“ Dopustil se také dvou povážlivých urážek na cti proti p. kaplanu. Privil totiž ve třídě: „Před kaplanem musím zamknouti jako před zlodějem“ a po druhé: „Tento člověk nepatří do třídy, ale do blázince.“*

Na doplnění celkové atmosféry tohoto divokého školního roku ještě zacitujme ze školní kroniky (nutno ovšem podotknouti, že byla vedena jedním z účastníků sporu): *Jím (Weidlichem) vyvolané nepokoje šly tak daleko, že děti sváděny ke lžím a jím poštvaní lidé neštíteli se žádné zbraně. Podhazovali dětem jdoucím do školy dopisy plné nejsprostších urážek, výhrůžek (i zabitím), podobné přibíjeny i na rozcestí, posílány poštou. Ba dokonce jeden občan roznášel po obci i okolí zprávy o zneuctění kříže učitelem, až muselo býti proti němu zakročeno soudně. Byl odsouzen. Jeho dítě, začka první třídy, tvrdilo učiteli přímo do očí, že jej vidělo mazati kříž inkoustem. Proti schůzi pokrokových občanů zdejší obce 13. dubna u Charbuláků na Gruni, kde byla jeho činnost pranýřována, byl kaplanem rozšiřován leták, kde hlášáno vítězství předem.“*

Z vítězství se ale nakonec neradoval. Rozhodnutím biskupského komisariátu pro východní Slezsko byl ze Starých Hamer odvolán.

Toto rozhodnutí nechtěl respektovat a když už nemohl vyučovat ve škole, učil náboženství v kapli na Gruni. Ještě 15. června si na schůzi nechal občany odhlasovat, že ne on, ale učitel Lange má z obce odejít. Vyšší instance mu ale pohrozila suspendováním, a tak mu nezbylo, než se odebrat na nové působiště – do Vendryně.

Mezitím už ale bylo rozhodnuto i o jiné věci, daleko důležitější pro školu na Gruni. Bylo rozhodnuto postavit novou školní budovu. Projekt vypracoval Jan Klema, stavbu provedl stavitel Jaro Čermák. S přípravnými pracemi se začalo v říjnu 1930, s vlastní stavbou pak na jaře příštího roku. I přes četné obtíže šla stavba velice rychle vpřed. 24. dubna se začaly kopat základy a ve druhé polovině června byla hotová hrubá stavba i krov. Na 20. srpna byla stanovena kolaudace. Zároveň byla v létě přestavěna stará škola. Ze staré třídy vznikly dva pokoje – jeden pro řídícího, druhý pro učitele.

Bezručova škola z roku 1931

Škola vyrostla krásná, ale konečný účet leckoho ze zúčastněných nemile překvapil. Stavba stála 659 000 korun, o takřka 190 000 víc, než bylo počítáno. Příčiny vidí pisatel školní kroniky v několika faktorech: první chyba byla ta, že obec se snažila ušetřit tím, že vzala opatření materiálu na sebe. *„Přepočítala se ve smýšlení spoluobčanů. Každý hleděl těžiti,*

nejurčitěji projevil se tento rys u povozníků.“ Druhou chybou byla volba stavitele architekta Čermáka z Místku, „*který hleděl vyšroubovati všechny práce co nejvýše.*“ Konečně pak velký kus viny leží na obci, která zapoměla při plánování na mnohé důležité práce. Velkou překážkou byl i nedostatek vody. Ta se musela dovážet, což stálo více než 50 000 korun.

Ve školním roce 1931-1932 bylo zapsáno 112 žáků, kteří byli rozděleni do tří tříd po dvou odděleních. Na škole se mělo také systemizovat druhé učitelské místo. Získala je manželka správce Terezie Langeová. Výpomocnou učitelkou, která vyučovala ve třetí třídě, byla Zdenka Zavadilová. Nepřivykla však zdejšímu kraji a brzy odešla do Janovic.

Na začátku školního roku 1932-1933 byl ustanoven výpomocným učitelem Rudolf Křen. Velmi brzy se aklimatizoval a stal se oblíbeným kantorem. Ale už v dubnu byl přeložen do Nošovic. Na Gruň přišel právě z Nošovic Svatopluk Raška, který sem byl přeložen pro své politické smýšlení (byl komunista).

V dubnu 1933 rovněž Zemská školní rada v Brně svolila, aby nová škola nesla čestný název Bezručova škola. Je to jedna z mála informací o škole, která se najde ve školní kronice. Antonín Lange totiž své zápisy pojal velmi zešířena. Probírá politickou i hospodářskou situaci nejen v republice, ale i v celém světě. Zmínky o škole tak jsou velmi sporadické.

Nový školní rok začal v pátek 1. září 1933 ve čtyřech třídách. Jelikož ale nová škola měla pouze tři učebny, bylo nutno čtvrtou třídu zřídit v budově staré školy. Další třída ovšem vyžadovala novou pedagogickou sílu. Proto byla na Gruň přeložena Jarmila Kampová, která dosud působila na škole v Morávce-Lípovém.

Od září 1934 už se vyučovalo zase jen ve třech třídách.

V polovině třicátých let hrozilo nebezpečí, že obec prodá starou školu. Od vystavění nové školy, která byla velmi nákladná, byla totiž obec ve velmi špatném finančním stavu a hledala možnosti, jak se z toho dostat. Jednou z těchto možností byl i prodej staré školy. Učitel by tím vlastně přišel o byt a musel by si hledat náhradní ubytování v soukromí. Nakonec však zůstalo pouze u plánů, k prodeji nedošlo. Ale byla to otázka, která se bude vracet i v dalších letech.

Od 1. ledna 1937 došlo v učitelském sboru k výrazné změně. Manželé Langeovi odešli na školu v Dolní Čeladné a byli vystřídáni jinou učitelskou dvojicí – manžely Františkou a Janem Matulovými. Důvodem odchodu učitelské dvojice byl zdravotní stav Terezie Langeové, který vyžadoval změnu prostředí. Ovšem nutno podotknout, že k výměně došlo hlavně díky ochotě manželů Matulových, tehdy vyučujících ve Staříči a Brušperku (hledali zdravý byt kvůli svému synovi, který trpěl silným zánětem středního ucha), jít vyučovat na Gruň a díky iniciativě školního inspektora Hrozka.

Podobné stěhovací akce byly velkým problémem, jak ilustruje podrobný popis ve školní kronice. Žádosti o vzájemné přeložení učitelských dvojic zůstávaly dlouho na mrtvém bodě. Příčinou byla jednak skutečnost, že *„učitelská organizace místecká stavěla se proti, též i to, že kol. Matula je učitelem, kdežto z Gruně odchází řídící učitel.“* Ale konec dobrý, všechno dobré. Rozhodnutí zemské školní rady v Brně, kterým byly žádosti kladně vyřízeny, bylo vydáno těsně před vánočními svátky roku 1936. Noví učitelé přišli na Gruň 31. prosince 1936.

Zajímavou informací je údaj o začátku vyučování. V roce 1937 bylo na grunšské škole zaveden začátek vyučování od půl desáté, zatímco v předchozím období to bylo až od jedenácti hodin. Toto rozhodnutí zemské školní rady vyvolalo malou bouři mezi obyvatelstvem, kteří vyslali do školy deputaci. Věc se přetřásala i na místní školní radě. *„Správě školy se však podařilo přesvědčiti občanstvo o nutnosti nového nařízení, když mu vysvětlilo, že zase na podzim, kdy se dobytek pro chladna nemůže pást tak časně ráno, budou na tom lépe, že děti mohou pást celé slunné odpoledne.“*

Ve školním roce 1937-1938 bylo zapsáno 111 dětí, v první třídě vyučovala Františka Matulová, ve druhé třídě Jarmila Kampová a ve třetí třídě správce školy Jan Matula. Poprvé byla jako nepovinný předmět zavedena němčina, do níž se přihlásilo 36 dětí.

Dne 14. září 1937 zemřel Tomáš G. Masaryk. Také grunšská škola, tak jako celá země, se pohroužila do smutku. Z kroniky se dovídáme o tom, co se dělo v den pohřbu – 21. září. *„Poněvadž školy byly vybidnuty, aby umožnily dětem sledování průběhu*

pohřbu radiem, byly pozvány děti i s rodiči do školy k poslouchání rozhlasu. Sešla se jich převážná většina, i rodiče a jinoši a děvčata škoie odrostlá přišli do školy. K tomu účelu připravil správce školy Jan Matula učírnu nejvyšší třídy a zapůjčil svůj radioaparát.“ Ve stínu této události zůstalo Bezručovo jubileum. Dne 15. září se dožil sedmdesáti let, připravovala se oslava. Jak by taky ne, když škola nesla jeho jméno. Úmrtí bývalého prezidenta však oslavu odsunulo až na konec roku, kdy se uskutečnila jako součást tradiční vánoční besídky.

Vánoční besídky měly na škole dlouholetou tradici a byly spojeny s vánoční nadílkou. Podívejme se nyní konkrétněji, jak taková akce vypadala. „*Nakonec rozdána vánoční nadílka, a to tak, že byly poděleny všechny děti. Na zámožnější bylo pamatováno aspoň kouskem šativa, aby jim to nebylo líto, kdežto nejchudší byli poděleni novou obuví a novým teplým šatstvem. Před svátky každý žák už věděl, co dostane, neboť dárky byly ještě před svátky roztríděny a vyzkoušeny za spolupráce a dohody všech třídních učitelů a připraveny a to tak, že po skončení vyučování položili učitelé každému žákovi věnovanou hromádku na jeho lavici. tím byl učiněn náležitý přehled o celé škole a mohlo se vyvarovati tomu, aby se snad na někoho nezapomnělo.“*

Na nadílku tentokrát přispělo jako vždy obecní zastupitelstvo, místní reiffeisenka, místní odbor Matice osvěty lidové, Okresní péče o mládež ve Frýdku, Červený kříž, KČT a další.

Velmi pečlivě se škola postavila k oslavám dvacátého výročí vzniku republiky. Program oslav byl připravován už v roce 1937. Žáci vysázeli na školním pozemku ovocné stromky – jabloně, švestky, ale hlavně třešně, dále pak okrasné keře, rybíz a růže. Hlavním bodem pak byla školská výstavka, která se konala o svatodušních svátcích.

Oslavy už byly ale pokaženy neblahými událostmi v pohraničí, které bylo odstoupeno Německu a Polsku. Vrcholem pak byla okupace zbytku republiky v březnu 1939.

V tomto školním roce si ještě mohli žáci školy naposled užít školní výlet. „*Ve dnech 14. a 15. června vykonala nejvyšší třída se svolením OŠV ve Frýdku dvoudenní výlet do Mor. Ostravy. Žáci shlédli představení pro mládež v Národním divadle*

Moravskoslezském. Byli přímo unešeni, neboť nikdy nic takového neviděli. Dokonce se tázali mnozí, zdali účinkující jsou živé osoby. Budili také velkou pozornost a byli dámami obdarováni bonbony, když zvědělo obecnstvo, že jsou z Gruně.“

Nový školní rok 1939-1940 začal odstraňováním obrazů prezidenta Beneše ze školních knih. Také veškeré jeho obrazy musely být odevzdány, lvíček jako státní znak musel být na tiskopisech začerněn. Zatím nepovinně byla zavedena výuka němčiny. Skončilo vyučování dějepisu. Zavedly se měsíční zimní prázdniny, aby se ušetřilo uhlí na topení.

Od dalšího školního roku opět přitvrdilo. Němčina už byla povinná, a to od 3. ročníku. Z názvu školy zmizelo slovo Bezručova, přibýlo Volksschule.

Pokračoval však úbytek dětí. Ještě na konci školního roku 1939-1940 chodilo do školy na Gruni 116 žáků, o rok později končilo už jen 95 žáků, v roce 1942 76 žáků.

„Poklesnutí počtu žáků je opravdu citelné,“ píše kronikář. „Od roku 1936-1937 40 dětí, což se opravdu rovná jedné zmizelé třídě. Nejhorší byly ročníky narozené 1932, 1933, ze kterých přišly k nám do školy 4 děti, 11 dětí. Letos přijde do školy 6 dětí, příští rok snad ještě méně.“

Ve školním roce 1942 – 1943 tedy zůstaly na Gruni pouze dvě třídy. Jeden ze tří učitelů musel odejít. Jelikož manželé Matulovi měli definitivní místo, odešla Jarmila Kampová, a to do Horních Starých Hamer. Neučila tam dlouho. Už v listopadu byla i se svým manželem zatčena gestapem a zbytek války oba strávili v koncentračním táboře.

Žactvo školy bývalo stále častěji nasazováno na pomocné práce do lesa. Vedení školy tomu nebylo nakloněno a děti do lesa nenutilo. Trpěla tím nejen školní výuka, ale v potaz bylo třeba brát i skutečnost, že děti by v lese roztrhaly poslední boty a oblečení. Pracovní morálka dětí tedy nebyla zrovna na úrovni, proto pak dělala lesní správa problémy s dřívím pro školu.

Následující rok docházelo do školy už jen 67 dětí, rozdělených do dvou tříd. Českých dětí ubylo, ale zato přibýlo německých. Němci v posledních letech války, kdy už bylo jejich území bombardováno spojeneckými letadly, stěhovali do klidného

protektorátu nejen svůj průmysl, ale i svou budoucnost. A tak se v nedalekém hotelu Charbulák usadila nadějná německá mládež, která chodila do školy na Gruni. „*Mají tři třídy,*“ píše kronikář, „*ale uhájili jsme si v nové budově jednu třídu, kde vyučuje správce školy – elementární třída je ve staré budově. Jejich jedna třída učí se střídavě u Charbuláků. Přišli jako divoši. Jejich hra venku to je házení noží, šípů, kameny, ve škole neumějí zavírat záchod.*“

Přestávky a začátek vyučování byly nařízeny tak, aby se české děti s nezvanými přistěhovalci stýkaly co nejméně. „*Hitlerova mládež je jako zvíře nejen venku, ale i při jídle. Aby byl každý první po jídle a už na repete, tak chlemtají tak hladově, že lajter musí nařídít jídlo na povel: vzít sousto, vstát a žvýkat...*“

Poslední válečný školní rok začal očekáváním brzkého konce války. Na nedalekém Slovensku vypuklo povstání, v Beskydech se začali objevovat partyzáni. Pro německou mládež už tu nebylo tak bezpečno, jako dřív, a tak se jejich zdejší „lager“ zrušil a oni zase odešli. Trvalo to však až do jara následujícího roku, než válka konečně skončila.

„*Zpráva, že Rusové jsou v Hamrech, došla na Grun před půl devátou dopoledne, načež byla v půl desáté vyvěšena státní vlajka. Druhá vlajka byla zapůjčena pro Švarnou Hanku. Před polednem toho dne (4.5.) objevili se i na Gruni první ruští důstojníci na koních...*“ píše kronikář. Po šesti letech si škola mohla vydechnout.

Po válce nastalo velké stěhování do pohraničí, které se velmi citelně dotklo také osídlení Gruně. Zdejší lidé ve velkém odešli. Vyhlédli si zejména obec Brantice u Krnova. Tato skutečnost se samozřejmě dotkla i počtu žáků ve škole, který tak během prvního poválečného roku klesl ke třiceti. Škola tak od školního roku 1946-1947 byla jednotřídní.

Také učitelský pár Matulových se se školou rozloučil. Janu Matulovi se zhoršily srdeční potíže a bylo tedy v zájmu jeho zdraví, aby se přestěhoval do méně obtížného terénu. Od nového školního roku nastoupil i s manželkou ve škole v Nové vsi.

Ve svém posledním zápise v kronice se loučí se školou dosti osobním způsobem: „*A bude opět tentokrát poslední můj zápis, umučený kolego Lange!* (Učitel Lange byl v roce 1942 zatčen

gestapem pro odbojovou činnost, o rok později zahynul v Osvětimi – pozn. aut.) *Od Tebe jsem přejal krásnou školu a zase ji tak vracím. Od Tebe jsem převzal obšírné psaní této kroniky. Jako Ty ses těžce loučil se šumným Gruněm, tak i nám s manželkou těžce se z Gruně odchází. Po desíti letech chápeme tě plně. Za deset let příliš jsme s Gruněm srostli. I když možno říci, že působení na Gruni je určitá oběť – srovnej například okolnost, že zdejší děti – jakož i naše tři vlastní – nevědí, co je to mateřská škola- přece pracovali jsme s manželkou na Gruni rádi a můžeme klidně konstatovat – bez sebechvály, že práce naše nebyla marná...!“*

Na počátku školního roku 1946 – 1947 přivítal školáky ještě Jan Matula, ale od 15. září nastoupila na jeho místo Jelena Charbuláková, která se nedávno provdala na Gruň. Její jmenování bylo tedy nejideálnějším řešením.

Do školy nastoupilo 28 žáků, škola tedy byla nyní jednotřídní se třemi odděleními: 1. postupný ročník, 2. a 3. postupný ročník a 4. a 5. postupný ročník.

Velkým přínosem byl pro školu čerstvý patronát, který si nad ní vzala Závodní rada pražských plynáren v Michli. Jak došlo k takové věci? V kronice nacházíme následující vysvětlení. Krátce po skončení války byl v Beskydech na dovolené nějaký člověk z Prahy. Navštívil prý rodinu povozníka Lišky v Jamníku (nedaleko Gruně – pozn. aut.), seznámil se s místními životními podmínkami a své zážitky pak vydal tiskem. Jejich zveřejnění spustilo něco jako „humanitární pomoc“. Liška dostal tolik balíků, „že už je ani nepřijímal a v závodní radě v Michli připadli na myšlenku takto pomoci Gruni.“

Dne 25. dubna 1946 přijelo na Gruň nákladní auto s tímto nákladem: „150 kg potravin (hlavně mouky), 130 párů starších oděvních součástí, 10 pracovních nových kalhot, 5 nových kompletních pracovních obleků, 30 starších knih.“ Kromě toho ještě přivezli hotovost 6 000 Kč.

Matulovi byli nejdříve na rozpacích, jak všechny ty dary rozdělit. Uvažovalo se i o možnosti dát část věcí na jiné školy, ale dárci z Prahy si přáli, aby zůstaly na Gruni. A nakonec se ukázalo, že množství darů nebylo tak velké, jak se původně zdálo. Hlad po nich byl příliš velký. Podělen byl celý Gruň.

O prázdninách došlo dalších 6 000Kč, za něž se nakoupily boty a šaty pro všechny děti. Na konci prázdnin si dokonce pro zdejší děti z Prahy přijeli a na několik dní si je odvezli do tamních rodin. Výlet se opakoval i o prázdninách v roce 1947. Dary přicházely i nadále, měnil se ale jejich charakter. Místo oblečení to teď byly pastelky, sešity, náčrtníky, pera, tužky a podobné školní potřeby, z nichž si škola nadělala slušnou zásobu. Patronát ale po několika letech skončil. V roce 1950 přijeli zástupci plynárny z Michle osobně na Gruň, aby oznámili, že si vzali nový patronát „nad školou zmrazčených v Praze a celou ji vybavují.“ Dvě školy by finančně nezvládli, a tak musí od další pomoci Bezručově škole upustit.

Počet dětí se během prvních poválečných let příliš neměnil. V jednom školním roce navštěvovalo školu zhruba 25-28 žáků. V roce 1951 se jejich počet přechodně zvýšil na 36, což už bylo na jednu třídu s pěti odděleními přece jen dost. Byla to především větší zátěž pro učitelku. Jelena Charbuláková však zřejmě patřila k těm, pro něž je učitelské povolání posláním, a tak se grunským dětem věnovala často daleko nad rámec povinností. Spolu s manželem a tchýní například podnikli s dětmi několikadenní výlet do Prahy, nebo do cirkusu v Ostravě. Pro děti ze zapadlé horské školy to byly neskutečné zážitky.

Na konci srpna 1953 se však se školou loučila. Její zápis je opět dost osobní, tak jako tomu bylo u jejích předchůdců Antonína Langeho a Jana Matuly, a svědčí to dostatečně o tom, že ač byl život učitele na Gruni nepoměrně obtížnější, než na jiné škole, přesto měl zdejší pobyt své kouzlo a člověku se nakonec odcházelo velmi těžce.

„Psala jsem tyto zápisy sedm let,“ píše Jelena Charbuláková, „a sedm let jsem na této škole učila. Bydlela jsem ve špatném bytě, až jsme s manželem z námi dodaného materiálu přistavěli světnici do půdy, záchod, zřídili jsme pumpu a vodovod do kuchyně. Probourali jsme 3 m komín ve zdi, pořídili kamna a natřeli podlahy. Nuže, nyní je byt krásný a v pořádku. Mám na Gruni zaměstnaného manžela. Když jsem nastupovala po kolegovi Matulovi, který si žádal o přeložení, napsal mi do kroniky, že zde daroval školní práci deset let a že málokdo zde 10 let vydrží

působit, neboť práce na jednotřídní horské škole je velmi těžká. Nuže kolego, já bych zde ještě ty tři roky určitě zůstala, nežádala jsem přeložení – byla jsem přeložena!“

Ve školním roce 1953-1954 působil na Gruni nový učitel Milan Faltýnek. Do školy nastoupilo 28 žáků, kteří museli nově zdravít Čest práci a oslovovat učitele soudruhu. Bylo jim vysvětleno proč si nepřeje učitel oslovení pane, které připomíná útisk pracujícího lidu v dřívějších dobách. Pozdrav Čest práci použil učitel i při loučení se s žáky na konci školního roku.

Od roku 1954 až do zrušení školy učila na Gruni Augustina Kokšová, která sem byla přeložena z Ostravy. Po patnácti letech vyučování ve městě musela být pro ni horská jednotřídka šokem. Naštěstí byl tento školní rok plný radostných událostí. V říjnu 1954 byl dokončen vodovod, škola tak konečně měla vodu. V únoru 1955 nabídla úderka soudruha Barana z dolu Hlubina Bezručově škole patronát. Nabídka byla přijata a 27. února se konala seznamovací besídka, na niž patroni přivezli darem elektrický gramofon a radioaparát Máj, dále pak sošku horníka a vozík s uhlím. Každé dítě navíc dostalo čokoládu. Největší událost se však stala už den předtím. 26. února 1955 poprvé v historii školy zazářila ve třídě i v kabinetě elektrická žárovka.

Školní rok 1956 – 1957 je památný tím, že se po deseti letech opět učilo ve dvou třídách. První třídu učila Augustina Kokšová, druhou Antonín Stříž, který byl zároveň ředitelem. Ve druhém pololetí mu přibyla ještě funkce „kinooperátora“, neboť patroni z dolu Hlubina darovali škole malou promítačku. Byl to ostatně poslední velký dar, protože ještě v tomto roce se úderka rozpadla.

Také další rok se učilo ve dvou třídách, i když počet žáků opět klesl. Z loňských 37 na 31. Jelikož bylo zřejmé, že pokles počtu žáků bude pokračovat i v dalším roce, na další rok už se počítalo opět pouze s jednotřídkou. Antonín Stříž tedy odešel ředitelovat do Čeladné a správu Bezručovy školy převzala opět Augustina Kokšová.

Počet dětí skutečně dramaticky klesl. V roce 1958 nastoupilo 22 žáků, o rok později už jen 15 žáků. Škola se stala kulturním střediskem obyvatelstva Gruně. V roce 1959 byla ze staré školy vytvořena ubytovna pro pionýry, ve škole byla zřízena místní

pobočka veřejné knihovny a na školní promítačce se promítaly filmy i pro dospělé občany z Gruně. Mohli tak zhlédnout například filmy Jan Hus, Jan Žižka, Syn pluku či Zkáza Titaniku.

Na konci dubna roku 1961 se Bezručova škola opět o krok přiblížila civilizaci. Byl nainstalován telefon a zapojen televizor Kriváň, dar MNV Staré Hamry. Užaslé děti tak mohly 7. listopadu sledovat manifestaci pracujících na Rudém náměstí v Moskvě.

Osada Gruň byla vždy tak trochu odříznuta od světa, ať už svou polohou, či nedostatečnými komunikacemi, v šedesátých letech se však tento stav ještě prohloubil v důsledku výstavby přehrady. V pondělí 2. září 1968 se ve škole sešlo 7 dětí. „*No, bylo nás opravdu málo a ještě méně nás zůstalo,*“ píše kronikářka. „*se stavbou přehrady náš kout je úplně odříznut od světa. Nákupní prameny se posunuly na Ostravici a do Frýdlantu. K nejbližšímu civilizačnímu spoji opravdu šlapeme 10 – 18 km! Mladí lidé hledají záchranu ve vystěhování. Každý touží po blahobytu civilizace a techniky také pro sebe, člověka z tvrdého, horského zapomenutého kraje.*“

Poslední roky existence obecné školy na Gruni byly pro tamní učitelku ztíženy tím, že po určitých neshodách s uklízečkou, které skončily její výpovědí, musela tuto práci vykonávat sama. Jednou z mála radostných událostí se tak stávaly školní výlety, například do Babiččina údolí. Poslední výlet měl za cíl ostravskou ZOO. Dětem se výlet velmi líbil, cesta malým autobusem prý působila dojmem rodinného cestování.

To už ale Augustina Kokšová věděla, že škola končí. Jelikož v dalším školním roce měly nastoupit pouze tři děti, bylo rozhodnuto historii Obecné školy na Gruni uzavřít. Začátkem září 1973 byla likvidace školy dokončena. Tou dobou už Augustina Kokšová učila v Hodoňovicích.

Prameny:

SOkA Frýdek-Místek:

- AO Staré Hamry - Kronika obce

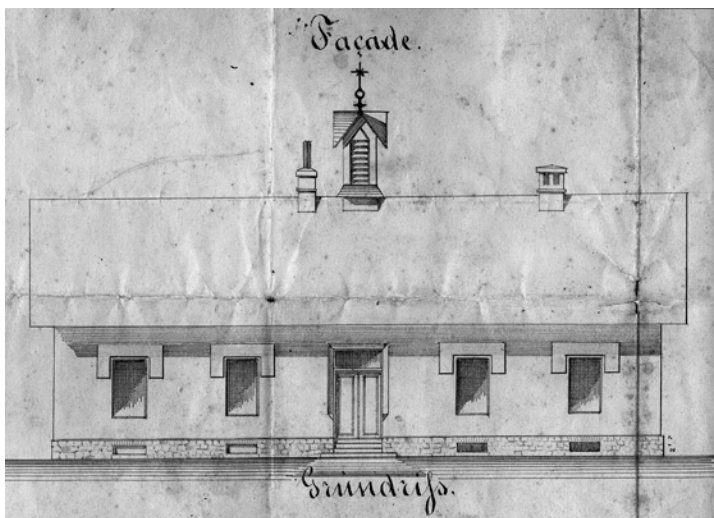
- ZDŠ Staré Hamry – Gruň – Školní kroniky

JAK VZNIKLA ŠKOLA V HORNÍCH DATYNÍCH?

Olga Mateášová

Před vznikem školy přímo v obci Horní Datyně docházely děti do škol v Šenově nebo ve Vratimově. Když v roce 1871 navštívil školu ve Vratimově okresní školní inspektor, zjistil, že zde dochází okolo 80 dětí z Horních Datyň. To dalo podnět k počátečním krokům ke zřízení školy v obci. Rozhodnutí padlo na zasedání obecního výboru 18. prosince 1872.

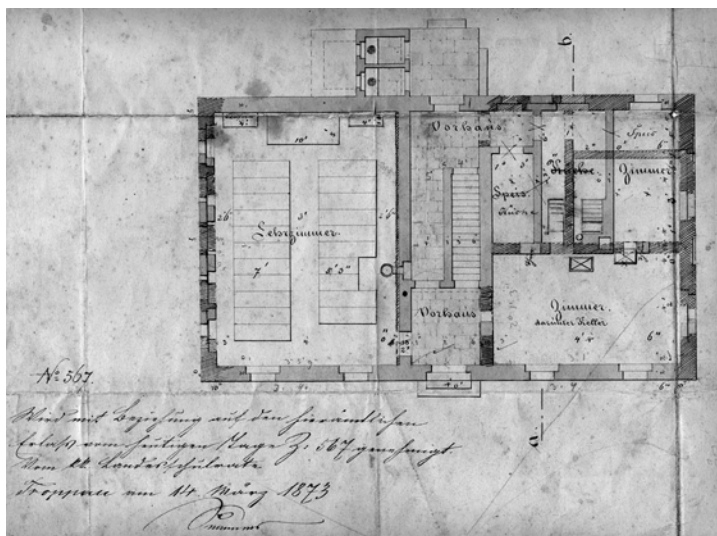
Vyučovat se začalo už od 1. ledna 1873 a k tomuto účelu byla pronajata jedna místnost v domě č. p. 11 majitele Jana Václavka. Jako první výpomocný učitel zde působil Jan Sklár, syn starosty obce, který však měl pouze základní vzdělání dané obecnou školou. Jeho roční plat činil 200 zl.

Plán školní budovy z roku 1873

Zároveň bylo započato se stavbou vlastní vhodné školní budovy, pro kterou obec zakoupila pozemek od Františka Kaloče v hodnotě 124 zl. Plány školní budovy byly schváleny c. k. slezskou zemskou školní radou 14. března 1873 č. 567.

Jednalo se o přízemní budovu s jednou třídou a bytem pro učitele. Stavět se začalo 21. června a na stavbu si obec vypůjčila v roce 1873 celkem 2000 zl a v roce 1874 obnos v hodnotě 1000 zl. Celková hodnota stavby však není známa. (Ve školní kronice je zaznamenáno: „Školní budova byla stavěna za starostování Františka Skláře a žádný člověk nepozná z jeho vedení knih, kolik stavba školní budovy mohla stála..“)

Půdorys školní budovy z roku 1873

15. srpna 1874 získal učitelské místo s ročním platem 400 zl. Alois Šedý. I když k místu patřil také volný byt, mohl se nový učitel nastěhovat až 9. listopadu, protože dokončení stavby se protahovalo. Vyučovat docházel proto denně z Vratimova. Na škole působil pouze 7 a půl měsíce a poté na místo dobrovolně rezignoval.

Výuka pak byla opět svěřena výpomocnému učiteli Janu Sklářovi. Na uvolněné učitelské místo byl vypsán konkurs, ale pro nezájem či nedostatek učitelů se post nepodařilo obsadit kvalifikovaným učitelem.

Na místo byl pak nakonec dosazen kupecký příručí František Carbol z Frýdku, který přišel o svůj obchod s bavlněným zbožím.

Na c. k. okresní školní radu v Těšíně se obrátil s požadavkem o přidělení nějakého učitelského místa a dekretem z 5. května 1875 byl přidělen do školy v Horních Datyních jako výpomocný učitel. Po absolvování učitelského ústavu v Opavě, zakončeného maturitní zkouškou, byl jmenován c. k. okresní školní radou 27. října 1879 č. 1158 prozatímním učitelem na zdejší škole.

C. k. okresní školní rada po inspekci provedené školním inspektorem Josefem Michem v roce 1876 zaslala místní školní radě přísné stanovisko, ve kterém nařizovala urychlené dokončení školní budovy a vybavení školy předepsanými školními pomůckami. Ve stejném roce se ve škole v obytné místnosti objevila plíseň, která se rychle rozšířila. I když byla na jaře v roce 1877 napadená podlaha vyměněna, přesto se plíseň objevila znovu a byla zlikvidována až v roce 1882 důkladnou výměnou poškozených prken a také půdy pod podlahou.

Rozhodnutím c. k. okresní školní rady z 10. dubna 1891 č. 416 a 28. listopadu 1892 č. 1743 byla obec Horní Datyně pro velký počet žáků donucena rozšířit dosavadní jednotřídní obecnou školu na dvojtřídní. Obecní zastupitelstvo se na svém zasedání 5. února 1893 rozhodlo školu nejen rozšířit, ale s výhledem do budoucna také zřídit třetí učební místnost a přistavět jedno poschodí. Stavební plány vypracoval zednický mistr Antonín Zaviský z Paskova. Stavba byla započata v srpnu roku 1893 a dokončena v září roku 1894. 16. září 1894 budovu slavnostně vysvětil vratimovský farář Antonín Poledník a hned následující den se začalo vyučovat. Celkem rozšíření školy stálo 4567 zl 14 kr a obec získala na stavbu státní subvenci v hodnotě 800 zl.

V důsledku rozšíření školy na dvojtřídní bylo třeba obsadit místa řídícího učitele a podučitele. Řídícím učitelem se stal dosavadní učitel František Carbol, který na škole působil od roku 1875. Byl mu přiznán roční plat 500 zl, 100 zl funkčních požitků a volný byt.

Podučitelské místo s ročním platem 300 zl bylo výnosem c. k. okresní školní rady v Těšíně z 13. srpna 1894 č. 862 propůjčeno zkoušené industriální učitelce Anně Henslerové. Ta byla v roce 1896 odvolána a na její místo přišel František Carbol

ml., syn řídícího učitele, který dosud působil na šestitřídní chlapecké škole v Hranicích na Moravě.

Budova školy v roce 1907

19. července 1909 byla datyňská obecná škola výnosem c. k. slezské zemské rady a se souhlasem slezského zemského výboru č. II. 1336/1 rozšířena na trojtřídní.

V roce 1923 bylo oslaveno 50 let vzniku a trvání školy v obci. Při této příležitosti byly odhaleny busty J. A. Komenského a Fr. Palackého ve výklencích na přední stěně školní budovy.

Okresním školním výborem ve Frýdku byla v roce 1928 obec a místní školní rada v Horních Datyních upozorněna na nedostatek vhodných učeben a vyzvána vyřešit stávající situaci na škole. Při jednání v souvislosti se schválením plánů na přístavbu školy bylo na místě zjištěno, že ze tří učeben jsou vyhovující pouze dvě, které jsou umístěny v patře budovy, učebna a byt řídícího učitele nacházející se v přízemí byly shledány jako nevyhovující z hlediska zdravotního i stavebního. Vypracovaný projekt přístavby byl zaslán ke schválení, ale výnosem Zemské školní rady v Brně ze dne 9. února 1929 č. 5967 byly předložené plány vráceny s připomínkami k přepracování. Na jednání obecního

zastupitelstva 14. dubna 1929 bylo pak rozhodnuto místo přístavby, která neodpovídala představám obce a zatížila by rozpočet skoro stejně jako novostavba, postavit školu novou. Vypracováním plánů nové školní budovy byl pověřen architekt a stavitel Karel Gajovský z Moravské Ostravy a také Ludvík Tomis z Václavovic. Na stavbu byl také vybrán a schválen obecní pozemek č. 129/2. Nová škola však v obci nakonec postavena nebyla. Na schůzi zastupitelstva obce konané dne 2. března 1930 bylo rozhodnuto, vzhledem k soustavnému seškrťování obecního rozpočtu, odsunout stavbu do doby, až se zlepší finanční situace obce. I poté však bylo přistoupeno pouze k opravě stávající budovy, která slouží obci až do dnešní doby.

Škola v roce 2003

Prameny:

SOkA Frýdek-Místek:

- OŠ Horní Datyně, inv. č. 191
- AO Horní Datyně, inv. č. 7-10, kronika I. díl
- Místní školní rada Horní Datyně
- Okresní školní výbor Frýdek

SPOR VE DNECH DOBRÝCH PRO ČAS NOUZE (Z HISTORIE MÍSTECKÉ SPORITELNY)

Kateřina Lepíková

Zřízení spořitelny

Každý, kdo projíždí městem od ulice Příborské na Frýdek, mívá v centru města jednu z nejkrásnějších a nejmonumentálnějších budov města Místku. V současné době zde sídlí Lidová škola umění. Z mladých už dnes málokdo ví, za jakým účelem byla tato budova postavena. Abychom to zjistili, museli bychom se podívat hlouběji do minulosti našeho města. Na následujících stránkách bych se chtěla zastavit u historie prvních desetiletí Místecké spořitelny.

Ve druhé polovině 19. století dochází k prudkému rozvoji hospodářství a podnikání. V našem městě hlavně v oblasti textilní výroby. Aby drobní živnostníci a podnikatelé mohli rozjet své projekty, potřebovali určitý finanční kapitál. Tyto potřeby vedly ke zřizování záložen. (Nejstarší záložna v našem okrese vznikla r. 1866 na Hukvaldech).

Peníze také tehdy v našem městě půjčovalo několik zámožných jednotlivců. Například Jan Viktor Schábenský, (r. 1868 v Místku postavil první mechanickou tkalcovnu.) V jeho hlavě se také zrodil nápad, který přednesl na schůzi obecního výboru 3. 12. 1869. Navrhl, aby město zřídilo svou obecní spořitelnu. Jeho návrh byl nadšeně přijat a hned se přistoupilo ke zvolení výboru pro vypracování stanov. Ve výboru pak zasedli kromě už výše zmíněného Jana Viktora Schábenského Antonín Prior, Antonín Míček, Jiří Rusina ml., Antonín Reck, Arnošt Gresch, Josef Vrána a Tomáš Maibaum.

Na schůzi obecního výboru 26. března 1870 byly přijaty tyto návrhy: *”spořitelna má býti od města Místku zřízena, město pak má k úplné jistotě za spořitelnu všeobecně, za vklady a jejich úrokování obzvláště ručiti; přitom se má město Místek zavázati výlohy zřízení spořitelny proti pozdějšímu vrácení zapraviti a spořitelnu přenecháním potřebných místností a úředníků*

obecních tak dlouho podporovati, až spořitelna bude moci potřebné místnosti a své úřednictvo sama zaplatiti."

První řádné stanovy byly vypracovány 28. srpna 1870 a podepsány starostou města Místku Josefem Grossmannem, radními Antonínem Bohdálkem Janem Vikt. Schábenským a obecními výbory Františkem Sedláčkem, Františkem Skřídlem a Františkem Poppem. Císařsko královské místodržitelství v Brně je schválilo 7. března 1871 a dalo tak svolení k založení spořitelny s podmínkou, že město Místek se za spořitelnu zaručí 8000 zlatými rakouské měny. Spořitelna dostala název *Místecká spořitelna* a její účel byl vymezen takto: „...méně zámožným vrstvám poskytnouti příležitosti v blízkosti jejich bydliště drobné úspory plodně uschovávatí a proti jistě hypoteční záruce potřebné peníze na levný úrok půjčovati..." Tím se měl podporovat rozvoj řemesel ve městě a zemědělství na venkově. Byla tendence více připoutat český venkov k městu s německou správou. Proto také bylo ustanoveno, aby do správy spořitelny byli voleni zástupci venkovských vsí. Skutečnost však byla taková, že naprostá většina prvního spořitelního výboru byla složena z německých zástupců města Místku – byli zde např. J. V. Schábenský, továrník, Antonín Čajánek, tkalcovský mistr, Jiří Rusina, obchodník aj. V tomto směru se situace ještě zhoršila.

Ředitelství spořitelny zvolené 3. dubna 1871 tvořili: Jiří Rusina, předseda výboru a ředitelství, Antonín Mundina, kancelářský ředitel, členové správy: Dominik Reck, Josef Grossmann a Jan V. Schábenský. Na následujících schůzích spořitelního výboru byl schválen jednací řád pro úřadování spořitelny a usneseno otevřít spořitelnu v místnostech obecního úřadu v domě čp. 39. Vedením spořitelny byl pověřen obecní tajemník Antonín Knopp. Funkci pokladníka zastával do roku 1874. Jeho odměna za tuto práci byla 100 zlatých ročně. R. 1874 byl vydán návrh na zřízení stálého úřednického místa ve spořitelně. Prvním úředníkem se stal Josef Emil Pauli. V roce 1882 jej nahradil Antonín Mitschek. Úřední hodiny byly stanoveny na pondělí a čtvrtek od 8. do 12. hodiny. Úroková sazba pro vklady byla 5%, pro hypotéky 6% a pro eskont směnek 7%.

Místecká spořitelna vznikla jako devatenáctá na Moravě. (Město Frýdek založilo spořitelnu 1. února 1870). Přestože začala úřadovat bez zvláštních okázalostí, „*požehnání sneslo se na činnost její a brzy se vyšvihla do přední řady peněžních ústavů celého okresu.*” Prvním vkladatelem byla v časných ranních hodinách 13. července Anna Recková, dcera Dominika Recka, místeckého obchodníka, a vložila 100 zlatých. První zápůjčka byla povolena 19. 7. 1871 na dům Antonína Miczeka v Místku ve výši 200 zlatých. Důvěra ve spořitelnu se šířila tak, že koncem roku měla spořitelna 117 vkladatelů z místeckého okresu a další ještě ze vzdálenějšího okolí. Ze zisku, kterého bylo docíleno během prvního roku činnosti, byl zřízen první rezervní fond. Byl to určitě úspěch, uvědomíme-li si, že představenstvo nemělo žádné zkušenosti s vedením ústavu i samotného účetnictví.

V průběhu let musela spořitelna překonávat také krizová období. První z nich přišlo po vídeňském krachu roku 1873. Spořitelna musela brzdít a omezovat úvěrovou činnost jak jen to šlo. Řemesla proto upadala a živnosti ve městě živořily. Nejistota na trhu realit, časté dražby, většina prostředků umístěných v nehybných hypotéčních fondech konečně donutily správu spořitelny, aby zřídila speciální rezervní fond pro ztráty. Stalo se tak v roce 1881.

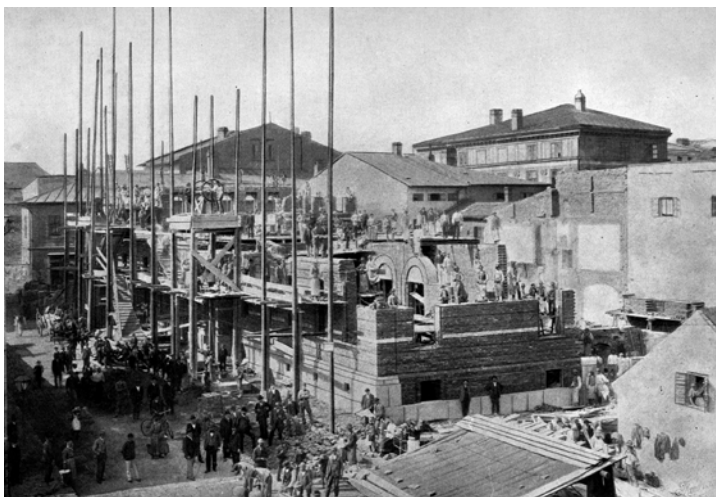
Teprve v roce 1883 nadřízené úřady povolily zřízení záložny, která byla dotována z rezervního spořitelního fondu. Záložna začala svoji činnost od 1. října 1883. Znamenalo to, že bez hypotéčního zajištění mohla spořitelna jen na osobní směnky pomáhat drobným živnostem a řemeslům. V té době (od r. 1880) byl předsedou výboru spořitelny a správcem spořitelny starosta města Josef Hrachowetz. Za jeho rozvážné správy se spořitelna velice dobře rozvíjela. Je třeba připomenout, že bezpečně provedl spořitelnu dalším krizovým obdobím (tzv. „cukrovarnické krize”), které bylo způsobeno mokrým rokem 1884 a následnou špatnou sklizní.

Snahy o získání vlastní budovy

Po překonání krize r. 1885 se vedení spořitelny rozhodlo zajistit pro spořitelnu vlastní budovu, kde by sídlila zároveň s obecními

úřadovnamí. Za tím účelem byl zakoupen dům s tím, že bude zbořen a na jeho místě bude vystavěna nová budova. Místodržitelství (dozorčí úřad) však tuto koupi neschválilo, a tak se dům prodal se ztrátou 1 000 zlatých, které připadly na dobročinné účely. Získání samostatné budovy pro spořitelnu začalo být opět aktuální v r. 1892, kdy u výročí dvacetiletého trvání spořitelny bylo rozhodnuto odloučit se od obecní správy. Byl zakoupen dům č. p. 37 za 8000 zlatých. Místodržitelství opět činilo potíže s koupí domu, proto jej prozatímně zakoupila obec místecká, aby toto velmi příznivé místo pro stavbu nové budovy spořitelny udržela. Zatím našla spořitelna útočiště v jednom z obecních domů, kde už sídlila obecní strážnice, evidenční úřad a radnice.

Konečně výnosem z 22. srpna 1895 místodržitelství schválilo koupi domů č. p. 37 za 11 000 zlatých a č. p. 38 za 8 000 zl s podmínkou, že budova bude vystavěna k uctění památky jubilea 50. výročí vlády Františka Josefa I.

Stavba budovy Místecké spořitelny

Pro výstavbu nové spořitelní budovy byl vybrán návrh vídeňského architekta Josefa Hudetze z Vídně. Stavba byla zadána místnímu staviteli Auleghovi, ten ji však nedokončil. Dostavba byla svěřena místnímu staviteli Heřmanu Ripperovi, který budovu

předal k užívání koncem r. 1898. I s vnitřním vybavením bylo proinvestováno 205 178 zlatých, což značně překročilo původní propočty. (Nepočítalo se s novým zadáním zakázky a také s tím, že spořitelna bude muset zaplatit soudní při a vyrovnání se sousedem Jakobem Pollakem, kterému byl při stavbě poškozen dům.) Sochy spořivosti, jež byly na budovu umístěny později, vytvořil vídeňský sochař Josef Skotnica. Taktéž krásný dubový strop v reprezentační zasedací síni byl instalován místeckou firmou Ludvíka Rundta dodatečně.

Spořitelna zahájila svoji činnost v nových prostorách 26. února 1899. Krásná a velická budova se stala také sídlem městské radnice.

Nová budova Místecké spořitelny z roku 1898

Ve vestibulu byla umístěna pamětní deska s německým nápisem: „*K vzpomínce na padesátileté jubileum vlády našeho císaře Františka Josefa I.*“. Tím spořitelna dostala podmínce, kterou si stanovilo místodržitelství. (Deska byla bohužel r. 1918 z vestibulu spořitelny odstraněna, jako mnoho jiných památek z doby německé správy.)

První léta 20. století nebyla pro spořitelnu příznivá. Vzniklá krize velmi oslabilu veškerou podnikavost. Ubývalo živností a průmyslových podniků, došlo k poklesu oběhu majetku, který je

nutný k vyvolání nabídky a poptávky. V Praze vznikla panika mezi vkladateli České spořitelny, která musela v krátké době vkladatelům vyplatit 37 000 000 K a která se rozšiřovala i na ostatní peněžní ústavy v říši. Aby se přizpůsobila novým poměrům, provedla spořitelna změnu stanov a změnila služební řád vsunutím ustanovení o kontrole úřednictva revizním odborem, který volil výbor spořitelny. R. 1904 přinesl další pohromu – sucho. Spořitelna podala žádost o zřízení pobočky Rakousko-uherské banky v Místku, která začala fungovat 17. dubna 1905.

Až do r. 1905 neměla spořitelna vlastní telefon, používala ten v obecních úřadovnách. Svůj slavnostně získává 21. března 1905.

V r. 1906 v rámci propagace spořivosti byl učiněn pokus zavést domácí pokladničky (střádanky), *„aby se spořivost občanstva povzbudila, zvláště ale malému spořiteli poskytla možnosti sebumenší částky si uspořiti.“*

Vklady uložené u spořitelny ustrnuly už r. 1902 na 5 milionech korun. Také zápůjčky se pohybovaly jen nepatrně kolem 4 milionů korun, přestože se ředitelství v této době snažilo poskytnouti nejvýhodnější podmínky.

V roce 1907 provedla spořitelna v oboru vnitřní správy důležité ustanovení o nedělním klidu ve spořitelně zrušením dosavadního nedělního úřadování.

Rok 1908 přinesl peněžním ústavům říše velké překvapení poklesem úroků Rakousko-uherské banky ze 6% na 4,5 %. Velká soutěž vyvolaná vysokým úrokovým napětím poškodila prvotní zásadu spořitelny – stanovit pro veškeré vkladatele i dlužníky vždy stejné procento. Poprvé se v tomto roce setkáváme s odstupňovanými vkladovými sazbami podle výpovědní lhůty a výše obnosu a s různými úvěrovými sazbami.

Šedesátileté jubileum panování císaře Františka Josefa I. spořitelna oslavila pod heslem *„Vše pro dítě.“* Zřídila německou opatrovnu v Místku na Bezručově ulici. Za tímto účelem poskytla celkem 40 000 K.

V této době už správa spořitelny byla německá a přísně se dbalo na to, aby také úřadování bylo čistě německé. Spořitelna se ke své škodě nedovedla přizpůsobit vlivu okolí a českého venkovského

obyvatelstva. Zřejmě to bylo způsobeno velkým tlakem Vídně a místních továren. Zakazovala dokonce přes protest českých vkladatelů české vinkulační zanášky v hlavních vkladových knihách, a také klienty z řad českých občanů venkovských obcí různými způsoby při obchodním styku odmítá. To byl zřejmě důvod, proč zůstala výše vkladů od r. 1908-1914 nezměněna, třebaže 1. července 1910 bylo zavedeno denní úročení vkladů, což vyhovovalo živnostníkům a obchodníkům. Ti tak mohli denně ukládat u spořitelny peníze na úrok a nemuseli se bát, že jim je doma někdo ukradne.

Balkánské války v letech 1912 až 1913 měly velký vliv na pokles vkladů u všech peněžních ústavů v říši, přestože se nedotkly Rakousko-Uherska. To pocítila také spořitelna, již klesly vklady pod 6 000 000 K. Tento pokles pokračoval i za světové války, a to až do r. 1916. Dalším důsledkem války bylo zavedení výpovědních lhůt pro vklady střádalů, kteří znepokojení válkou si své peníze vybírali. Počátek r. 1914 byl velmi nadějný, ale povolání vojska do zbraně opět vyvolalo paniku vkladatelů, takže státní správa byla nucena vydat pro peněžní ústavy vyhlášky s tímto zněním: *„Obecenstvo, jež úspory své ve spořitelních uloží, může býti zcela pokojno a ubezpečeno, že uložené vklady za každých okolností jsou bezpečny a požívají proto úplné jistoty i v případě války, přináší příjmy a jsou pod státní ochranou.“* Toto období charakterizuje všeobecný nedostatek pracovních sil, potravin, zboží a surovin a velká drahota. Nedostatek zboží vyvolává nadbytek peněz, které si lidé uložili do spořitelny. V r. 1917 si spořitelna zapsala vklad na tehdejší poměry ohromné výše 1 451 415,13 K. Takže vklady opětně stouply nad 6 000 000 Kč. Vojenská správa nutila spořitelnu k velkým úpisům válečných půjček. Koncem r. 1918 tyto úpisy činily celou polovinu jmění svěřeného spořitelně k opatrování.

Spořitelna za české správy

Rozpadem Rakousko-Uherska vznikly v Místku nové poměry, jimž se až dosud německá správa spořitelny nechtěla přizpůsobit. Zřejmě nevěřila, že trvání samostatného československého státu bude mít delší trvání. Po odchodu Josefa Hrachowetze z postu

vrchního ředitele z důvodu nemoci, nově doplněné ředitelství už nemohlo vývoj událostí a přerod spořitelny déle zdržet. Výnosem z 23. srpna 1919 nařizuje Zemská správa politická v Brně rozpuštění staré správy a okresnímu hejtmanství v Místku ukládá předat spořitelnu do rukou nové správy, aby poradní sbor vypracoval nové stanovy.

Česká správní komise přebírá spořitelnu 3. září 1919. Jejím hlavním úkolem bylo vymanit spořitelnu z tísnivých válečných ztrát, vrátit jí důvěru obyvatelstva obou národností a vést ústav k dalšímu rozkvětu, což určitě nebyly snadné závazky, ale nadšení k jejich plnění nechybělo. Dne 15. listopadu se spořitelna stává členem Svazu československých spořitel v Praze a usnází se na opatření českých tiskopisů i na českém úřadování vnitřním a vedení obchodních knih v českém jazyce. V dubnu 1920 byl schválen zákon, jímž byly nově upraveny právní poměry spořitel v jako samostatných peněžních ústavů pod dozorem ministerstva vnitra a úředního orgánu Svazu československých spořitel jako instituce revizní a poradní pro ministerstvo vnitra a ministerstvo financí.

Ještě v roce 1920 byla bilance spořitelny značně neuspokojivá. Ústav byl značně pasivní a nevydělal si ani na běžnou režii. Zato v roce 1921, kdy už se hospodářská situace ve státě poměrně stabilizovala, vklady vzrostly, spořitelna se obchodně upevnila a pomalu získala zpět důvěru obyvatelstva. Také následující rok byl pro spořitelnu příznivý, neboť se jí dostalo částečného vyrovnání válečných ztrát. S tím jak se lepšily hospodářské poměry státu, vklady vzrostly na 16,5 milionu Kč, zápůjčky na 5,75 milionu Kč. Dne 14. května 1923 schvaluje ministerstvo vnitra nové stanovy spořitelny a nařizuje spořitelně provést řádné volby nejpozději do 4 měsíců.

Spořitelna se snaží postupně pronikat na venkov. Výnosem z 24. září 1923 schvaluje ministerstvo vnitra zřízení sběrný a platebný Místecké spořitelny ve Frýdlantě nad Ostravicí.

Výsledkem revize z r. 1923 bylo dle doporučení revizora Josefa Štípka obsazení místa vedoucího úředníka spořitelny. Na schůzi poradního sboru se 21. června 1924 toto místo udělilo Karlu Vacíkovi.

Rok 1924 byl hospodářsky značně nepříznivý, ale spořitelna pohotově a přesně plní přání a požadavky vkladatelů. Aby usnadnila styk vkladatelů a dlužníků horského Pobeskydí, otvírá 1. září 1924 platebnu ve Frýdlantě nad Ostravicí už dříve povolenou ministerstvem vnitra. Tato platebna se od počátku musela potýkat s ostrým konkurenčním bojem dvou záložen, které označovaly spořitelnu za ústav německý. Lidé ovlivnění touto protiagitací se jí proto vyhýbali. Spořitelna tedy začíná jednání se zástupci Občanské záložny ve Frýdlantě, která byla vlivem deflační politiky v dosti tísnivé situaci, o likvidaci záložny ve prospěch nové spořitelny. Po delším úsilí přece jen došlo k likvidaci záložny. Jejím provedením byla pověřena Místecká spořitelna. Převzala 700 000 vkladů a správu záložny, z které vytvořila první představenstvo své pobočky. Předsedou se stal Ing. Josef Petrlik.

V r. 1925 byl do čela místeckého ústavu zvolen Vilém Šlapeta, tehdejší starosta města, vládním komisařem pak Dr. František Břeský. Tento rok je možno označit jako rok všestranné práce a zlepšení peněžních poměrů. Spořitelna vykazuje velký příliv vkladů – až o 20%. Podobně i v následujícím roce. Přírůstkem používá spořitelna ke značné podpoře stavebního ruchu ve městě i na venkově. Ztráta z válečných půjček je v tomto roce již zcela vyrovnána. Z hygienických důvodů a pro okrasu města Místku provádí spořitelna vlastním nákladem 19 173 Kč překlenují mlýnského náhonu „Na Příkopě” a podporuje i jiné důležité stavby ve městě.

Dnem 1. březnem 1926 zahajuje svoji činnost nová pobočka spořitelny v Paskově. Předsedou představenstva se stal Antonín Tlalka. V počátcích své působnosti podporuje spořitelna výstavbu „Sokolovny” poskytnutím potřebného úvěru na levný úrok Družstvu pro postavení sokolského domu v Paskově, stavbu obecných a měšťanských škol v Paskově.

Roky 1927, 1928 jsou jedny z nejlepších poválečných let po stránce hospodářské, což znamená pro spořitelnu další velký pokrok a stabilizaci. Rozvoj ústavu je spjat s oživením obchodní a průmyslové činnosti téměř všech výrobních odvětví v okrese. Hodně lidí získalo práci, měnová stabilizace v Evropě usnadňovala

místeckému průmyslu vývoz za hranice. Úroda byla dobrá, rolnictvo pochopilo důležitost melioračních prací a spořitelna financovala několik odvodňovacích družstev k zlepšení výnosnosti půdy, zvláště pod horami. Stavební ruch se rozvíjel ve městech i na venkově. Samozřejmě i spořitelna se na tak rušném stavebním roce podílela a to tak, že podpořila 249 staveb domů a rodinných domků poskytnutím stavebních úvěrů. V letních měsících provádí spořitelna přestavbu své spořitelní dvorany, aby místnosti spořitelny byly přizpůsobeny zvýšenému ruchu u přepážek, budova se elektrizuje, upravují se některé byty a přistavují se garáže. Desetileté výročí samostatného státu oslavila spořitelna výzdobou budovy, jejím iluminačním osvětlením, ale hlavně dary. Částkou ve výši 75 000 Kč přispěla na stavbu okresního sirotčince.

Na přelomu 20. a 30. let dosáhla Místecká spořitelna nejlepších výsledků ve svém hospodaření za celou svou historii. I přes ostrou konkurenci dosáhla velké důvěry u všech vrstev místního obyvatelstva, což se projevilo na velkém růstu klientely. Bohužel, následná hospodářská krize její příznivý rozvoj poněkud zastavila.

Prameny a literatura:

SOkA Frýdek-Místek:
- Místecká spořitelna

60 let Místecké spořitelny. Místek 1931

ROZPAD ČESKOSLOVENSKA V MARCI 1939 A JEHO DOPAD NA OBYVATELSTVO POBESKYDIA

Karol Janas

Tlak Nemecka spojený so separatistickými akciami časti slovenských politikov spôsobili do začiatku roka 1939 v Československu hlbokú krízu. Kríza sa stupňovala a vrcholila začiatkom marca. Na Slovensku bolo vyhlásené stanné právo a moc prevzala armáda.¹ Bol to však neúspešný pokus o riešenie krízy a len nahral Hitlerovi pri jeho plánoch na definitívne rozbitie ČSR. Na Slovensku sa nepodarilo zostaviť novú autonómnu vládu a tým stratila vojenská akcia politický zmysel.² No udalosti sa už nedali zvrátiť. Slovinci ustúpili Hitlerovmu nátlaku a pod priamou hrozbou rozdelenia Slovenska medzi Poľsko a Maďarsko vyhlásili 14. marca 1939 samostatnosť. Udalosti sa valili jedna cez druhú a v celej svojej šírke zasiahli aj obyvateľstvo Pobeskydia.

Zemský úrad Brno zaslal 10. marca 1939 osobitný príkaz na Okresní úrady pre okresných hejtmanov, prednostov a štátny policajný úrad. Ohľadne Slovenska povolil prepúšťanie len úradných správ. Akékoľvek iné správy, najmä ak by boli o sústreďovaní četníctva, musia byť potlačené.³ Zavedené bolo obmedzenie pre tlač. Citácie zahraničného tisku mohli byť uverejnené výhradne v reprodukcii dodanej československou tiskovou kanceláriou. Nepripustná bola akákoľvek úprava týchto správ. Vlastné komentáre novinárov mali byť stručné a nesmeli sa dotýkať Slovincov a smerovať proti nim.⁴ Okresní náčelníci OU v Místku podľa príkazu ZU nariadil 10. 3. 1939 stráženie cestných priechodov so Slovenskom. Jeho účelom bola lustrácia osôb podozrivých z prenášania správ alebo rozkazov. Týkalo sa najmä cesty z Frýdku do Turzovky a Makova. Vykonávané malo byť nenápadne, pod zámienkou revízie vodičských preukazov a preukazov o stave vozidla.⁵

Telefogram 15. marca 1939, prezídium zemského úradu oznámilo na OU, že o 6,00 obsadia Nemci naše územie. Zakázalo klásť odpor, Nemci by ho potlačili s najkrutejšími následkami.⁶ Úlohou nemeckej armády bolo odzbrojiť českú a obsadiť územie.

Ak sa Nemcom nebude klásť odpor, prisľúbili v budúcnosti autonómiu.⁷

Obyvateľstvo sa novej situácii prispôbilo s klúdom, bez výhrad. Nálada bola stiesnená, očakával sa pokles životnej úrovne, zhoršeným opatrovaním životných potrieb. Zmenšil sa dovoz tovarov zo Slovenska. Chýbala hydina, maslo, bravčové a hovädzie mäso, vajcia. Takmer zanikol obchod, ktorý bol pred uzavretím hraníc čulý. Pomer obyvateľstva slovenského a moravského sa zmenil. Nastala nedôvera, no na oboch stranách aj rezignácia.⁸

Rozdelenie štátu zasiahlo celú spoločnosť, no najmä pohraničie. Tu bol jeho dosah najsilnejší. V pohraničí boli mnohé majetkové, rodinné a pracovné väzby, ktoré nová hranica narušila. Slováci a Česi opúšťali svoje pracoviská a vracali sa na Moravu a Slovensko. Nebol to však jednoduchý proces. Prezídium Zemského úradu v Brně oznámilo 15. marca 1939 vládnu radu a policajnému riaditeľovi v Moravskej Ostrave a ich prostredníctvom aj na OU v pohraničí, že osobné a kvalifikačné spisy Slovákov je potrebné zasielať do Brna, kde im vykonali kvalifikáciu a odošlú ich do Bratislavy na Krajinský úrad.⁹ Nebol to však jediný problém, ktorý obyvateľov pohraničia zamestnával. Časť protektorátnych príslušníkov pred rozdelením štátu pracovala v štátnych službách na Slovensku. Po vzniku slovenského štátu zväčša miesta stratili a zo Slovenska odišli. Vyskytli sa však prípady, že bývalí štátni zamestnanci českej národnosti mali na Slovensku finančné pohľadávky vyplývajúce z ich služobného pomeru. Patrili im nároky na doplatky za služobné platy, vedľajšie služobné príjmy, sťahovacie výlohy, úhrady cestovných účtov vŕšchny Slovenská vláda ich odmietla akceptovať a preto Zemský úrad v Brně vykonával ich súpis pre ministerstvo vnútra. Zamestnanci boli povinní zaslať prihlášky s podrobným popisom pohľadávok a špecifikáciou miesta pôsobenia a zamestnaneckej hodnoti.¹⁰

K nepokoju v pohraničí prispievali aj výčiny Hlinkovej gardy (HG). Táto polovojenská organizácia mala v pohraničí osobitné úlohy. Bola nápomocná pohraničnej strážii a mala zabráňovať prenikaniu nežiadúcich živlov na Slovensko. Zároveň napomáhala

pri hraničnej a colnej kontrole. Svoje právomoci však v mnohých prípadoch zneužívali. Ich činnosť nadobudla také rozmery, že sa musela riešiť až na najvyšších miestach. Zo Zemského úradu v Brne poslali okresným hejtmanom a riaditeľom štátnych policajných úradov v pohraničí prípis, v ktorom ich oboznamujú s výsledkami rokovaní. Keďže sa dokázalo, že príslušníci HG zabavovali občanom patriacim do protektorátu, ktorí zo Slovenska odchádzali, peňažné hotovosti, vkladné knižky, cenné papiere a iné cenné veci, prišlo k dohode so slovenskou stranou. Poškodení mali zaslať mjr. četníctvu Jaroslavovi Jindrovi do Bratislavy hlásenie s údajmi. Kedy, kde a kto cennosti odobral, výšku a bližšie označenie odobratej čiastky, číslo vkladnej knižky, meno peňažného ústavu, a pokiaľ je to možné, aj potvrdenie o zabavení.¹¹ Slovenská strana sa zaviazala priestupky vyšetriť. Činnosť HG nabrala v mesiacoch marec a apríl 1939 také nežiadúce rozmery, že jej členovia boli odzbrojení a odvolaní z hraníc.

Na moravskej strane hranice sa iniciatívy chopili Nemci. Na nemecko – slovenskom pohraničí zavádzali vlastné finančné stráže, ktoré vykonávali kontrolu obyvateľstva.¹²

Rozpad štátu zbrzdil aj mnohé veľké investície. Napr. objazdnú cestu Moravská Ostrava-Frýdek-Turzovka.¹³ Jej stavba bola dočasne pozastavená, no neskôr sa v jej výstavbe pokračovalo.

Na slovenskej strane hranice vládla podobná atmosféra ako na Morave. Objavilo sa nadšenie prezentované v oficiálnom spravodaji HSLS,¹⁴ nedôvera prejavujúca sa najmä šepkanou propagandou, no i prvky odporu,¹⁵ najmä medzi ľuďmi, ktorí žili v blízkosti hranice a ktorí mali s českým obyvateľstvom veľmi dobre vzťahy. Úzka spätosť s príľahlým moravským krajom bola pre ľudí dôležitá pocit spolupatričnosti nedokázala zničiť ani propaganda. Zasahovať museli bezpečnostné zložky a polícia. Ústredňa štátnej bezpečnosti poslala náčelníkom okresných úradov správu o pomeroch v pohraničí: „Je vidieť rúhanie proti štátnej štruktúre, pozdravy sú poklona, má úcta, nazdar, žandárstvo kulhavo pracuje...pašeráctvo kvitne ... ľudia nepominú posluhy z Londýna, Bratislavu ani nepočujú“¹⁶ K nedôvere Slovákov v nové zriadenie prispelo aj necitlivé správanie príslušníkov nemeckej armády, ktorá v marci 1939 obsadila slovenské

pohraničie až po líniu riek Váh a Kysuca.¹⁷ Domáce obyvateľstvo sa s nevôľou pozeralo na protežovanie Nemcov pri zamestnávaní v považských zbrojovkách, ktoré Nemci ovládali.¹⁸ Vznikali spory medzi domácim obyvateľstvom a Nemcami, ktoré pretrvali často celú existenciu slovenského štátu. Napriek snahe úradov sa ich nepodarilo potlačiť a objavovali sa vždy v pohraničných krajoch a blízkom okolí.¹⁹ Ani prísne opatrenia nedokázali šepkanú propagandu potlačiť, preto dostali notári prípis v znení: „šepkaná propaganda len tak môže byť potlačená, keď jej rozširovatelia budú mať strach pred stíhaním ... ukladá sa notárom, hneď udať každého u najbližšej četníckej stanici, od koho počuje poplašný alebo znepokojujúci chýr“²⁰ Šepkaná propaganda v pohraničných okresoch dosiahla také rozmery, že okresné úrady nariadili štátnym zamestnancom a HG jej zamedzenie. Do potlačenia šepkanej propagandy boli zapojení aj r. – kat. farské úrady a správcovia škôl. S ich pomocou mali byť: „Rozširovatelia neprávď, pomlúv našej vlády boli zatlačení na to miesto, ktoré im patrí – Ilavy (zaist'ovací tábor – pozn. K. J.), kde môžu potom premýšľať o pravdivosti svojho lživého tvrdenia.“²¹ Po čase nastal na slovenskej strane hranice pokoj. Prispela k nemu i hospodárska prosperita, a vyššia životná úroveň spôsobená vojnovou konjunktúrou. I totalita bola deravejšia a perzekúcie odporcov režimu na Slovensku boli oveľa miernejšie ako v protektoráte Čechy a Morava. Postupne si obyvateľstvo zvyklo a záujem o bývalých spoluobčanov z druhej strany hranice opadal. O situáciu na Morave sa ľudia začali opäť zaujímať z čisto pragmatických záujmov.

Okrem problémov územných a majetkových priniesol rozpad Československa v marci 1939 pre obyvateľov slovensko – moravského pohraničia nové nečakané problémy. Oddelenie rodín bolo bolestivé, no rovnako vážne boli aj vzniknuté pracovné problémy. Veľa obyvateľov z oboch strán novej hranice totiž pracovalo v inom štáte. Spočiatku to prinášalo veľké problémy, lebo hranica bola v marci 1939 pre presuny civilných obyvateľov úplne uzavretá. Takmer okamžite po rozdelení štátu bola zavedená pasová kontrola.²² Nemci však českej kontrole nedôverovali, a preto ju nahradili nemeckými colníkmi.²³ Postupne sa situácia

v pohraničí konsolidovala, no s prekračovaním hranice boli až do leta 1939 neustále problémy. Na cesty do Protektorátu Čechy a Morava síce Slováci nepotrebovali víza, no museli mať pas s priepustkou Nemeckého generálneho konzulátu v Bratislave alebo Hlavného veliteľstva nemeckej brannej moci na Slovensku (Oberkommando der deutschen Wermacht). Pre občanov žijúcich na moravskej strane ostala hranica až na výnimky naďalej uzavretá. Pre cestu na Slovensko musel byť vážny pracovný dôvod. V takom prípade sa mohol na Slovensko dostať aj občan Protektorátu. Výnimku v pohraničí mali napríklad zamestnanci pivovaru v Brumove, ktorý naďalej vyvážal na Slovensko.²⁴ Zmena v nemeckom postoji nastala s príchodom leta. Príčinou bol nedostatok sezónnych robotníkov, ktorí na Moravu a do Čiech v minulosti pravidelne dochádzali. Slovenskí poľnohospodárski a lesní robotníci náhle chýbali. To prinútilo aj Nemcov, aby prestupy cez hranice uvoľnili. Najímaním slovenských robotníkov do Protektorátu boli poverení pracovníci ríšskonemeckého úradu práce. Paradoxne však prekračovanie hraníc pritvrdili Slováci. Odmietali prepúšťať cez hranicu robotníkov, ktorí chceli prekročiť hranicu často bez platných dokladov. Situácia bola neúnosná a bolo ju treba urýchlene riešiť. Aby sa predišlo problémom, začalo sa s rokovaniami o malom pohraničnom styku, ktorý by umožnil robotníkom z oboch strán plynule prekračovať hranice. Rokovania boli zložité i vďaka rozdielnym predstavám a východiskovým stavom rokujúcich strán. Nemci nemali záujem na otvorení hraníc pre protektorátnych občanov a Slováci si chceli udržať pracovnú silu na Slovensku. K dohode došlo v septembri 1939. Podľa nej mala každá osoba bývajúca 15 km od hranice a pracujúca na jej druhej strane právo na vydanie trvalej priepustky pre malý pohraničný styk.²⁵ Priepustka platila šesť mesiacov a umožňovala pobyt na druhej strane hranice nepretržite šesť dní po sebe. Po ich uplynutí sa musel držiteľ priepustky vrátiť do domovskej krajiny, no opäť na ňu mohol vycestovať. Obyvatelia pohraničia, ktorí v zahraničí nepracovali mohli požiadať o jednorázovú priepustku najviac na tri dni, ak cestu odôvodnili naliehavými záležitosťami.

Druhá svetová vojna priniesla potrebu zmeny. Malý pohraničný styk sa obmedzil. Zákaz prekročiť hranice dostali všetci muži

od 17 do 50 rokov.²⁶ Neskôr bol ešte sprísnený na všetkých majiteľov cestovných pasov bez rozdielu pohlavia a veku. Prísne predpisy sa síce netýkali malého pohraničného styku, no i preň začalo ministerstvo vnútra vydávať dočasne špeciálne povolenie na prekročenie hranice.²⁷

Obe strany si podobne ako v roku 1939 uvedomovali potrebu riešenia tohoto zložitého problému. Normy, týkajúce sa malého pohraničného styku boli roztrieštené a svojimi nariadeniami do nich negatívne zasahovali i okresné úrady. V roku 1942 prišlo po vzájomných rokovaniach k definitívnej úprave, ktorá normy zjednotila.²⁸ Slovenskí robotníci pracujúci v pohraničí boli oznamovaní prostredníctvom Dienststelle des RAM (Reichsarbeitsminister) úradom práce na Slovensku. Oznamovanie sa dialo kvôli slovenskej strane, ktorá chcela kontrolovať pohyb pracovnej sily v štáte a v odôvodnenom prípade prácu v zahraničí zakázať. Ak so zamestnávaním robotníka v Protektoráte nesúhlasila, do sedem dní to oznámila príslušnému Úradu práce v Zlíne alebo v Moravskej Ostrave. Úrady práce boli povinné zamestnanca upovedomiť, že v práci v malom pohraničnom styku nemôže pokračovať. Rovnaké právo získali aj úrady práce v Protektoráte Čechy a Morava, povinnosť potom bola na slovenských úradoch práce. Ani jedna strana nemusela oznamovať, prečo so zamestnávaním robotníkov v malom pohraničnom styku nesúhlasí. Ak do sedem dní výhrady neoznámili, považovalo sa to za súhlas k zamestnávaniu. Takýto súhlas však mohli obe strany bez udania dôvodov kedykoľvek zrušiť. Museli to ale urobiť prostredníctvom Dienststelle des RAM v dostatočnom časovom predstihu, aby si zamestnávateľia za odvolaného robotníka vedeli nájsť náhradu.

Ustálil sa aj postup pri zamestnávaní cudzincov v malom pohraničnom styku. Ak chcel zamestnávať protektorátny zamestnávateľ slovenského robotníka, musel požiadať o povolenie príslušný úrad práce. V prípade kladného posúdenia žiadosti vydal robotníkovi úrad práce dočasné povolenie k zamestnaniu a dočasné pracovné povolenie. Súčasne o tom upovedomil úrad práce na Slovensku, podľa bydliska robotníka. Takéto oznámenia sa posielali kurierskou cestou cez Dienststelle des RAM. Podobne

bola povinná postupovať aj slovenská strana pri vybavovaní pracovných povolení pre zamestnancov z Protektorátu Čechy a Morava. Porušenie predpisov malo pre zamestnancov vážne následky. Najväčším bol zákaz posielania finančných prostriedkov na Slovensko, čo pri výhodnom oficiálnom kurze marky a slovenskej koruny bolo veľké obmedzenie. Okrem finančných postihov im hrozil aj trestný postih, čo pri prítomnosti nemeckých orgánov, bol vážny dôvod na dodržiavanie predpisov.

Zamestnávateľi museli hlásiť do piateho dňa každého mesiaca počet osôb, ktoré v malom pohraničnom styku pracujú. Toto hlásenie sa rozdeľovalo podľa pohlavia a výrobných odvetví:

- a) priemyselní robotníci so stálou prácou
- b) lesní robotníci so stálou prácou
- c) priemyselní robotníci pre cukrovarnícku kampaň zamestnaní ročne asi na štyri mesiace
- d) poľnohospodárski robotníci pracujúci len v sezóne ako výpomoc pri prácach žatvových, repných, zemiakárskych a vinohradníckych.²⁹

Ustálenie predpisov vnieslo do pracovných záležitostí poriadok. Obmedzila sa práca bez povolenia a legálni robotníci získali istotu. Aby sa práci v pohraničí bez povolenia zamedzilo, museli úrady práce do troch dní kompetentným orgánom oznamovať mená osôb, ktorým bol odobratý súhlas k práci v pohraničí. Následne im boli odobraté aj pohraničné legitimácie slúžiace k prekročeniu hraníc.³⁰

Smernice platili až do konca augusta 1944. Na Slovensku vypuklo Slovenské národné povstanie, ktoré nemecká vláda potlačila. Pri obsadzovaní Slovenska zaviedla mnohé opatrenia obmedzujúce slobodný pohyb obyvateľstva.³¹ Prvým krokom, ktorý v pohraničí nemecká branná moc urobila, bolo nepriateľské uzavretie hranice medzi Slovenským štátom a Protektorátom Čechy a Morava. Malý pohraničný styk zanikol a do konca vojny sa už neobnovil. Aby sa práci v pohraničí bez povolenia zamedzilo, museli úrady práce do troch dní kompetentným orgánom oznamovať mená osôb, ktorým bol odobratý súhlas k práci v pohraničí. Následne im boli odobraté aj pohraničné legitimácie slúžiace k prekročeniu hraníc.

Poznámky:

1. LUKEŠ, F.: *Podivný mír*. Praha 1968, s. 265.
2. RYCHLÍK, J.: Česi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914-1945. Bratislava 1997, s. 169.
3. Státní okresní archiv (SOkA) Frýdek Místek, fond Okresní úřad (OU) Frýdek, 1/53/1939 pres.
4. SOkA Frýdek Místek, fond OU Frýdek, 1/54/1939 pres.
5. SOkA Frýdek Místek, fond OU Místek, 241/39 pres.
6. SOkA Vsetín, fond OU Vsetín III, 229/1939 pres.
7. SOkA Uherské Hradiště, fond OU Uherský Brod, 335/1939 pres.
8. SOkA Frýdek Místek, fond OU Místek, 300/39 pres.
9. SOkA Vsetín, fond OU Vsetín III, 230/1939 pres.
10. SOkA Frýdek Místek, fond OU Frýdek, 399/1939 pres.
11. SOkA Frýdek – Místek, fond OU Frýdek, 286/1939 pres.
12. SOkA Zlín, fond MěstNV Brumov-Bylnice, Pamětní kniha městýse Brumova, s. 125.
13. SOkA Frýdek – Místek, fond OU Místek, 307/1939 pres.
14. *Trenčan*, XVI, 18. marca 1939.
15. Štátny okresný archív (ŠOKA) Skalica, fond OU Myjava, 384/41 prez.
16. ŠOKA Skalica, fond OU Myjava, 934/41 prez.
17. HRNKO, A.: Zaradovanie Slovenskej republiky do systému medzinárodných vzťahov (1939 – 1945) In: Slovenská republika 1939-1945. Bratislava - Martin 2000, s. 50.
18. ŠOKA Považská Bystrica, fond OU Považská Bystrica, 959/1939 prez.
19. ŠOKA Skalica, fond OU Myjava, 870/41 prez.
20. ŠOKA Považská Bystrica, fond Obvodný notársky úrad (ONÚ) Lednica, 62/1939 prez.
21. ŠOKA Považská Bystrica, fond ONÚ Červený Kameň, 55/1939 prez.
22. SOkA Uherské Hradiště, fond OU Uherský Brod, 359/1939 pres
23. SOkA Uherské Hradiště, fond OU Uherský Brod, 399/1939 pres. Porovnaj: SOkA Zlín, fond MěstNV Brumov – Bylnice. Pamětní kniha městýse Brumova, s. 125.
24. SOkA Zlín, fond MěstNV Brumov – Bylnice. Pamětní kniha městýse Brumova, s. 131.
25. ŠOKA Trenčín, fond ONU Nové Mesto nad Váhom, 11/1941 prez.
26. ŠOKA Považská Bystrica, fond OU Považská Bystrica 584/39 prez.; ŠOKA Považská Bystrica, fond OU Púchov, 514/39 prez. a 413/39 prez.
27. ŠOKA Považská Bystrica, fond OU Považská Bystrica, 598/39 prez.; ŠOKA Považská Bystrica, fond OU Púchov, 450/39 prez.
28. Slovenský národný archív, fond MV, 14955/1939 prez.
29. ŠOKA Považská Bystrica, fond OU Ilava, 1823/1942 adm.
30. SOkA Frýdek Mýstek, fond OU Místek, 203/1943 pres.
31. ŠOKA Skalica, fond OU Myjava, D – 811/44 prez.

PO STOPÁCH LEOŠE JANÁČKA NA HUKVALDECH A V RYCHALTICÍCH

Milan Palák

Hukvaldy

Kterak se pan učitel Jiří Janáček (*1815 †1866) dostal na Hukvaldy, je dostatečně známo a podrobně dokumentováno, stejně jako víme mnoho podrobností o zdejších pobytech jeho syna Leoše (*1854 †1928). Přece však některé archivní materiály, jež doplňují dosavadní znalost hukvaldského místopisu spjatého s rodinou Janáčků, dosud zůstaly stranou ...

Mezi léty 1849 a 1863 se Amálii a Jiřímu Janáčkovým na Hukvaldech narodilo osm dětí; sedm ve škole, avšak nejstarší v obci narozený syn František (*1849) přišel na svět v domě **čp. 41**. Původní stavení bylo situováno pode zdí u cesty na Podoboří proti parku arcibiskupského zámku. Zajímavé je i to, že ve stejném domě žila před svou svatbou s Ondřejem Červenkou v roce 1855 nejstarší dcera pana učitele Viktorie (*1838 v Příboře). Dům zanikl před rokem 1880. Na jeho místě se nachází nová stavba s čp. 099. Provdaná Viktorie odešla za Ondřejem Červenkou do domu **čp. 54** a zde bydleli až do roku 1870, kdy odešli do Ameriky. Pravděpodobně v roce 1889 se Červenkovi vrátili a usadili v domě **čp. 25** v centru obce.

Škola (**čp. 40**), v níž se narodil Leoš a šest jeho bratrů a sester, měla tehdy zcela jiné vzezření; byla založena v roce 1816 z jednoho z objektů sloužících původně pivovaru a učilo se v ní až do roku 1878, kdy byla na tomto místě vybudována škola nová. Do dnes známé podoby byla dostavěna až v roce 1908. Protože na stísněném pozemku školy nebylo možné založit zahradu, měl pan učitel k dispozici pozemek pod Oborenským rybníkem v dolní části obce pod vrchem Kazničovem, kde hospodařil, choval včely a bylo to také místo her jeho dětí. Jiří Janáček zemřel v domě **čp. 44** na Podoboří. Podle sčítacích archů je původní stavení v roce 1890 uváděno jako neobydlené a poté pravděpodobně zaniklo.

Dům se stejným popisným číslem stojící na jeho místě je novějšího původu.

Leošova matka Amálie Janáčková (*1819) zemřela roku 1884 v domě **čp. 33**, kde v té době žila také její dcera Josefa (*1842) a s nimi i členové rozvětvené rodiny Červenků.

Když se v roce 1881 Leoš Janáček po dlouhých létech vrátil do rodné obce na prázdniny, ubytoval se v domě **čp. 6**, který patřil hajnému Vincenci Sládkovi. Původně dřevěné části byly později přestavěny; ale z časů Janáčkových pobytů se zachovaly tři dřevěné včelíny a u silnice rostoucí lípa.

Za kaplí sv. Maxmiliána bylo zákoutí, kde se scházel **Kroužek pod akátém**, který byl společností zejména zámeckých úředníků a letních hostů. Jádrem Kroužku byla rodina Josefa Junga, nájemce arcibiskupského pivovaru (**čp. 29**). Jeho děti, zvláště Ludvík Jung, se přátelily s Leošem Janáčkem, vnoučata se skladatelovou dcerou Olgou (*1882 †1903).

Dnes již neexistuje **Matulův lesík**, v němž se v roce 1890 konala hasičská slavnost, jíž se podle svědectví Zdeňky Janáčkové účastnil i její manžel Leoš. Místo se nacházelo blízko křižovatky silnic od Hukvald a Kozlovic.

Na Babí hůře měl Leoš Janáček několik pozemků, které koupil v letech 1924 a 1925; dnes jsou všechny ukryty v hlubokém lese, ale původně byly vedle lesní půdy vedeny také jako pastvina a role.

O svůj domek zakoupený v roce 1921 (**čp. 79**) pečoval s pomocí řemeslníků ze sousedství; pomáhali mu zejména truhlář Jan Morysák bydlící tehdy v **čp. 52** a zedník Cyril Bůžek z **čp. 64**.

Pod Janáčkovým domkem byl statek Cyrila Červenky (**čp. 76**); na sousedské povídání to skladatel neměl daleko. S jiným z rozvětveného rodu Červenků, s hajným Rudolfem z **čp. 50**, chodíval do okolních lesů pozorovat lišky.

Pod Babí hůrou stál dům **čp. 71**, odkud pocházela Otýlie Krsková, jež jak mladé děvče sloužila v Janáčkově domku. V témže čísle se narodil i Jan Václav Sládek (*1909 †1992), malíř hukvaldských a janáčkovských námětů.

Na hukvaldském hřbitůvku odpočívají Leošovi rodiče Amálie a Jiří; v hrobě byl jako první pochován Leošův bratr František

(†1908). Sestra Josefa (†1931) je pochována na jiném, jejím jménem neoznačeném, ale známém, místě.

V souvislosti s Leošem Janáčkem, jeho rodinou a přáteli, je v současnosti na Hukvaldech dokumentováno celkem 34 míst. Tento text chce upozornit zejména na ta méně známá nebo přehlížená...

Rychaltice

Společně s Hukvaldy se k Leoši Janáčkovi a jeho rodině pojí i pár míst v sousedních Rychalticích. Obec, zvláště její kostel sv. Mikuláše založený biskupem Wolfgangem, hrabětem ze Schrattenbachu a postavený v letech 1729–30, se hezky vyjímá při pohledu od hukvaldského hřbitova. Původním místem posledního odpočinku Leošových rodičů byl hřbitov u tohoto kostela, odtud byly jejich ostatky převezeny v roce 1947 na Hukvaldy.

Při bohoslužbách v kostele společně hrávali rychaltický učitel Jan Valentin Hlačík a Jiří Janáček, jeho děti zpívaly při mších na kůru. Pan učitel Hlačík bydlel ve škole, dnes **čp. 1**, jeho syn Jan byl Leošovým kamarádem.

Janáčkův přítel, statkář Josef Jung z Hukvald, vlastnil od roku 1879 v Rychalticích statek, který je situován za řekou Ondřejnicí, a postupně ještě dalších sedm rychaltických domů.

K Leoši Janáčkovi se pojí také dům **čp. 21**, v němž žila obchodnice Terezie Morysová, která mu předzpívala národní písně v době, kdy je studoval mezi lašským lidem.

Nakonec jedna zajímavost: v domě **čp. 28** bydlela Barbora Kalivodová, Leošova porodní bába.

SPOLEK PRO OKRAŠLOVÁNÍ A OCHRANU DOMOVINY V MÍSTKU

Radek Lipowski

První československá republika je charakteristická svým bohatým kulturním a společenským životem. Velký důraz byl kladen na zájmová a dobrovolná sdružení, která napomáhala při budování mladého státu. Mezi tyto organizace patřily také okrašlovací spolky, které se snažily povznést životní prostředí, jež bylo po 1. světové válce dost poničeno. Díky značné oblibě u prvorepublikového obyvatelstva jich vzniklo jen v českých zemích několik set, i když velké množství z nich mělo své předchůdce už za Rakouska-Uherska. Obdoba takového spolku byla založena rovněž v moravském městě Místku.

Svaz okrašlovací a ochranný

Počátky okrašlovacího hnutí lze klást již do doby osvícenství. Ve značné míře se na něm podíleli někteří vzdělaní šlechtici, např. hrabě Berchtold, kníže Kamil Rohan, hrabě Salm-Reifferscheidt aj., také úředníci, či kněží, např. děkan Matěj Rössler. Hnutí bylo do jisté míry utlumeno napoleonskými válkami, ale od 30. let 19. st. se znovu začínaly objevovat časté květnové akce, např. jirínkové slavnosti, byla podporována výsadba stromů a budování sadů (např. ve Slaném).

První vlna zakládání okrašlovacích spolků však nastoupila až v období konstituce, a sice v 80. letech 19. st. Tento druh spolků se do habsburské monarchie dostal ze Západu, kde existovaly již dříve. Tak byl v r. 1881 založen na popud prof. Dr. Jana Urbana Jarníka, vynikajícího znalce rumunštiny a albánštiny, Okrašlovací spolek v Potštejně nad Orlicí. Nebyl zdaleka jediný, ale právě jeho zakladatel, prof. Jarník, byl tvůrcem myšlenky zorganizování všech stávajících okrašlovacích spolků v jedno ústřední těleso. Došlo k tomu 30. října 1904 vytvořením *Svazu českých spolků okrašlovacích v království českém se sídlem v Praze*. Na první řádné valné hromadě Svazu v Potštejně (1905) byl název organizace změněn na *Svaz českých spolků okrašlovacích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. K další změně pak došlo

po přijetí závazku pečovat o domovinu a památky, pročez vznikl *Svaz českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (1909). Poslední přejmenování vyvolal rok 1918 a až do svého zániku v 50. letech 20. st. nesla tato organizace jméno ***Svaz československých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Praze.***

Svaz byl podle stanov spravován ústředním výborem, který se skládal z předsednictva, členů volených, kooptovaných a delegátů úřadů, korporací a příbuzných spolků. Prvním starostou Svazu byl zvolen univerzitní profesor PhDr. Jan Urban Jarník (1904-1923), po něm nastoupili rada vrchnostenského zemského soudu Dr. Ladislav Brunclík (1923-1925), ministerský rada a přednosta Státního památkového úřadu Dr. Luboš Jeřábek (1925-1938), ředitel univerzitní knihovny, syn dějepisce Josefa Emlera, Dr. Jan Emler (1938-1943) a docent botaniky, člen Československé akademie zemědělské, Dr. Jaromír Klika (od r. 1943). V prvním roce své existence Svaz sdružoval 63 činných členů, tedy okrašlovacích spolků, a 28 přispívajících členů, do r. 1918 vzrostl počet členů na 382 činných a 236 přispívajících, poté se členská základna mírně zužovala. Po vzniku Československa se do Svazu přihlášily i spolky ze Slovenska a Podkarpatské Rusi (užhorodský spolek).

Hlavním úkolem Svazu bylo zalesňování a vysazování stromů. Okrašlovacím spolkům bylo každoročně darováno v průměru 200 000 sazenic. Svaz poskytoval spolkům rovněž rady ve věcech zřizování sadů, zvláštní pozornost věnoval pěstování květin a zdobení obcí a budov květinami, plakáty povzbuzoval obyvatelstvo k výzdobě oken a tuto okrasu náležitě odměňoval. Pořádal také kursy pro pěstování květin v domácnosti, podporoval turistiku a udržoval velmi dobré styky s Klubem čsl. turistů. Důležitou úlohu sehrával Svaz v osvětové činnosti. Kromě plakátů a letáků vydával časopis *Krása našeho domova*, jehož redaktorem byl do své smrti r. 1933 Jan Svatopluk Procházka. Po jeho smrti vedl redakci Jan Emler. Představitelé Svazu se rovněž podíleli na propagaci okrašlovacích prací tvorbou řady menších spisů jako *Stromové a květinové slavnosti* a *Stromy Svobody* Břetislava Jedličky – Brodského, Wirthova *Evropská zahrada*, nebo

Jarníkova *Podstata, cíl a organisace okrašlování*. Velmi účinnou propagací byla přednášková činnost a výstavy. Svaz se zúčastnil se svou expozicí např. Hospodářské výstavy v Praze (1906), Zemské výstavy zahradnické v Prostějově (1906), Jubilejní výstavy Obchodní a živnostenské komory v Praze (1908), Jubilejní krajinské výstavy v Písku (1912), Vše zahradnického veletrhu v Brně (1921), Výstavy soudobé kultury v Brně (1928), Výstavy Towarzystwa przyrodnicze v Lodži v Polsku (1929), Putovní výstavy slovanských měst a lázní v ČSR (1933) ad.

V roce 1909 byl při Svazu založen ženský odbor Čechova květnice pro podporu dětského zahradničení (zahrada na Maninách). Už dva roky předtím vznikl studentský odbor, který věnoval pozornost přírodním a historickým památkám.

Svaz rozvinul rozsáhlou spolupráci s řadou spolků a korporací, které měly podobné ideje a cíle. Jednalo se např. o Masarykovu Akademii Práce, Masarykův Lidovýchovný ústav, Klub československých turistů, Klub přírodovědecký v Praze, Československá Botanická společnost v Praze, Liga pro ochranu přírody, Ústředí zemských spolků včelařských pro ČSR, Spolek k ochraně zvířat pro ČSR aj.

Svaz působil i za 2. světové války a krátce také v poválečném období. Ještě v r. 1950 zaslal spolkům zprávu, že informace o jeho rozpuštění nejsou pravdivé, ale už 31. 1. 1951 byl nucen připustit likvidaci spolků, které „*nevyvíjejí náležitou, plánovanou činnost a nezapojily se do budovatelské práce...*”

Místecký okrašlovací spolek

„Jest právě zřízen okrašlovací spolek v Místku. Účelem jeho jest napomáhati k zevnější úpravě města, jeho domů, staveb ulic, cest, parků, stromořadí, ovocnictví, květinářství, výzdob, umění, a tak dále; pak určovati a chrániti krásné památky tu i v okolí, jakož i odstraňovati pomáhati snad i nešvary, za to usilovati o návštěvu hostů do našeho města a krásného jeho okolí i zpříjemňovati obyvatelstvu pobyt v něm.” Těmito slovy byli vyzýváni obyvatelé města Místku, aby se přihlásili za členy nově vzniklého spolku. Velký vliv na jeho založení měl neutěšený stav domů, ulic a vůbec celého města po 1. světové válce. Podle

prvního předsedy spolku Františka Bartoníka jevíly domy po léta „...omítku odřenou, střechy byly zatěkávé, dešťové žlaby děravé..., ulice plny smetí a prachu neb bláta, veřejná prostranství zatarasena byla spoustou hromad z popela, střepin, skla...”

Obrozenecký ruch se i v Místku rozvíjel záhy po pádu tzv. Bachova absolutismu a projevoval se zakládáním různých čtenářských a pěveckých spolků. Velký význam měla Občanská beseda založená r. 1865, vlivným činitelem národního hnutí se stala Tělovýchovná jednota Sokol (1887) a od r. 1895 Matice místecká. V Místku rovněž existoval okrašlovací spolek „Stadt-Verschönerung-Verein“, ale jeho činnost byla omezena pouze na místní park, kvůli kterému byl zřízen.

S nástupem českého obecního zastupitelstva po 1. světové válce se objevila potřeba českého spolku, který by pomohl s obory zabývajícími se parky, cestami, ulicemi atd. Proto se představitelé města obrátili na bývalého ředitele školy Františka Bartoníka, jenž obstaral stanovy od bratrského spolku v Mariánských horách, kde se také sešel 6. 5. 1921 prozatímní zřizovací výbor. Účastníci schůze, stavitel a zástupce obce Josef Hendrych, profesor Josef Hájek, profesor František Sládek, představitel okresní politické správy Felix Schneider, městský zahradník a pomolog František Regent a úředník důchodkového úřadu Josef Diringer, zvolili za předsedu spolku Františka Bartoníka a usnesli se nestýkat s dosavadním německým spolkem, který již údajně stejně žádnou činnost nevyvíjel.

Stanovy spolku byly schváleny zemskou politickou správou na Moravě 20. 5. 1921. Podle nich se nová organizace nazývala **Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny v Místku**, zkráceně Okrašlovací spolek. Jeho sídlo bylo v Místku, jednací řečí čeština. Spolek byl zřízen za účelem okrašlování, zalesňování a zvelebování spolkového sídla a jeho okolí, šíření smyslu pro přírodu a lásku ke všemu krásnému, podpory pěstování květin dětmi, ochrany přírody, památek, geologických zvláštností, péče o významné venkovské i městské stavby, o lidové umění, o zlepšování veřejného zdravotnictví a čistoty atd. Hlavními prostředky k dosažení tohoto účelu byly příspěvky členů, dary a subvence. Členy spolku se mohly stát osoby fyzické i právnické,

ale dělily se na čestné, které si získaly velké zásluhy o spolek a jeho snahy, zakládající, které vložily do pokladny spolku nejméně 200 Kč, a řádné s ročním příspěvkem 4 Kč. Osoby právnické a korporace vysílaly na schůze svého zástupce. Kromě toho mohly mít samostatné ústavy, podniky a jiné organizace ve spolkovém výboru a na valných hromadách virilní hlas. Valná hromada se konala každý rok na jaře, volila na dobu jednoho roku devítičlenný správní výbor, ustanovovala výši a způsob placení členských příspěvků, rozhodovala o změně stanov, průběhu jednání hromady, návrzích, stížnostech atd. Správní výbor volil ze svého středu předsedu, místopředsedu, jednatele, pokladníka a jiné činovníky, hospodařil se spolkovým jménem, zřizoval a rušil vnitřní odbory, schvaloval jednací řády a instrukce pro výbor a odbory a vyřizoval vše, co nebylo výslovně vyhrazeno valné hromadě.

Na ustavující valné hromadě dne 14. července 1921 se sešlo 35 členů, kteří zvolili do svého výboru Františka Bartoníka, majitele realit Vincence Procházku, městského vrchního oficiála Jana Chlupatého, místodržitelského tajemníka Dr. Dominika Sedláčka, kominického mistra Eduarda Kaplana, Josefa Hendrycha, Felixe Schneidera, profesora E. Bukovského a tkalcovského mistra Jana Tomeše. Virilními členy se stali radní obecního výboru Ludvík Blaščík a za hasičstvo Jindřich Novosad. První schůze výboru se konala o týden později. Předsedou byl zvolen František Bartoník, místopředsedou Vincenc Procházka a jednatelem Jan Chlupatý. Na schůzi byly rovněž vypracovány pracovní odbory: parkový se měl starat o porost, cesty, lávky, listí, trávu, nápisy, záchodky, hlídku atd. ve velkém parku a pokud možno i v ostatních sadech, pouliční pečoval o cesty, ulice, chodníky, úpravu domů, nádvoří, stavební plány, umělecké památky, hřbitovy apod., stromový o vysazování alejí u chodníků, ovocných stromů v zahradách a vůbec zalesňování, květinový odbor se zabýval vysazováním květin v sadech, zahradách, podporováním pěstování květin za okny, ve výlohách aj. Poslední odbor, finanční, vyhledával prameny příjmů pro zaplacení všech těchto aktivit. Nový spolek však dlouho neexistoval. Na valnou hromadu 30. dubna 1924 se dostavily pouze tři osoby, a proto

spolek ukončil činnost. Čelní představitelé sice nadále vyvíjeli určitou aktivitu, ale schůze výboru ani valné hromady se už nekonaly. Za tři roky své existence se spolek zasadil o úpravu příjezdní silnice k nádraží, opravu domů, pořádal květinové akce, či akce o čistotu. Úprava městského parku podle projektu architekta Josefa Františka Škrobánka z r. 1921 započala až v r. 1926 před Jubilejní výstavou. Předsedou výstavního výboru byl tehdy dosavadní místopředseda spolku Vincenc Procházka, s nímž je spojeno nejvýznamnější období existence spolku.

Vincenc Procházka a jeho syn Karel byli hlavními postavami při obnovení činnosti spolku ve 30. letech, na kterém se už nemohl podílet dosavadní předseda F. Bartoník, protože 20. 7. 1929 zemřel. Novým předsedou tak byl v r. 1931 zvolen Vincenc Procházka, místopředsedou advokát Dr. Emil Fink a jednatelem znovu Jan Chlupatý. Na první výborové schůzi byl zvýšen členský příspěvek ze 4 na 10 Kč. I přesto bylo toho roku zapsáno 166 členů a 116 dárců, ale tento počet postupně klesal. Virilní hlasy získala Místecká spořitelna, Národní záložna, Sbor dobrovolných hasičů, Tělocvičná jednota Sokol, Spolek pro udržování pomníku padlých, Spolek majitelů domů, Svaz průmyslníků a Hospodářská jednota.

Spolek vyvinul do r. 1939 rozsáhlou aktivitu, která byla jen na krátký čas (hlavně rok 1934) mírně utlumena nedostatkem financí, což byl výsledek hospodářské krize. Představitelé spolku však z toho vyvodili správný předpoklad, že pro příště se bude muset klást na peněžní otázku daleko větší důraz, a až do konce své existence neměl spolek finanční problémy. Největším přispěvatelem se pod vlivem svého ředitele Karla Procházky stala Národní záložna. Díky tomu mohlo dojít v r. 1931 k úpravě Wilsonovy třídy, nebo sadu u kostela Všech svatých, kde byly ořezány stromy a připevněny lavice, což však nemělo valného účinku, protože „...v krátké době byly lavice odervány a libovolně na trávníky postaveny – lidmi dospělými, od nichž by to nikdo neočekával.“ Roku 1938 bylo nově vydlážděno náměstí 28. října a při té příležitosti byla do základu sochy Panny Marie vložena měděná krabice s jubilejním svatováclavským dukátem, soudobými kovovými i papírovými penězi, rozpočtem města Místku, pohlednicemi města, sokolským odznakem atd. Nejvíce

práce však bylo vykonáno v hlavním parku, kde byl r. 1926 odhalen Hudebně-pěveckým spolkem Smetana pomník Bedřicha Smetany, po němž byl park pojmenován.

Smetanovy sady byly osázeny různými, květinové úprave podleho rovněž bývalé tenisové hřiště vedle sadů, roku 1935 byl postaven nový vodotrysk, naproti němuž bylo zřízeno alpinium (skalka) z bludných balvanů z okolí města a květin našich hor, např. i Tater. Velké potíže způsobila snaha o vystavění veřejných záchodků, o kterých se jednalo už v r. 1931, ale pro nedostatek financí byl plán na jejich stavbu vypracován až v r. 1933. I tak byly náklady vysoké a nakonec se představitelé spolku rozhodli napsat do Luhačovic, protože se doslechli o jejich menších a levnějších záchodcích. Na luhačovické dobrozdání pak byly takovéto toalety zřízeny i ve Smetanových sadech. K úpravě sadů napomohlo velké množství firem dodávajících jednak rostlinstvo, jednak stavební materiál, či pracovní sílu. Mezi dodavatele květin, sazenic nebo malých stromků, a to nejen na výsadbu Smetanových sadů, patřily firmy Velkozávod školkařský Viktoria Želešice u Brna, Horákovy školky v Bystřici pod Hostýnem, Jan Böhm – velkoškolky Blatná, Bratří Schützové z Olomučan a další. O návrhy na rekultivaci určitých ploch byl požádán architekt zahradního umění Josef Kumpán z Prahy, stavba záchodku byla zadána místeckému staviteli Janu Klemovi, vápencový kámen pro alpinium dodaly Štramberské vápenky, čerpadlo pro vodotrysk podnik Sigmund Pumpy Olomouc-Lutín, osvětlovací stožáry Vítkovické horní a hutní těžířstvo Moravská Ostrava apod. Osvětlení bylo v parku zavedeno z důvodu konání večerních koncertů vojenské hudby místeckého 8. pěšího pluku, na kterých se vybíraly příspěvky pro činnost spolku. Zpočátku byla hudba poskytována posádkovým velitelstvím v Místku bezplatně, takže koncerty mohly být nerušeně pořádány od r. 1931, ale roku 1933 bylo bezplatné hraní zakázáno Ministerstvem národní obrany a koncerty byly znovu provozovány od roku 1935 za poplatek.

Působení spolku se však neomezovalo pouze na okrašlování, věnovalo se také osvětě. Velký důraz se kladl na přednášky dospělým i dětem na školách, obyvatelé města byli vyzýváni ke zdobení svých domů, balkónů, či oken květinami, za což byly

udělovány dokonce diplomy a čestná uznání, významný úspěch zaznamenaly rovněž květinové výstavy nebo podobné akce. Spolek se r. 1937 účastnil oslav výročí místeckého Sokola (50 let) a 8. pěšího pluku (20 let), sedmdesátých narozenin Petra Bezruče, jemuž byl při té příležitosti vytvořen památník, byl však nucen uctít i jednu smutnou událost – úmrtí T. G. Masaryka. Svou demokratickou roli plnil spolek řadou výzev nejen k občanům, ale také k firmám, podnikům, organizacím a hlavně institucím státní správy a samosprávy. Kupříkladu městské radě zaslal žádost o zakročení proti lepení plakátů na jiných místech, než na tabulích k tomu určených, krátce nato informuje, že „...v posledních dnech bylo obecnstvo procházející se po třídě Wilsonově a sadech Smetanových obtěžováno cikánskými dětmi...“, a protože „...jest všeobecně známo, že cikán jest zloděj a žebrák, takže obecnstvu hrozí nebezpečí býti po případě okradeno...Na projevené stížnosti usnesl se správní výbor okrašlovacího spolku...požádati slavnou městskou radu o laskavé zakročení...“ Takto formulovaná stížnost se může jevit poněkud nešetrnou, ale spolek tímto způsobem plnil svou základní funkci, a to starat se o pořádek ve městě.

V r. 1932 musela městská rada řešit požadavek na zamezení volného pobíhání psů po Smetanových sadech, nebo pokutování vyhazování odpadků, neboť „...na mnohých místech v městě Místku jsou připevněny koše pro vhození odpadků, papírů atd. avšak bývá jejich určení se strany zdejšího obyvatelstva nejen nepovšimnuto, nýbrž staly se případy, kde dotyčné osoby, napomenuté k pořádku ... vzpíravše se napomenutí chovaly se naprosto drze a sprostě.“ Podobně bylo apelováno na ředitele škol: „Okrašlovacímu spolku v Místku....došly z vícero stran stížnosti, že žactvo zdejších škol, školu po vyučování opouštějící, nejde domu, jak se sluší, na ulici huláká a dokonce se vydává nebezpečí z vlastní neopatrnosti a nezbednosti býti přejeto auty, neb jiným způsobem... Těž bylo pozorováno, že školní děti z roztopášnosti šlapou po trávnících...“

Řadu změn přinesl rok 1939. Okrašlovací práce sice nadále pokračovaly, v sadech bylo například zřízeno zásluhou Karla Procházky rozsáhlé rosarium (růžovna), které čítalo na 1000 růžových keřů, avšak mnichovské události, a poté vypuknutí války,

aktivitu spolku značně zbrzdily. Karel Procházka na konci 30. let převzal štafetu po svém otci, který již býval často nemocen a r. 1939 mu byl udělen titul čestného člena a předsedy. Zatímním předsedou se stal obchodník Vilém Sládeček, ale na výborové schůzi 8. května byl do čela spolku zvolen Karel Procházka. V této funkci však vzhledem k pohnutým událostem nesetřval dlouho. Na počátku září 1939 byl zatčen a až do konce války vězněn. Valnou hromadou 31. 5. 1940 byl na post předsedy povolán Vilém Sládeček, místopředsedou se stal místecký továrník Ludvík Rundt. Poté spolek patrně určitou činnost vyvíjel, jelikož vykazuje za následující léta příjmy i výdaje, ale v knize zápisů ze schůzí je pouze jediný záznam z 24. 1. 1944, kdy byl Vilém Sládeček znovu zvolen předsedou. Město zaslalo r. 1943 svazu okrašlovacích spolků zprávu o ukončení činnosti místní organizace už roku 1941. Zřejmě na to měly vliv nejen válečné události, ale i oběžníky, které „usměrňovaly” spolkovou činnost a přesně stanovovaly povinnosti spolku. Příkaz nesoucí nadpis Velmi důležité požadoval: *„Oznamte nám do 1. května t. r. [1940] zda ve Vašem spolku není někdo z členů židem ve smyslu zákona ze dne 21. června 1939. V tom případě, že by proti očekávání snad tomu tak bylo, sprostěte okamžitě takového člena členství...”*

Místecký spolek oznámil obnovení své činnosti r. 1948. Předsedou zůstal Vilém Sedláček, Karel Procházka se vrátil a zaujal post místopředsedy. Znovu se rozvinuly okrašlovací práce. Ve Smetanově parku byly renovovány záhony a skalka u vodotrysku, došlo k úpravě parku u kostela Všech svatých a parčíku před chlapeckými školami, socha sv. Floriana na Ostravské ulici byla opravena a přemístěna. Na valné hromadě 23. 4. 1950 byl přítomen zástupce frýdeckého spolku, protože se uvažovalo o spojení okrašlovacích organizací obou částí města. (Frýdek a Místek byly od roku 1943 dvojměstím) K tomu však už nedošlo. Na výborové schůzi 29. 1. 1951 *„...pan předseda spolku sdělil důležitý bod jednání, a sice to, že má být provedena likvidace spolku, případně spojení s jiným spolkem (JZD). Uvedl, že by nebylo správným spolek tak lehce likvidovat, když už trvá 30 let...”* Výbor se usnesl počkat na rozhodnutí z ústředí (z Prahy). Na základě přípisu Svazu z 31. 1. 1951 (viz výše) byla

vypracována Sládečkem a Procházkou zpráva o činnosti spolku a plán pro příští léta, což bylo odesláno na Okresní národní výbor (ONV). „*Referát pro vnitřní věci a bezpečnost při ONV uznal důležitost spolku a vyzval, aby byla svolána valná hromada..., a tím byla další existence spolku zabezpečena.*” Několik týdnů poté však přišel nový přípis ONV, podle kterého se spolek musel zapojit do některé masové složky, nebo ukončit svou činnost. 7. května 1951 se konala likvidační valná hromada za přítomnosti devíti členů. Stav pokladny se pohyboval v hodnotě 26 000 korun v nové měně. Karel Procházka proto navrhl věnovat peníze na postavení pomníku padlým hrdinům 2. světové války. Návrh byl hromadou schválen. Spolkový majetek byl převeden Místnímu národnímu výboru (MNV) v Místku a spolek byl vymazán ze spolkového katastru. Jeho představitelé museli odevzdat všechny písemný a dokumentární materiál vzešlý ze spolkové činnosti místeckému ONV.

Závěr

Celá likvidace měla zachovat dekorum legality. Členům spolku bylo navrženo vstoupit do zdravotního referátu MNV a tam spolupracovat na výstavbě města a sadů. Město už zkrátka nepotřebovalo dobrovolných organizací, protože jejich činnost převzala státní správa. Ale ve skutečnosti znamenala pro stávající vládní moc demokratická funkce těchto sdružení neřešitelný problém.

Místecký spolek se za první republiky nezabýval pouze vlastní okrašlovací činností, ale vyžadoval podobný zájem o město a jeho okolí také od občanů samotných a hlavně od místních institucí, mezi něž patřily rovněž správní orgány. Spolek apeloval na estetické cítění, ale také kritizoval. Jakákoliv instituce by mohla odolávat kritice jednoho či dvou občanů, ale spolek sdružoval i několik set obyvatel, a proto měl jeho hlas daleko větší sílu. Seběmenší obchodník se mohl strachovat, že by přišel najednou o řadu zákazníků, a stejně tak politik by mohl ztratit hlasy ve volbách. Spolek toho využíval a “bombardoval” městskou radu, školy, podniky atd. žádostmi o zjednání nápravy a pořádku. Pochopitelně nechtěl nemožné, pouze vyžadoval plnění závazků.

Snažil se rovněž vzbuzovat v lidech cit k přírodě. Konal na toto téma řadu přednášek, pořádal květinové výstavy a především získával peníze na akce, které by státní kasa zaplatit nemohla. Vytvářel tedy pro místecké občany jakýsi nadstandard, který si ovšem tito obyvatelé z valné části sami dobrovolně zaplatili. Spolek byl na svou činnost velmi hrdý a neustále dával najevo zásluhu svou i místeckých občanů. Kdykoli se ve městě konala nějaká oslava a sjely se davy návštěvníků, spolek neopomněl Místečanům oznámit, většinou prostřednictvím novin, jak bylo město obdivováno. Zásluhy se tak přenášely na organizaci, která nebyla svázána s žádnou politickou stranou, což se nemohlo líbit režimům, které byly postaveny na vládě jedné strany, protože v takovém prostředí je tato strana odpovědná za vše dobré a vše zlé působí více či méně konkrétní nepřítel. Podobnou kritiku, jako za první republiky, si spolek k následujícím režimům nemohl dovolit. Za války si to ani nedovolil, zatímco zdání legality po únorovém převratu 1948 činovníky spolku zmátlo stejně jako ostatní obyvatele. Ještě v roce 1951 na výborové schůzi, na které V. Sedláček sdělil, že je snaha provést likvidaci spolku, se činitelé usnesli podat stížnost na MNV kvůli skácení krásného topolu a akátu bez vědomí spolku. Později se zjistilo, že byly skáceny na příkaz z vyšších míst. Není se čemu divit, že spolek jen poprvé ukončil svou činnost nedostatkem financí a aktivity svých členů. Roku 1941 a o deset let později to bylo kvůli státní moci. Jak fašistické, tak komunistické orgány nastolily totožné podmínky pro další existenci spolku. Jako pěst na oko přitom působí fakt, že se komunističtí funkcionáři nepokusili tyto podmínky pozměnit ani stylisticky.

Likvidace zájmových sdružení komunistickým režimem byla dlouhodobá, což poznamenalo polistopadový demokratický režim. Zatímco první republika mohla navázat na čilý spolkový a politický život habsburské monarchie, který se vyvíjel po půl století od zavedení konstituce, tak současná republika si sebou nese zátěž čtyřiceti let bez základních lidských svobod, mezi něž patří i možnost dobrovolného spolčování. Sice brzy po r. 1989 vznikly různé politické strany, ale spolková činnost se rozvíjí velmi pomalu, což je vlastně opak procesu, který proběhl za Rakouska –

Uherska, kdy se politické strany vyvinuly ze spolkových organizací. Zůstává otázkou, do jaké míry je tím současný režim poznamenán.

Prameny:

SOKA Frýdek-Místek, Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny v Místku (dále jen SOOD): Zápisní kniha ze schůzí spolku, 1921-1951, inv. č. 1.

SOKA Frýdek-Místek, SOOD: Stanovy spolku, 1921, inv. č. 2, karton 1.

SOKA Frýdek-Místek, SOOD: Zprávy o valných hromadách Svazu československých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny, 1929-1940, inv. č. 3, karton 1.

SOKA Frýdek-Místek, SOOD: Korespondence se Svazem československých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny, 1921-1951, inv. č. 5, karton 1.

SOKA Frýdek-Místek, SOOD: Korespondence se správními orgány (Zemskou správou politickou, Okresní správou politickou, Okresním úřadem, Městským úřadem, Městskou radou, ONV, MNV, aj.), 1921-1951, inv. č. 6, karton 1.

SOKA Frýdek-Místek, SOOD: Korespondence s vojenskými organizacemi ohledně pořádání koncertů vojenské hudby 8. pěšího pluku, 1931-1938, inv. č. 7, karton 1.

SOKA Frýdek-Místek, SOOD: Korespondence se zahradnictvími a lesními školkami, 1931-1939, inv. č. 8, karton 1.

SOKA Frýdek-Místek, SOOD: Ostatní korespondence (s Národní záložnou Místeckou, Místeckou spořitelnou, Sborem dobrovolných hasičů v Místku, Tělocvičnou jednotou Sokol, Včelařským spolkem aj.), 1921-1951, inv. č. 9, karton 1.

SOKA Frýdek-Místek, SOOD: Úprava Smetanových sadů (stavba veřejného záchodku, alpinária, vodotrysku, cesty, osvětlení aj.), 1933-1939, inv. č. 10, karton 2.

SOKA Frýdek-Místek, SOOD: Pozvánky, oznámení, vyhlášky, 1921-1951, inv. č. 11, karton 2.

Literatura:

BARTOŠ, J. – SCHULZ, J. – TRAPL, M.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. sv. 15, Olomouc 2000.

OTTŮV Slovník naučný. Praha 1888 – 1909.

OTTŮV Slovník naučný nové doby. Praha 1930 – 1943.

VLASTIVĚDA okresu Frýdek – Místek. Frýdek – Místek 1978.

PRVNÍ VÁLEČNÝ ROK ČESKOSLOVENSKÉHO PARAŠUTISTY VLADIMÍRA ŘEZNÍČKA

Ivana Lehkoživová

Osobnost Vladimíra Řezníčka není lidem, kteří se zajímají o historii druhé světové války, zcela neznámá. Tento náš rodák byl příslušníkem paraskupiny Wolfram, vyslané v září 1944 londýnským vedením odboje do Beskyd s úkolem organizovat partyzánský boj. Tato etapa jeho činnosti již byla víckrát popsána, málo pozornosti však bylo dosud věnováno, snad proto, že byla méně atraktivní, jeho činnosti v předchozím období. Tento článek si tedy klade za úkol doplnit tento nedostatek a přiblížit osudy Vladimíra Řezníčka od jeho útěku do Polska až po evakuaci z okupované Francie.

Vladimír Řezníček se narodil 18. června 1919, své dětství a rané mládí tedy prožil v poklidném ovzduší demokratické první republiky. Když se v roce 1933 dostal Adolf Hitler k moci, málokoho napadlo, že by mohl v křesle německého kancléře vydržet déle než pár měsíců, natož, že by mohl tak významně ovlivnit dějiny tehdy politicky i ekonomicky velmi silného Československa. Nejen většina politiků v Německu, ale i politici u nás a v podstatě na celém světě si byli jisti, že vláda NSDAP neobstojí. Hitler však své postavení postupně upevňoval a začal s přetvářením státu podle svých představ.

V roce 1938 byl již natolik silný, že si dovolil požadovat na ČSR odstoupení pohraničních oblastí, tzv. Sudet, Německu. K jednání o německých požadavcích se tak sešla 29. září 1938 v Mnichově konference velmocí za účasti Adolfa Hitlera, Benita Mussoliniho, britského premiéra Nevilla Chamberlaina a francouzského premiéra Edouarda Daladiera. Výsledky jednání netřeba rozvádět.

Po Mnichovu nastalo krátké období samostatnosti okleštěného Československa, tzv. druhá republika. Během tohoto období ztratila republika svůj demokratický charakter, prezidentem se po abdikaci Edvarda Beneše a jeho odletu do zahraničí stal Emil Hácha a Slovensko získalo v rámci ČSR autonomii.

I když Hitler ještě v září 1938 veřejně prohlašoval: „*My vůbec žádné Čechy nechceme*“, dal už v polovině října 1938 zahájit přípravy k „likvidaci zbytkového Česka“. K uskutečnění tohoto plánu došlo v polovině března 1939. Nejprve se 14. března osamostatnilo Slovensko, v noci ze 14. na 15. března byl pak pod nátlakem Emil Hácha donucen podepsat smlouvu o vzniku protektorátu. Zbýlé Československo tedy začaly německé jednotky obsazovat v podvečer 14. března a kromě chvíli trvajícího střetu s vojáky místeckých kasáren jim nebyl kladen vůbec žádný odpor.

Na pozadí těchto událostí celosvětového významu začal válečný příběh Vladimíra Řezníčka, který své pocity po obsazení ČSR popisuje takto: „*Začalo to v předjaří roku 1939, dovršoval jsem dvacet let svého věku. Dne 14. března, v poslední den naší samostatnosti, byl jsem s ostatními branci naší obce u odvodu ve Frenštátě pod Radhoštěm a byl jsem odveden. Později večer toho dne jsme byli na odvedenecké zábavě v hotelu „Skalka“, dověděli jsme se od projíždějících automobilistů, že Němci obsazují naše území a jsou již v Místku, kde došlo ke srážce s naší armádou. Tato zpráva působila tehdy na mne jako blesk z čistého nebe. Byl jsem tehdy absolventem dvouletého branného kurzu, podle mého mínění měl jsem již určité vojenské znalosti z vojenského výcviku. Na vojenskou službu v naší armádě jsem se velmi těšil. Nemohl jsem se smířit s tím, že Němci po příchodu k nám se začali všude roztahovat. Přišlo horké léto, v té době jsem pracoval se svým strýcem Ludvíkem Řezníčkem v obci Skalici u Frýdku. Oba jsme věděli, že někteří naši lidé tajně odcházejí do Polska, kde se formuje československá vojenská jednotka.*”

Spolu se svým strýcem se v pondělí dne 14. srpna 1939 rozhodli, že ilegálně překročí hranice do Polska. Hranici překročili někde mezi obcemi Nošovice a Nižní Lhoty, směřovali do polské obce Komorní Lhotka. Přechod přes hranice se ale neobešel bez problémů: „*Po delší chůzi blížili jsme se k menšímu potoku, jeho břehy byly místy porostlé křovinami a stromovím. Potkali jsme stařenku, pásla dvě krávy a ta nám ukázala na zmíněný potůček, to je hranice. Rázněji jsme vykročili k potoku, v tom proti nám zprava i zleva zapráskaly výstřely z pušek. Prudkým poklusem jsme*

přeběhli zbytek vzdálenosti a potok překročili nezraněni, pak palba ustala, byli jsme na polské půdě.”

Již v den okupace českých zemí, 15. března 1939, zaslal exprezident ČSR, dr. Edvard Beneš, který v té době pobýval v USA jako soukromá osoba, telegramy prezidentu USA a premiérovi Velké Británie, ve kterých protestoval proti německému obsazení Čech a Moravy. Zároveň jim sdělil, že vstupuje zpět do politického života a zahajuje akci k obnovení samostatného Československa. Počáteční kroky československé zahraniční akce byly usnadněny skutečností, že západní velmoci, Francie, Velká Británie a USA, stejně jako SSSR a několik menších států, neuznaly právoplatnost zřízení Protektorátu Čechy a Morava ani samostatného slovenského státu a na jejich území nadále působily zastupitelské úřady Česko-Slovenské republiky. Tyto úřady organizovaly první protestní akce proti německé okupaci a formovaly se kolem nich skupinky československých emigrantů, politiků, vojáků i prostých občanů, kteří odešli do exilu, aby se zapojili do boje za obnovu společného státu Čechů a Slováků.

I když se vedla zdoluhavá a komplikovaná jednání s polskými, francouzskými i britskými zástupci, žádný z těchto států nebyl ochoten povolit vytvoření cizí vojenské jednotky na svém území. Přesto bylo nutné nějak řešit situaci československých vojenských uprchlíků, kterých v Polsku neustále přibývalo. V dubnu 1939 se organizátorské úlohy ujal krakovský konzulát. Později byla vojenská skupina přestěhována do tábora v Malých Bronowicích. Vojenské skupině však stále chyběla podpora polské vlády, a tak jednotka i nadále zůstávala pololegální, trpěná z milosti a na přechodnou dobu.

Českoslovenští diplomaté ve Francii a Velké Británii se snažili dostat vojáky z Polska na západ, ale jedinou možností pro takovýto postup v “mírové” době byl vstup československých vojáků do francouzské Cizinecké legie. Vojáci sice byli nuceni podepsat závazek pětileté služby v legii, avšak s dodatkem, že pokud dojde k válce, budou dáni k dispozici československému velení, aby vytvořili samostatnou jednotku. A tak postupně z polských přístavů

odplulo ještě před vypuknutím války šest lodních transportů – první 22. května a poslední 21. srpna 1939. Na francouzském břehu vystoupilo z lodí celkem 1 112 Čechoslováků.

Vraťme se ale zpět k samotnému přechodu polských hranic a k uvítání z polské strany. Přijetí, kterého se řadovým československým občanům dostávalo už u polských pohraničních orgánů, nevěstilo nic dobrého. Byly sice případy, kdy se uprchlíci setkávali se skutečně přátelským pochopením, ale většinou už na hranicích docházelo k politováníhodným scénám, které nejednou končily okamžitým navrácením zpět do protektorátu. S emigranty byly sepisovány dlouhé protokoly. Byly jim kladeny otázky o jejich politickém a náboženském přesvědčení, o důvodech jejich útěku do zahraničí, o jejich vojenské specializaci atd.

Negativní zkušenost s polskými úřady měl i Vladimír Řezníček, který byl krátce po překročení hranice zatčen členem polské pohraniční stráže. Když to zpozoroval jeho strýc, utekl zpět do protektorátu. Vladimír nejprve podstoupil dlouhý vyčerpávající výslech a následující den 15. srpna 1939 byl odvezen do vězení Okresního soudu v Polském Těšíně, kde byl uvězněn pro ilegální přechod hranic. Ve vězení pobyl 16 dnů, a protože strava zde byla mizerná, po celou dobu téměř nejedl, což ve svém důsledku oslabilo jeho fyzickou kondici. Jeho ostatní zážitky z vězení také nebyly nijak povzbudivé: *„Vrchní vězeňský strážce “odd’alový” měl na mne jako na Čecha dopal. Podle vězeňského řádu byl již v 18 hodin nařízen noční klid. To vězni museli ležet na zemi pod pokrývkou a být zticha, i když mřížemi ještě dlouho svítilo do cely letní sluníčko, byl měsíc srpen. Ležel jsem jako první u dveří, polští spoluvězni se mezi sebou začali o něco hádat, ztropili hluk. Do dveří vpadl odd’alový, nikoho se nic neptal a jednoduše mě jako prvního udeřil do hlavy. Dalšího dne po skončení zdravotní vycházky na vězeňském dvoře, mě za trest nechal ostříhat hlavu dohola a břitvou vyholit, jako nějakého těžkého zločince. Vzpomínám, jak se sympatický holič za mě přimlouval, ale nebylo to nic platné. To se již blížil konec srpna.”*

Do Polska vpadli Němci 1. září 1939. Měla to být podle jejich velení blesková válka. Polská rovina a rozsáhlé hranice byly pro tento způsob války jako stvořené. Polská armáda byla beznadějně

zaostalá a nepohyblivá a zřejmě jí uškodila i přehnaná sebedůvěra. Nedostačující mobilnost Poláků byla mnohem osudovější než nedokončená mobilizace. O výsledku války rozhodl právě mohutný a rychlý nápor německých motorizovaných jednotek se současným tlakem Luftwaffe ze vzduchu. Velká Británie a Francie vstoupily do války 3. září, to už ale byli Němci poměrně hluboko v polském vnitrozemí. 17. září překročila vojska sovětského Ruska východní hranici Polska. Vpád do zad zpečetil osud země, protože této invazi se nemohly postavit téměř žádné oddíly. Poláci statečně pokračovali už v beznadějném boji. Poslední významná část polské armády se vzdala až 5. října. Německé a ruské jednotky se setkaly na linii táhnoucí se jižně od východního Pruska přes Białystok, Brest-Litevsk a Lvov ke Karpatům a pozdravily se jako partneři.

Koncem srpna rozhodl polský generální štáb o přemístění československých vojáků (jednalo se už téměř o 900 mužů) z Malých Bronowic do tábora v Leszné u Baranowicz, V Bronowicích zůstala jen přijímací skupina pod velením kpt. Divokého a letci, dělostřelci a ženisté, kteří se upsali ke službě v polské armádě. Založení československé vojenské jednotky v Polsku, tzv. České a Slovenské legie, bylo oficiálně vyhlášeno dekretem prezidenta Polské republiky I. Moścického 3. září 1939. Velitelem legie se stal gen. Prchala.

Na rozkaz polského velitele z 11. září začala evakuace tábora v Leszné a vojáci pod velením pplk. Svobody zamířili na Tarnopol. Zde se musel pplk. Svoboda rozhodnout, zda bude postupovat směrem na sovětskou nebo rumunskou hranici a přiklonil se k první variantě. Během ústupu navštívil skupinu i gen. Prchala, avšak po zhodnocení situace se raději než starat se o skupinu československých vojáků rozhodl zachránit si vlastní kůži a vydal se se svým doprovodem do Rumunska. Svobodova skupina se s Rusy setkala 18. září a pak byla pár měsíců internována v SSSR.

Odlišné byly osudy skupiny kpt. četnictva F. Divokého v počtu 189 mužů, která zatím zůstávala v Malých Bronowicích, aby tam přijala nově příchozí dobrovolníky a provedla závěrečné likvidační práce v táboře. Kpt. Divoký se rozhodl k okamžitému odjezdu do Leszné. 4. září transport zamířil přes Tarnów a Lublin k cíli své cesty; místo jednoho či dvou dnů trvala cesta devět dnů a nocí.

Vladimír Řezníček byl v předvečer zahájení druhé světové války propuštěn z vězení, a protože se od svých polských spoluvězňů dozvěděl, že československá vojenská jednotka se formuje v Malých Bronowicích u Krakova, vydal se pěšky po státní silnici směrem na Krakov. Avšak již po několika kilometrech chůze, v obci Skočov, byl znovu zatčen. Nepomohlo, že se prokázal propouštěcím listem z vězení z Těšína, noc strávil opět ve vězení, tentokrát však ve Skočově. Ranní budíček a další den líčí takto: *„Při rozednění jsem zaslechl neustálý táhlý hukot leteckých motorů a následovaly výbuchy detonací. Byl pátek ráno 1. září 1939, první den druhé světové války. Ráno pro mě přišli, šel jsem do kanceláře. Tam vládl naprostý zmatek a zděšení. Ani už nevím, jak jsem odtamtud po chvíli vypadl. Na nějaké jídlo toho dne nebylo ani pomyslení. Nemeškal jsem a pustil se sám pěšky po silnici směr Krakov. Ne příliš vysoko nad hlavou přelétávaly německé svazy bombardérů i stíhačů a směřovaly rovněž na východ. Silnice byla plná lidí i povozů utíkajících před Němci. Viděl jsem po cestě první mrtvé a raněné, hořely okolní domy. Snad tehdy v těchto chvílích jsem se cítil nejvíce opuštěný. Ač velmi hladov vytrvale jsem šlapal po silnici stále k východu, svou prázdnou aktovku jsem odhodil.“* Pravděpodobně by skončil v rukou Němců, kdyby nenarazil na svého krajana. Když totiž absolutně vyčerpán klesl na dlažbu ve městě Bilsko-Bialá, přistoupil k němu strážník, Čech ze zabraného Těšínska. Ten mu koupil jízdenku na vlak do Krakova. Dostat se do zhruba čtyři kilometry vzdálených Bronowic už pak nebyl žádný problém.

Den po jeho příchodu opustila jednotka tábor. *„Pak pro nás začal strastiplný, vyčerpávající, asi 800 km dlouhý ústup. Protože hlavní nádraží v Krakově bylo zničené a hořelo, museli jsme pochodovat mnoho kilometrů podél trati k východu, až se nám podařilo nasednout do nákladního vlaku a ujet deset, dvacet kilometrů, železniční trať byla dále ucpána vlaky. Němci během několika dnů plánovitě bombardovali téměř všechna nádraží i docela malé železniční zastávky, aby vnesli do dopravy chaos, což se jim podařilo. Proto větší část ústupu jsme musili pěšky. Pochodovalo se ve dne v noci i padesát i více kilometrů, tzv. usilovný pochod, dělo se to bez řádného zásobování jídlem.“*

Kdo nemohl dále, zůstal pozadu, až jej Němci dostali.” Jednotka nejprve prošla městem Tarnov, zastavila se až ve zmíněném městě Lublin. „Náš vlak zastavil asi půl kilometru před městem, protože na město byl právě nálet. Bylo krásné slunečné ráno 9. září. Němci bombardovali město z celkem nepatrné výšky, protiletadlová obrana se ani neozvala. Během hodiny bylo město v plamenech. Po nějaké chvíli se Němci začali střílet i do našeho stojícího vlaku. Ležel jsem přitisknut mezi kolejemi na pražcích, částečně chráněn koly vlaku. Pozoroval jsem, jak po blízkých výbuších bomb kola vlaku na kolejích poskakují. Někteří naši příslušníci se pustili úprkem k nedalekému borovému lesíku, zasvištěla bomba a už létaly kusy oděvů a písku vzduchem. Nálet trval do odpoledních hodin, z Lublina zůstaly jen hořící trosky.”

Skupina pokračovala v pochodu směrem k Brest-Litevsku, prošla Baranowiczemi, kde se měla setkat se spojkou od skupiny Svobodovy. Ke setkání nedošlo a kpt. Divoký se rozhodl pokračovat směrem na jih, ke Karpatům. Podařilo se jim nasednout na nákladní vlak a projet městy Rovno, Brody, Tarnopol a Bučač. *„Dále jsme ustupovali pěšky úbočím Karpat,”* píše Vladimír Řezníček, *„a dne 19. září 1939 jsme v prostoru Kolomyje a Dělatýna spolu s jednotkami polské armády překročili most přes řeku, která tvořila hranici do Rumunska. Z Malých Bronowic u Krakova nás vyšlo okolo 200, do Rumunska nás došlo už jen asi 120 mužů.”*

Přestože přístup rumunských vojenských úřadů k československým jednotkám nebyl vyloženě nepřátelský, rozhodly se internovat je spolu s polskými jednotkami ihned po překročení hranic za ostnatým drátem. Prvních pár dní internace strávila skupina kpt. Divokého v táboře v Panciu, pak byla přemístěna do tábora u města Pitesti ve středním Rumunsku. Vojenskému velení skupiny se podařilo spojit s francouzským konzulátem v Bukurešti, který se zasazoval o to, aby skupina v co možná nejkratší době opustila Rumunsko, panovaly totiž obavy, že by snad mohla být vydána Němcům. Vladimír Řezníček píše, že v souladu s tímto plánem byla každému tajně zhotovena

osobní fotografie. Ta pak byla použita na francouzským konzulátem poslaný pas s falešným výjezdním vízem.

Celá skupina se začala připravovat na útěk. Pro tento účel se rozdělila na několik menších, každá skupinka pak měla svého velitele, který měl potřebné instrukce. 8. října 1939 nadešel den určený pro hromadný útěk z internačního tábora. „Dostali jsme rozkaz, abychom jednotlivě nebo v malých skupinkách nenápadně opustili tábor, sraz všech našich byl domluven v nádražní restauraci v Pitesti. Ustrojen jsem byl nedostatečně, na sobě jsem měl jenom kalhoty, košili a boty. Potmě jsme došli k drátům, podél nichž obcházel rumunský voják s puškou. Pomocí několika německých slov jsme se s ním domluvili, aby nás pustil ven, že chceme do města za děvčaty. Každý mu dal svých posledních 500 lei, voják se obrátil v jinou stranu a my podlezli pod dráty. Upalovali jsme tmavou nocí k nádraží v Pitesti. Podařilo se nám v pořádku dostat do nádražní restaurace, kde se nás brzy sešlo okolo stovky, téměř všichni. Čekali jsme už jen na několik opozdílů a na velitele Divokého. Vtom přiběhlo několik dalších a na celý lokál hlasitě česky zavolali, že je zle, v táboře je vyhlášen poplach, vojsko a policie, že nás už chytají. Mezi námi nastal pořádný zmatek, naše sestavené skupinky se promíchaly a při útěku ulicemi města se nám ztratil náš určený velitel, byl to podporučík, jeho jméno si už nevzpomínám. Nevěděli jsme proto, kudy a kam utíkat, hlavně nikdo z nás už neměl peníze a to bylo velmi zlé. Nazdarbůh takto mnoho kilometrů jsme uběhli po silnici tmavou deštivou nocí. Před půlnocí jsme probíhali klusem přes jednu ves, v boku už mě píchalo a k tomu v celé vsi se rozštěkali všichni psi. Vesničané se probudili a v domnění, že utíká banda zlodějů, pustili se za námi s vidlemi a podobným hospodářským náčiním v rukou. Nic jsme jim nemohli vysvětlovat, rumunsky jsme neuměli. Byla to hrozná noc.”

Až mnohem později, ve Francii, se Vladimír Řezníček dozvěděl, jak došlo k prozrazení jejich útěku. Do ubikací totiž chodívali Čechoslováky často navštěvovat Poláci. Když zmíněného večera přišel do ubikací jeden Polák na návštěvu, prostě zjistil, že tam téměř žádní Čechoslováci nejsou. Ztropil poprask a Poláci zmateně utíkali k hlavní bráně a chtěli také utéct. Tam je

samozřejmě zastavila stráž a po vyhlášení poplachu se policie a vojáci začali shánět po zmizelých Čechoslovácích. Pochytali jich okolo stovky včetně kpt. Divokého, i této skupině se však za několik týdnů podařilo uprchnout do Francie.

Osud skupinky čítající 23 mužů, ve které byl i Vladimír Řezníček, byl jiný. Dorazili k nějaké malé železniční stanici kdesi v polích, důležité ale bylo, že ležela na hlavní trati směrem na Bukurešť. Členem skupinky byl i letec Karel Tatalák, ten před válkou pracoval v Rumunsku a mluvil tedy rumunsky. Hlavně jeho zásluhou se podařilo cennosti ostatních členů skupinky směnit za jízdenky do Bukurešti. Z vlaku vystoupili pár kilometrů před Bukureští a ubytovali se v jednom malém hotýlku. Kontaktovali francouzský konzulát a s jeho pomocí se dostali do přístavu Konstance, zde se pak v noci nalodili na osobní loď Bessarabia a zamířili k jihu.

Na Bessarabii propluli úžinami Bospor a Dardanely, stavěli v řeckém přístavu Pireus, pak v egyptské Alexandrii, ani v jednom z přístavů nesměli vystoupit na břeh. Pak plavba pokračovala podél pobřeží na sever se zastávkami v Tel-Avivu, Jaffě a Haifě, cílem byl Bejrút v Sýrii. Několik dnů pobytu v Sýrii využila skupinka k rekreaci, pak se nalodila na francouzskou loď Champolion a spolu s několika tisíci vojáky různých národností zamířila do Francie.

Po vypuknutí války se čelní političtí představitelé československého zahraničního odboje rozhodli vytvořit jakýsi oficiální vedoucí orgán celé akce. Původní záměr utvořit exilovou vládu ztroskotal, ale podařilo se vytvořit Československý národní výbor. Výbor vznikl 13. listopadu 1939 a po několika dnech si členové rozdělili funkce. Předsedou se stal Edvard Beneš. V Paříži ho jako úřadující místopředseda zastupoval J. Šrámek.

Na podzim 1939, Francie už v té době byla ve válečném stavu s Německem, svolila francouzská vláda, aby se na jejím území začala formovat československá vojenská jednotka. Důležitým opatřením francouzského ministerstva války bylo určení místa soustředění a dalšího pobytu československých vojenských jednotek. Francouzská správa se překvapivě rozhodla

pro jihofrancouzské městečko Agde v departmentu Hérault. Na konci září se v Agde objevili první českoslovenští vojáci. Byli postupně organizováni v různých jednotkách, definitivně pak byli rozděleni do 1. pěšího pluku vzniklého v říjnu a 2. pěšího pluku vzniklého v listopadu.

Patnáctého ledna 1940 vznikla 1. čs. divize ve Francii. Jejím velitelem byl určen gen. Rudolf Viest, člen Čs. národního výboru. V červnu 1940 ho vystřídal gen. B. Neumann. Divize měla kromě štábních jednotek tři pěší pluky (třetí byl zformován jen rámcově), smíšený předzvědný oddíl, dělostřelecký pluk, divizní rotu a baterii obrany proti útočné vozbě, ženijní prapor, telegrafní prapor, náhradní těleso, u něhož působila letecká skupina, a další jednotky. Koncem května 1940 čítala 1. čs. divize 11 405 mužů, z toho 3 236 dobrovolníků (převážně z domova) a 8 169 zmobilizovaných krajanů.

Skupinka československých vojáků, ve které byl i Vladimír Řezníček, dorazila do Francie na konci října, přenocovala v pevnosti Cizinecké legie Fort St. Jean a další den odjela do Agde. Zde byl Vladimír Řezníček přidělen k 6. rotě 1. pěšího pluku, po Novém roce byl pak přeřazen k 2. pěšímu pluku k četě doprovodných zbraní 4. kulometné roty. V Agde prožil sedm měsíců výcviku.

Podmínky pro výcvik nebyly v Agde zrovna ideální. Cvičilo se každý den, ráno a odpoledne. Avšak výcvik jako by každý den začínal znovu. Každý den totiž přicházeli noví a noví dobrovolníci a mobilizovaní povolanci. Cvičilo se vpravo v bok, vlevo v bok, čelem vzad, na rámě zbraň, k počtě zbraň, vpravo hled', vlevo hled', přímo hled' – a to všechno do omrzení a do ochraptění. Denně bylo u roty dvacet až třicet lidí neschopných nástupu, protože neměli boty.

Vladimír Řezníček se řadil k většině vojáků, kterým se v Agde nelíbilo. *„Byli jsme ubytováni ve starých dřevěných barácích po španělských uprchlících, v zimě na nás foukal sníh. Nemám vcelku pěkné vzpomínky na Agde. Vojna byla zbytečně tvrdá, špinavé prádlo jsme si mohli vyprat jenom v neděli dopoledne na zamrzlém rybníčku uprostřed tábora. Stejnokroje byly staré a mizerné, pušky zastaralé ještě z minulého století a byly jenom*

na tři rány. Voják dostával jen 50 centimů žoldu denně. Ale přesto jsme cvičili na cvičišti nedaleko majáku s elánem, věděli jsme, že nakonec budeme bojovat proti Němcům.”

Desátého května 1940 obrátilo hitlerovské Německo svá útočná vojska na západ – proti Belgii, Nizozemsku a Lucembursku. Začalo západní tažení. Po rychlém obsazení zemí Beneluxu zamířila německá vojska přes Ardeny do Francie. Postup Němců Ardenami byla lstivá akce a mimořádný počín organizátorské práce. Výsledek závisel – etapu po etapě – na časovém faktoru. Francouzské protitahy zůstávaly opakovaně pozadu, protože jejich načasování bylo příliš pomalé na to, aby udrželo krok s rychle se měnící situací. Spojenecká vojska nebyla schopna příliš dlouho odolávat německému tlaku a jejich boj se záhy proměnil v jeden velký ústup. Čelní představitelé francouzského státu začali jednat o příměří a už 22. června přijali Hitlerovy podmínky.

V mase spojeneckých vojsk tvořili českoslovenští vojáci nepatrnou část. Přesto svěřené bojové úkoly splnili vždy skvěle. Vynikající výkony podávali letci a do boje se poprvé zapojila i pěchota. Bylo zřejmé, že divize nebude moci na frontu odjet celá. Začátkem června byl proveden výběr nejschopnějších vojáků podle dobrozdání velitelů. Z vybraného mužstva byly zkompletovány 1. a 2. pěší pluk, z nichž byla vytvořena tzv. divizní pěchota. Třetí pluk musel být rozpuštěn a zbylí vojáci byli zařazeni k náhradnímu tělesu.

1. a 2. pěší pluk se během bojů ve Francii rozdělily, i když 5. června se ještě společně přemístily do departmentu Cote d'Or, kde měly ještě čtyři týdny dokončovat výcvik. Ale už 12. června směřoval 1. pěší pluk na frontu, aby bránil svěřené úseky především na březích Loiry.

I po přeorganizování čs. divizní pěchoty zůstal Vladimír Řezníček vojákem 2. pěšího pluku. Velitelem 2. pluku byl plk. Satorie, velitelem 4. kulometné roty, ve které u čtyř doprovodných zbraní jako velitel minoroje sloužil Vladimír Řezníček, byl por. Vik.

2. pluk se vydal na frontu 11. června a ještě týž den večer dorazil na místo určení na břehu řeky Marny. Navečer 12. června

byly zaznamenány první pohyby předsunutých částí nepřítele a 13. června v odpoledních hodinách se německá pěchota začala v širokých proudech přibližovat k Marň. Na obou křídlech 2. pluku se začaly rozhořovat prudké boje. Pluk byl špatně vyzbrojen, chyběla munice a navíc se ani nemohl spolehnout na zdecimované zbytky francouzské armády, takto hodnotí situaci ve svém vyprávění i Vladimír Řezníček. *„V minometném družstvu jsme měli dva minomety o ráži 81 mm, pro oba minomety jsme však dostali jenom deset kusů min. Byl jsem velitelem minoroje. V rámci čs. divize nás mělo svou palbou chránit francouzské polní dělostřelectvo. Bohužel, když příštího dne odpoledne na nás začaly najíždět německé tanky, francouzští dělostřelci se vůbec neozvali, ustoupili, a tak nás nechali na holičkách.“*

Situace byla hrozivá, neboť nepřítel překračoval po obou nekrytých bocích Marny a rychle pronikal dál k jihu. Vojáci 2. čs. pěšího pluku skutečně drželi své pozice až do 22. hodiny a teprve potom se spořádaně dali na ústup. Rozkaz vytrvat do 22 hodin jim totiž kolem sedmé večerní přinesl francouzský styčný důstojník.

Pluk poté ustoupil přes La Celle-sur-Morin, Vilbert, Mormant, Champagne-sur-Seine na jih až k řece Loře, cílem bylo město Gien na Loře. Ústup byl dlouhý, vyčerpávající a z velké části šli vojáci po svých.

Do Gienu dorazil pluk 16. června kolem 17. hodiny. V té době už citelně doléhaly na pluk vážné nedostatky v organizaci zásobování. Intendance francouzské divize oznámila, že nemá pro pluk ani proviant ani pohonné hmoty: pluk se měl o ně postarat někde z místních zdrojů. Zlepšila se poněkud situace v zásobování střelivem. Z bojů ve Francii utkvěly Vladimíru Řezníčkovi nejvíce v paměti právě ty z Gieny. *„Za řekou Loirou jsme si během noci vykopali okopy v řídkém lesíku, měli jsme pěkný výhled na protější břeh, na mírně se svažující návrší směrem k nám. Velmi živě si vzpomínám na onen 18. červen 1940, den to mých narozenin. Bylo nádherné letní počasí. V odpoledních hodinách se pokusily z druhého břehu Loiry přeplavat dvě francouzská děvčata, Němci se blížili. Jednomu z nich se to podařilo, druhé děvče se stalo obětí zrádných virů v řece. A hned na to jsme viděli asi na vzdálenost*

2 000 metrů Němce. Pustili jsme je trochu blíž a pak celá jednotka spustila přehradnou palbu do Němců. Pražili do nás celé odpoledne. Nám docházelo střelivo. K večeru jsme museli ustupovat před jejich tlakem. Francouzské jednotky na našich křídlech ustoupily, hrozilo nám obklíčení. Z lesíka jsme museli ustupovat po holém terénu, po takovém pastvisku. Vzpomínám, jak jsme se plížili muž vedle muže, německá kulometná palba nás kosila a nutila se držet co nejvíce u země. Asi metr přede mnou ustupoval jeden kamarád, střela z kulometu mu trefila jenom do dna polní láhve a vyrazila mu zátku, tak hustě padaly střely. Za tohoto ústupu se náš početní stav zmenšil asi na polovinu.”

Od 19. června musely oba čs. pluky unikat k jihozápadu. Nesmírně vyčerpávající, 390 kilometrů dlouhý ústup od Loiry, vykonaný zčásti pěším pochodem, zčásti na nákladních automobilech, byl závěrečnou fází bojové činnosti čs. divizní pěchoty na francouzské frontě.

S prvním pěším plukem se druhý pěší pluk sešel v Nontronu, společně pak oba pluky odjely do přístavu Séte, kde se nalodily na egyptskou loď Rod el Farag. Loď nabrala kurz na jih k Gibraltaru. „Připluli jsme do Gibraltaru,” vzpomíná Vladimír Řezníček, „tam jsme se připojili k mohutnému konvoji lodí všeho druhu, včetně torpédoborců, a potom se konvoj pustil směrem na západ do Atlantiku. Náš Rod el Farag byla obchodní loď o výtlaku deset tisíc brt, byla však prázdná. Mělo to pro nás ten důsledek, že v příštích mořských bouřích to s námi pěkně házelo. Loď byla velmi přeplněna lidmi, byla nouze o kousek místa k přespání, našel jsem si místo na přední palubě pod schůdky, v noci jsme tam byli namačkaní, za bouře se přes nás přelévaly vlny. Na moři hrozilo stále nebezpečí ponorkového útoku ze strany Němců. Náš lodní konvoj směřoval zpočátku na západ asi doprostřed Atlantského oceánu, pak obloukem k severu a nakonec jsme stočili k východu okolo Irska, propluli jsme průlivem sv. Jiří a po sedmnácti dnech přirazili k molu anglického přístavu Liverpoolu.”

Prameny a literatura:

SOKA Frýdek-Místek – fond Český svaz bojovníků za svobodu, XVII (Skupina Wolfram, Osobní vzpomínky Vladimíra Řezníčka)

SOKA F-M, fond ONV F-M, i.č. 304, k. 204 (Partyzánské jednotky v okrese Frýdek-Místek)

Augusta, P. – Honzák, F.: Československo 1938-45. Albatros Praha 1999

Brandes, D.: Češi pod německým protektorátem. Prostor Praha 2001

Čejka E.: Československý odboj na západě. Praha 1997

Dějiny zemí Koruny české II. Paseka Praha 1992

Lidell Hart, B. H.: Dějiny druhé světové války. Jota Brno 2000

Juračáková, H.: Já jsem měl v životě vždycky štěstí. Svoboda 3.5.1995

HISTORICKÝ VÝVOJ OKRESNÍCH ÚŘADŮ FRÝDEK A MÍSTEK

Alena Matějová

V minulém roce se uzavřela kapitola trvání okresních úřadů, které byly po více jak 150 let hlavním pilířem veřejné správy v rakousko-uherské monarchii i v Československé republice. Vznikly jako symbol zániku feudální společnosti. Zrušením nevolnictví byla vrchnostenská správa na jednotlivých panstvích nahrazena jednotnou správou státní.

Vznikly nové územní celky – jednotlivé korunní země byly rozděleny na kraje a ty pak dále na okresy. Velké politické okresy rozlohou nebo počtem obyvatel se ještě dále mohly dělit na nižší správní okresy soudní se sídlem okresního soudu.

I když prošly kompetenčními i územními změnami zejména v období do roku 1868 a po roce 1945 vznikem národních výborů, byly po celou dobu svého trvání nejdůležitějším článkem státní správy.

Na teritoriu dnešního okresu Frýdek-Místek vznikly okresní úřady na moravské části okresu v Místku a na slezské straně ve Frýdku.

Budova okresního hejtmanství v Místku

Okresní úřad - od r.1868 hejtmanství - v Místku existoval nepřetržitě od roku 1850 a zahrnoval ve svém počátku obvody soudních okresů Místek, Mor. Ostrava a Frenštát. Podléhal krajské vládě v Olomouci a od roku 1868 moravskému místodržitelství v Brně. V čele úřadu stál vládou jmenovaný úředník – okresní hejtman.

Pravomoc okresního hejtmanství byla značně široká, zasahovala do všech sfér hospodářského a politického života, pouze soudnictví bylo s výjimkou let 1855 – 1868 vedeno odděleně. Postupem doby byly zřízeny samostatné instituce pro finance, školství a bezpečnost, avšak i ty byly nadále podřízeny hejtmanství.

Okresní úřad pečoval o integritu státního území, vedl evidenci obyvatelstva, dbal na správné označení obcí a domů, uděloval státní občanství, podstatně zasahoval do hospodářského života, vykonával agendu zdravotní policie, tiskový dohled, udílel pasy a povolení k vystěhování. Řídil volební agendu včetně voleb do obcí, zastupitelských orgánů samosprávy a voleb parlamentních, prováděl předpisy o výkonu náboženství, vykonával dohlédací právo nad obcemi, dohlížecí agendu zemědělskou, lesnickou, honební a důlní.

Povoloval živnostenské koncese, trhy, uděloval povolení k podomnímu obchodu, vykonával dohled nad stavbou a udržováním silnic, vedl rozsáhlou vojenskou agendu, povoloval kulturní akce, politické schůze apod. Jako nejvyšší politický představitel v okrese se hejtman zúčastňoval všech kulturních a politických akcí, zahajoval osobně otevírání nových institucí nebo výstav. Přes tento široký záběr bylo personální obsazení úřadu značně malé, v prvopočátku nepřesáhlo počtu 5 – 6 úředníků včetně zřízence.

Nejmenší ale už nejlidnatější průmyslový soudní okres Mor.Ostrava tvořilo celkem 16 obcí, a to Mor.Ostrava, Vítkovice, Mariánské Hory (Lhotka), Přívoz, Hrabová, Hrabůvka, Zábřeh n.O., Nová Ves, Nová Bělá s Mitrovicemi, Stará Bělá, Krmelín, Proskovice, Výškovice, Stará Ves n.Ondř., Paskov a Oprechtice. Poslední dvě obce byly v roce 1870 připojeny k okresu místeckému.

Do obvodu frenštátského soudního okresu patřilo 10 obcí – Bordovice, Čeladná, Frenštát, Kozlovice, Kunčice p.O. (Velké Kunčice), Lichnov, Měrkovice, Tichá, Trojanovice a Vlčovice.

Největší počet obcí, celkem 24, byl v soudním okrese místeckém, a to Brušperk s osadou Antonínov, Fryčovice, Frýdlant n.O., Hodoňovice, Chlebovice, Koloredov, Kunčičky u Bašky (Malé Kunčice), Lhotka, Lysůvky s Lotrunkovicemi, Metylovice, Místek s osadou Bahno, Myslík, Ostravice, Palkovice, Pstruží, Ptáčník, Rychaltice, Sklenov s Hukvaldy, Staříč, Sviadnov, Zelinkovice a Žabeň a od roku 1870 ještě Paskov a Oprechtice.

Počtem obyvatel a tedy i množstvím agendy moravskoostravský soudní okres převyšoval oba další okresy a bylo víc než logické, že od roku 1900 bylo zřízeno samostatné okresní hejtmanství v Mor. Ostravě a rozsah působnosti místeckého hejtmanství se tak podstatně zmenšil.

Do roku 1938 už pak k žádným územním změnám nedošlo, měnilo se jen označení úřadu.

V období 1919 až 1928 se užívalo názvu „okresní politická správa“ a od 1.12.1928 „okresní úřad“.

Politický okres Frýdek stejně jako Místek vznikl v roce 1850 a zahrnoval obvody soudních okresů ve Frýdku a v Bohumíně. Podléhal slezskému místodržitelství – od roku 1854 zemské vládě slezské v Opavě.

Avšak při reorganizaci v roce 1868 jako politický okres zanikl a byl připojen jako soudní okres až do roku 1901 k nově zřízenému politickému okresu Těšín. Město Frýdek obdrželo vlastní statut – magistrát a nebylo tímto podřízeno okresnímu úřadu v Těšíně, ale podléhalo přímo zemské vládě slezské v Opavě.

Statut si podrželo i po opětovném obnovení politického okresu Frýdek až do roku 1928, takže okresní úřad – hejtmanství v období 1901 až 1928 existoval de facto jen pro Frýdek venkov, tedy pro obce Bartovice, Baška, Bruzovice, Dobrá, Horní Bludovice, Horní Datyně, Janovice, Kaňovice, Krásná, Kunčice nad Ostravicí, Lískovec, Lubno, Malenovice, Morávka, Nižní Lhoty, Nová Ves, Nošovice, Panské Nové Dvory, Pazderna, Pražmo, Pržno, Prostřední Bludovice, Raškovice, Řepiště, Sedliště,

Skalice, Staré Město, Staré Hamry, Šenov, Václavovice, Vojkovice, Vratimov, Vyšní Lhoty a Žermanice.

Sídlo okresního hejtmanství ve Frýdku

V roce 1904 byl k frýdeckému okresu dodatečně připojen nově vytvořený soudní okres Slezská Ostrava, který vznikl vyloučením obcí Slezská Ostrava, Heřmanice, Hrušov, Kunčičky, Michálkovice, Muglinov a Radvanice ze soudního okresu Bohumín.

V roce 1928 došlo ke sloučení Moravy a Slezska v zemi Moravskoslezskou a tak i okresní úřad ve Frýdku podléhal

zemskému úřadu v Brně. Současně bylo zrušeno statutární postavení města Frýdku.

K velkým územním změnám obou okresů došlo po podzimních událostech v roce 1938. K okresu Místek byly tehdy připojeny obce Hájev, Kateřinice, Mniší a Trnávka ze soudního okresu Příbor, který připadl k Sudetům.

Po polském záboru Těšínska byla vedena nová státní hranice ne podle osídlení nebo katastrů obcí (v mnohém připomínala nedávnou kružítkovou metodu), ale vedla podle pohoří a řek, takže doslova některé obce půlila tak, že zůstaly odříznuty od škol, obecních úřadů i zásobování. K frýdeckému okresu připadla sice obec Horní Domaslavice a část Dolních Domaslavic a Soběšovic, ale ostatní obce v povodí řeky Lučiny až po Radvanice byly doslova rozpuřeny a rozděleny mezi ČSR a Polsko podle pohoří a řek.

Nejvíce problematické případy měla řešit delimitační komise generála Hrabčíka, kdy byla ze záboru uvolněna obec Morávka (až na osadu Nytrové) a část Radvanic – bývalá osada Lipina, ale ostatní obce byť s rýze českým obyvatelstvem se ocitly v Polsku bez možnosti překročení střežené státní hranice např. k docházce do české školy, poněvadž v zabraném území byly všechny české školy zlikvidovány.

1. července 1941 byla Moravská Ostrava prohlášena za město se zvláštním statutem a byly k němu připojeny i obce slezskoostravské, které dosud spadaly pod okres Frýdek. Poprvé tak došlo ke sloučení moravských a slezských obcí v jeden celek. Okres frýdecký zůstal natolik zmenšený, že o jeho existenci bylo předem rozhodnuto a 1. června 1942 byl připojen k politickému okresu Místek. Avšak frýdečtí Němci těžce nesli takovou podřízenost českému Místku, že se jim po různých intervencích podařilo prosadit od 1.1.1943 přejmenování spojeného okresu na okres Frýdek, i když sídlo okresního úřadu bylo nadále v Místku. Současně došlo ke sloučení obou měst spolu s obcemi Sviadnov, Staré Město a Lískovec.

Po osvobození už nedošlo k rozdělení města i okresu podle předválečného stavu, i když pro rozdělení zejména měst usilovala místecká strana. Z počátku se užívalo označení Místek, který měl

ve srovnání s poněmčelým Frýdkem vždy větší procento českých obyvatel. V roce 1955 došlo k přejmenování na Frýdek – Místek, územní hranice se vrátily většinou do původního stavu před rokem 1938 s výjimkou obcí soudního okresu slezskoostravského, které už natrvalo zůstaly součástí města Ostravy.

Okresní úřady, které byly na základě dekretu prezidenta republiky ze 4.12. 1944 přeměněny na okresní národní výbory, vykonávaly v zásadě tutéž agendu jako okresní úřady.

V roce 1949 došlo podle nové reorganizace k podstatným územním změnám, stávající okresy byl rozčleněny na menší územní celky zpravidla podle bývalých soudních okresů.

Tak vznikl samostatný okres ve Frenštátě p.R., k němuž byly připojeny ze soudního okresu Místek i obce Čeladná, Kozlovice, Kunčice p.O., Lhotka, Malenovice, Nová Ves, Pstruží a město Frýdlant n.O. a obce Bartovice, Horní Datyně, Proskovice, Stará Ves n. O., Šenov a města Brušperk a Vratimov přešly k okresu Ostrava. Místecký okres se i přes sloučení s frýdeckým touto úpravou stal nejmenším ve své historii vůbec. Zůstalo mu pouze 43 obcí a okresní město sloučené i s obcemi Lískovec, Staré Město a Sviadnov. Při další územní reorganizaci v roce 1960 malé okresy opět zanikly, byl zrušen okres Frenštát p.R., který trval pouze 11 let, ale i historický okres Český Těšín. Jejich obce byly rozděleny mezi okresy Frýdek – Místek, Karviná a Nový Jičín. Z frenštátského okresu byla víceméně navrácena ta část obcí, která do roku 1949 k místeckému okresu patřila. Přibyla ještě nově utvořená obec Bílá vzniklá v roce 1951 z částí Ostravice a Starých Hamer. Rovněž tak byly navraceny obce připojené v témže roce k Ostravě vyjma Bartovic, které už natrvalo zůstaly u Ostravy. Úplně poprvé však byly z okresu Český Těšín připojeny obce Bocanovice, Bukovec, Bystřice n.O., Dolní Lomná, Dolní Tošanovice, Guty, Hnojník, Horní Lištná, Horní Lomná, Horní Tošanovice, Hrádek, Hřava, Jablunkov, Karpentná, Kojkovice, Komorní Lhotka, Košařiska, Milíkov, Návsí, Nebory, Nýdek, Oldřichovice, Písek, Ropice, Řeka, Smilovice, Střítež, Třanovice, Trinec, Tyra, Vělopolí a Vendryně a z ostravského okresu Košatka n.O. Nově vzniklý okres se skládal ze 102 obcí, jejich počet se však skoro každoročně proměňoval slučováním a opětným

rozdělováním. V roce 1966 byly připojeny k městu Ostrava Výškovice a v roce 1975 Proskovice a Stará a Nová Bělá .

Po roce 1989 byly na místo okresních národních výborů opět zřízeny okresní úřady, které až na specifickou agendu politického dozoru a cenzury, jako povolování akcí, vydávání publikací nebo oddělení církevního tajemníka, vykonávaly nadále stejnou agendu jako okresní národní výbory, takže v povědomí veřejnosti zůstaly nadále jako „okres“.

Budova okresního úřadu ve Frýdku-Místku

Rokem 2002 byla jejich více jak stopadesátiletá činnost velkou správní reformou ukončena, zda se podaří jejich činnost nahradit nástupnickými organizacemi, ukáže až čas.

Prameny:

- SOkA Frýdek – Místek
- OÚ Místek
- OÚ Frýdek
- ONV Frýdek – Místek

STAVEBNÍ ÚPRAVY KOSTELA SV. JOŠTA VE FRÝDKU SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM NA RESTAUROVÁNÍ OLTÁŘŮ V JEHO INTERIÉRU

Kateřina Lepíková

„Starobylý kostelík sv. Jošta smutně stojí v rohu Komenského sadů jako žebráček, jeho dřevěná vížka zamračeně hledí k Ostravici, šindelová střecha jaksi stydlivě se ukrývá do bujné zeleně okolních rozložitých kaštanů a zbytek prejzové střechy nad sakristií neodvratně propadáva zkáze.“¹ Takto popsal v r. 1929 odborný učitel a kronikář města Karel Kalus zřejmě už tehdy špatný stav kostela sv. Jošta. V průběhu let zajisté docházelo k dílčím stavebním opravám, ale ty zřejmě neměly vysokou úroveň. Tuto domněnku potvrzuje stížnost ředitele Okresního lašského muzea Joži Vochaly z r. 1956, v níž uvádí, že *„práce na opravě střechy jsou prováděny ledabyle, navíc byly přerušeny, přestože část střechy, která byla rozebrána s krytinou, chybí.“²* Z dalších dokumentů uložených v Národním památkovém ústavu v Ostravě vyplývá, že důvodem zdržení byl nedostatek šindelové krytiny. Bylo proto rozhodnuto použít původní. Nové krytiny se tak kostel dočkal až o rok později – v r. 1957. Jen pro zajímavost na střechu o rozloze 424 m² bylo zapotřebí 19 080 kusů šindele. Ten poskytla Městská památková rezervace ve Štamberku za cenu 1 kus za 1 Kč. S dopravou a třídicími pracemi tato krytina stála celkem 20 887,50 Kč.

Při prohlídce památkově chráněných objektů v r. 1958 byl zjištěn kritický stav stavby a nutnost naléhavých oprav. Vedoucí krajského střediska památkové péče a ochrany přírody Zdeněk Nevřela zvláště upozornil na zamokání stavby způsobené stékáním dešťové vody ze střechy po zdivu a následným podmáčením základů zesíleným spádem povrchové vody ke stavbě. Dále poukázal na poškozenou krytinu opěrných pilířů, održenou mansardovou římsu nad sakristií, neodborné provedení pokládky šindelové krytiny a nakonec ještě na poškozené a bezpečnostně závadné dřevěné točité schodiště uvnitř.

Významným datem v historii kostela je 5. březen 1963, kdy byl zapsán do ústředního seznamu kulturních památek ČR pod rejstř. č. 8 – 757/1. Jako odůvodnění se uvádělo, že kostel je ukázkou jednoduché, čisté pozdně renesanční architektury stavěné jako kombinace zděné a dřevěné stavby lidového charakteru se slezskou klenbou a charakteristickou dřevěnou věží. Opěrný systém stavby tvoří 10 masivních opěrných pilířů, které jsou v závěru a nároží položeny nakoso. V naší oblasti je to stavba ojedinělá.

U této pro kostel významné příležitosti bylo opět poukázáno na vlhkost způsobenou neodváděním dešťové vody a na vadnou krytinu pilířů. Opravy v předešlých letech tedy zřejmě neměly očekávané trvání. Kolem objektu bylo doporučeno vytvořit okapový chodník z říčních kamenů kladených do cementové malty ve vzdálenosti 1 m od obvodové zdi a vytvoření drenáží v hloubce 80 – 90 cm se spádem k Těšínské ulici. „Výkvět“, který na omítce kostela vytvořila vlhkost, máme dokonce zdokumentován na fotografiích pořízených v srpnu 1963.

Kostel sv. Jošta v roce 1963 s patrnými stopami zavlhlého zdiva

V roce 1983 byly vypracovány metodické pokyny k opravě kostela. Bylo navrženo střešní krytinu a věž natřít směsí jantarového karbolínu a ojetého oleje v poměru 1:1 žáruvzdorným

štetcem za horka, odvodnit kostel vložení drenáže na úroveň základní spáry, provést šterkopískový násyp výkopu a opětně položit valounový okapový chodník po jeho obvodu, osadit nové síto do okenních otvorů hlavního kostelního prostoru, instalovat nové mříže do oken dostupných z terénu v závěru kostela a provést revizi hromosvodu. Uvedené opravy opět neměly dlouhé trvání.

Při prohlídce 2. 8. 1993 byla zjištěna ve styčné spáře štítu s valenou klenbou (na západní stěně) výrazná trhлина. Nepříznivý vývoj této poruchy mohla ovlivnit skutečnost, že se kostel nachází u prudkého svahu. Svě patrně sehrálo i velké stáří určitých stavebních fragmentů, zejména zabudovaných zedních klestic.

Oprava se tedy jevila jako nevyhnutelná. První fází bylo podle návrhu architektonicko-projekčního ateliéru Jiřího Dluhoše stažení zdiva pomocí ocelových táhel kruhového profilu kotvených do zdiva pomocí ocelových desek a zpevnění trhlín zainjektováním cementovou maltou a zajištěním tzv. stehováním ocelovými skobami.

V roce 1997 podal Farní úřad ve Frýdku žádost o instalaci elektronické zabezpečovací signalizace v kostele. Byla povolena s tím, že nenaruší interiér kostela.

Další fází byla rekonstrukce střechy a krovu včetně věže dle projektu Ing. Václava Jurga „Kostel sv. Jošta ve Frýdku – návrh sanačních opatření střechy“. Předložený posudek totiž prokázal nutnost výměny střešní krytiny z dožitých jednoduše položených šindelů narušených z důvodu nedostatečné impregnace. Stejná situace byla s krovem střechy a konstrukcí věže, které byly rovněž narušeny a vyžadovaly sanaci. K této poměrně náročné rekonstrukci, protože bylo třeba věrně zachovat historický ráz budovy, si farní úřad vybral firmu Kamila Zátopka VŠESTAV z Frýdku-Místku.³ Pracovníci firmy dle vypracovaného projektu sejmuli nevyhovující jednoduchou šindelovou krytinu na střeše i na věži včetně laťování, opravili krov, ošetřili jej chemicky proti hmyzu, opravili prkenný plášť věže, vyměnili dřevěné žaluziové výplně otvorů, opravili kříž na věži, střechu nově pokryli tlakově impregnovanými šindely ve 2 vrstvách, u okapů s větším přesahem, provedli výměnu krytiny nad sakristií a na opěrných pilířích a opravili hromosvod.⁴

Při čistících pracích na levé straně štítu v patce klenby našel zaměstnanec firmy Petr Širuček dne 2. listopadu 1998 v nádobce s pokličkou a v koženém váčku 281 stříbrných mincí z období od 2. poloviny 16. století až do roku 1715. Tento poklad by byl zřejmě ukryt ještě další dlouhá léta, kdyby si nevšiml, že několik cihel je položeno jiným směrem než ostatní a navíc jsou uvolněné. Napadlo ho odstranit je a sáhnout dolů, kde jej čekalo překvapení. Nález byl poctivě odevzdán Farnímu úřadu ve Frýdku a odtud putoval do numismatického oddělení Moravského zemského muzea v Brně, kde byl zkonzervován, zpracován, byla pořízena dokumentace a podrobný soupis.⁵ A pak že už se dneska poklady nenajdou!

V dalším roce bylo na žádost Farního úřadu ve Frýdku zahájeno řízení ve věci opravy fasády kostela a o měsíc později i interiéru (oklepání omítek, nahazení sanační omítky, úprava elektroinstalace, celková výmalba a rekonstrukce schodiště). Opět byla vypracována projektová dokumentace „Frýdek, kostel sv. Jošta, oprava fasády“ tentokrát firmou ARPA Ing. Jiřího Dluhoše. Před započatím oprav v interiéru proběhl restaurátorský průzkum pod vedením akad. malířky Romany Balcarové. Zavedené sondy neprokázaly, že by v hlavním chrámovém prostoru byla zachována přítomnost barevné vrstvy malířských kvalit. Mohlo být tedy započato s opravami. O průběhu prací se můžeme dozvědět ze zprávy z místního šetření v kostele dne 31. 7. 2001. V prostoru sakristie bylo odstraněno nevhodné podloží (asfaltová a betonová vrstva). Při tom se objevily zbytky pískovcové dlažby, takže bylo rozhodnuto v sakristii opětně položit kamennou dlažbu. Omítka do výšky asi 2 m byla oklepána a nahazen sanační špric. Při oklepávání omítky v prostoru hlavní lodi se objevily malby, které byly podrobeny restaurátorskému průzkumu. Trhliny ve zdivu byly zafixovány a provedena elektroinstalace. Pro výmalbu v hlavní lodi byla zvolena šedobéžová barva, přičemž ostění oken, štukové hřebínky, klenby a okna jsou lemována bílým páskem širokým asi 10 cm. Prostor sakristie je rovněž bílý. Také schody na kůr byly ošetřeny, chybějící stupně schodišťové konstrukce doplněny a celá konstrukce napuštěna proti biotickému napadení.

Průzkum vedený akad. malířkou MgA. Blankou Valchářovou odhalil na kamenném portálu původní polygrafii imitující růžovofialové mramorování a šedé tóny z 19. století. Nález byl zakonzervován pro budoucnost a poté přemalován. Také na venkovní fasádu bylo použito dvou barev, bílá byla nanесena na štukové prvky průčelí a ostění oken s orámováním. Celkovou opravu vitráží v oknech provedla restaurátorka s licenci ministerstva kultury ČR akad. soch. Kapka Toušková z Brna. Dochovaná skla přeložila do nového olova a poškozená nahradila novými. Aby se zabránilo zničení, byla před vitráže z vnější strany oken zasazena bezpečnostní skla.⁶

V listopadu 2002 provedla firma Jiřího Dluhoše opravu schodiště a zábradlí před kostelem.

Restaurování oltářů v kostele sv. Jošta

Zvláštní kapitolu rekonstrukce kostela představuje restaurování oltářů (hlavního oltáře sv. Jošta, bočních oltářů sv. Pauliny a sv. Rosálie), které byly 1. března 1967 zapsány do státního seznamu movitých kulturních památek v Severomoravském kraji.

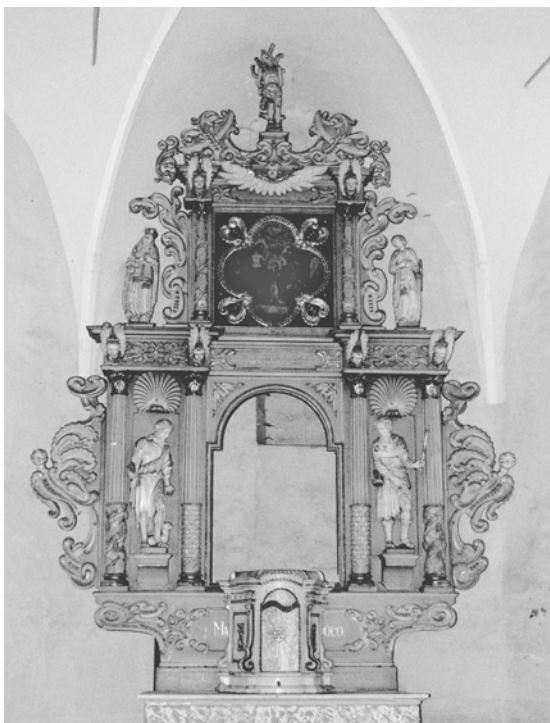
Hlavní oltář s polychromovanými plastikami a dvěma deskovými obrazy pochází z r. 1665. Toto vřočení bylo objeveno při demontáži. Dřívě se za dobu vzniku považoval rok 1666. Patří tedy mezi nejstarší oltáře na severní Moravě. Je to dílo mimořádné kvality ojedinělé také tím, že se kompletně dochoval. Oltář byl vysvěcen r. 1673 vratislavským svétícím biskupem Karlem Neandrem. V evidenčním listu movité kulturní památky není autor uveden. Je však velmi pravděpodobné, že by jím mohl být Salomon Steinhoff. (Pro srovnání – jeho dílem je také hlavní oltář v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Ratiboři). Steinhoff pracoval na zámku v Hlohově, jež patřil Oppersdorfům podobně jako tehdy Frýdek a je proto možné, že mu svěřili i tuto práci v kostele sv. Jošta.⁷

Oltář vysoký 6,2 m, široký 4,7 m sestává z retabula a nástavce. Součástí retabula jsou sloupy vysoké 1,8 m s tordovanými dřiky obtočenými vinnou révou. Po stranách jsou křídla z boltcového ornamentu, který je zakončen hlavičkami andílků. Uprostřed retabula se nachází desková malba zpodobňující sv. Jošta v levé

polovině obrazu jako kněze s hostií v rukou. Stojí u malého oltáře s obrazem Ukřižování přiléhajícího ke zdi. Venkovní scénérie na obraze zachycuje poustevníka s listem nebo knihou, jak se vztaženou rukou vykládá hadům. Tato scénérie znamená zřejmě odkaz na Joštův patronát nad poustevníky. Nad hlavou sv. Jošta drží korunu dva ze zástupu andělů v oblacích. V pravé části je spodobnění Boha otce z jehož úst se vine stuha s nápisem v latině: „*Protože jsi pohrdl trůnem otcovského království, získal jsi korunu mezi andělskými šiky*“⁸ Po stranách obrazu se mezi sloupy nacházejí plastiky sv. Jana Křtitele, v. 102 cm, a sv. Rocha ukazujícího na ránu na obnaženém stehně, v. 106 cm. Nad nimi visí dvě mušle o průměru 45 cm. Na širokém retabulu je pod oltářním obrazem nápis opět v latině: „*Velkému patronu, ochránci vlasti sv. Joštovi budiž prokazována věčná úcta*.“⁹ V římse nad obrazem uprostřed mezi čtyřmi hlavičkami cherubů můžeme číst prosbu: „*Od náhlé a nenadálé smrti vysvobod' nás pane*.“¹⁰ V nástavci je umístěn obraz korunování Panny Marie, která klečí na oblaku se sepjatýma rukama. Za ní vpravo sedí Bůh otec, který pravou rukou drží nad pannou Marií zlatou korunu. Z opačné strany ji drží Kristus, který sedí v pozadí vlevo od Marie. Nad tímto výjevem se vznáší bílá holubice Ducha svatého. Po stranách obrazu jsou plastiky sv. Hedviky, v. 81 cm, a Sv. Apoleny, v. 84 cm. Na římse nad nástavcem jsou tři cherubové. Vrcholem celého oltáře je socha sv. Šebestiána, který stojí přivázan ke stromu oděn v bederní roušku.¹¹

Při restaurování musel být celý oltář rozebrán, a zdokumentován. Každá část byla řádně označena pro konečnou montáž. Bylo zjištěno, že čepy oltáře už nejsou funkční a téměř celý oltář je silně napaden červotoči a dřevokazným hmyzem. Nejdříve se tedy muselo přikročit ke zpevnění dřeva napadeného hmyzem tzv. fixací a petrifikací. Některé části byly petrifikovány ponorem, jiné napuštěním nebo injekcemi, pak se upevnila uvolněná polychromie, obnovily se spoje a čepy dřeva, případně se doplnily chybějící části. V minulosti, pravděpodobně ke konci 70 let byl celý oltář ve snaze ho „vylepšit“ přetřen několika vrstvami emailových nátěrů barvy bílozelené.¹² Že tento zásah nebyl k prospěchu celého díla není jistě třeba dodávat. Mg.A akad.

malířka Blanka Valchářová pracovala celý rok na odstranění těchto nátěrů. Vrstvy byly po malých částech naměkčovány a poté mechanicky snímány skalpelem. Po jejich odstranění, kdy se objevila černá barevná vrstva a místy zeslabené či odpadlé zlacení, začala tušit krásu celého díla. Zachovanou barevnou vrstvu bylo třeba izolovat damarovým lakem, poté vytmelit defekty křídovým tmelem a barevně sjednotit akrylovými barvami. Pak ještě jednou přelakovat. Na místech, kde se nedochovalo původní zlacení, se doplňovalo plátkovaným zlatem. Nakonec byl oltář opět smontován.

Stav hlavního oltáře před restaurátorskými pracemi

Zrestaurovaný hlavní oltář

Obrazy byly velmi znečištěny povrchovými nečistotami a pokryty vrstvou ztmavlého laku. Patrné byly také přemalby a tmely z dřívějších restaurátorských zásahů. Všechny byly napadeny dřevokazným hmyzem. Postup při restaurování obrazů – sv. Jošta, Nanebevzetí Panny Marie – a plastik (které byly navíc podrobeny velmi neodborným restaurátorským zásahům a přetřeny emailovými nátěry) byl obdobný jako u architektury oltáře. Nejdříve byly všechny části zdokumentovány, poté upevněna obrazová vrstva, která se zvláště u obrazu Nanebevzetí Panny Marie zvedala od podkladu, následovalo zpevnění dřeva napadeného hmyzem, snímání povrchových nečistot, retuší a přemaleb (u plastik velmi náročné odstranění emailových vrstev skalpelem), izolace původní obrazové vrstvy damarovým lakem, tmelení defektů křídovým tmelem, opět izolace tmelů damarovým

lakem a pak zcelující retuš akvarelem a poslední přelakování damarovým lakem s příměsí lněného polymerového oleje a včelího vosku. Nakonec ještě leštění zlatých částí a doplnění chybějícího zlatení plátkovaným zlatem. Výlohy na restaurování hlavního oltáře činily 488 915 Kč. Částka byla hrazena z fondu určeného pro opravy movitých kulturních památek, dále z rozpočtu určeného pro ministerstvo kultury, svůj podíl přinesl také okresní úřad a v neposlední řadě také samotný Farní úřad ve Frýdku.¹³

V současné době se ještě restaurují boční oltáře sv. Pauliny a sv. Rozálie pocházející pravděpodobně z let 1711 a 1716. Byly pořízeny na náklady sester Pauliny Herzschrägerové (roz. Koschewies) a Rosalie Koschewies¹⁴ ke cti těchto ochránek před morem.¹⁵ Obrazy sv. Paulíny a Rosalie byly restaurovány už v r. 1992 restaurátorkou Hanou Kohlovou. Stav architektury oltářů je kritický, jsou téměř úplně rozpadlé, dřevěná masa jako by se vylila ven. (Zajímavé je, že andílci na oltářích, přestože jsou vyřezáni z jednoho kusu dřeva, nejsou vůbec napadeni.) Pro restaurování těchto oltářů byl zvolen postup injektáží a napuštění lepidlem. Jednoduše vysvětleno, chybějící dřevěná masa byla nahrazena lepidlem. Podle mínění restaurátorky Blanky Valchářové oltáře vydrží tak dlouho, jak dlouho bude lepidlo držet pohromadě. Výlohy na restaurování těchto oltářů zatím činí 420 160 Kč a hrazeny byly rovněž z výše uvedených fondů. Jejich opětové umístění v kostele sv. Jošta se zatím řeší.

Dne 22. května 2003 byl kostelík slavnostně předán po dlouhých rekonstrukcích a restaurátorských pracích k užívání církví. V budoucnu by se zde zřejmě měly podle tradice konat pohřební obřady. Přejme si, aby opravený kostel a oltář vydržel stejně krásně ještě dlouho.

Poznámky:

1. Kalus, K.: Kostelík sv. Jošta a frýdecké hřbitovy. In 60 let frýdecké spořitelny. Frýdek 1929, s.82
2. Dokumentace Národního památkového ústavu týkající se kostela sv. Jošta ve Frýdku.
3. Kukuczka, J.: Kostelík sv. Jošta v zrcadle čtyř století. Toronto Kanada 2002, s.55.
4. Dokumentace Národního památkového ústavu...

5. Grossmannová D.: Nález z Frýdku-Místku a jeho zhodnocení. In Peníze v proměnách času II, Ostrava 2000, viz též Kukuczka, J.: c. d., s. 55 – 57.
6. Dokumentace Národního památkového ústavu
7. Tamtéž; výsledky bádání pracovnice Národního památkového ústavu Šárky Fidirichové-Bínové, která měla odborný dohled nad celou rekonstrukcí kostela a restaurováním oltářů
8. Latinský nápis: QUIA SPREVISTI PATERNI REGNI CULMINA PRAEPARAVI TTBI CORONA INTER ANGELORU AGMINA
9. Latinský nápis: MAGNO PATRONO PATRIE TUTELARI BEATO IODOCO HONORFIAT ANIS PERPETUIS
10. Latinský nápis A SUBITA MEA ET IMPROVISA MORTE LIBERA NOS DOMINE
11. Valchářová, B.: Restaurátorská zpráva týkající se hlavního oltáře v kostele sv. Jošta. 2002
12. Podobnou barvou je dosud natřena také kazatelna v tomtéž kostele. Dne 30. 11. 1993 byla prohlášena společně se 14 svícny za movitou kulturní památku. Autorem kazatelny byl r. 1794 Ondřej Schweigel.
13. Ze spisů uložených v kanceláři FÚ Frýdek
14. SOkA Frýdek-Místek, FÚ Frýdek, inv. č. 2, str. 148.
15. Novákovi K. všechny: Kostelík sv. Jošta ve Frýdku. Frýdek 1993, viz též FÚ Frýdek – archivní materiál

100 LET OD NAROZENÍ DOMINIKA DROBIŠE

Tomáš Adamec

V letošním roce si připomínáme 100 let od narození a zároveň 20 let od úmrtí významného vlastivědného a spolkového pracovníka, archiváře SOkA ve Frýdku-Místku a častého přispěvatele do časopisu Těšínsko Dominika Drobiše.

O tom, že Dominik Drobiš byl člověk velmi činorodý, nejlépe svědčí jeho vlastní životopis, z něhož vychází i tato vzpomínka.

Dominik Drobiš se narodil 3. srpna 1903 ve Frýdku, po několika týdnech se ale s rodiči přestěhoval do sousedního Starého Města, kde prožil dětství. Staré Město považoval za svou rodnou ves. Bydlel zde až do roku 1934, kdy si postavil vlastní domek ve Frýdku (ale aspoň u hranice katastru se Starým Městem). Obecnou školu absolvoval v Místku, měšťanskou ve Frýdku. Po jejím ukončení v roce 1918 se i přes přání otce, aby se stal obchodníkem, přihlásil na učitelský ústav ve Slezské (tehdy Polské) Ostravě.

Učitelský ústav absolvoval v roce 1922a ihned nastoupil místo ve Starém Městě, v dosavadním bydlišti. O dva roky později složil zkoušku způsobilosti pro obecné školy. Jeho dalšími stanovišti byly státní menšinová škola ve Vidnavě a měšťanská škola ve Vratimově. Od května 1936 vykonával funkci tajemníka okresního školního výboru ve Frýdku a po složení inspektorské zkoušky se od 1. 7. 1941 stal okresním školním inspektorem, nejdříve pro obvod slezskoostravský, od listopadu pak pro obvod frýdecký.

Po osvobození byl povolán ke školskému odboru expozitury zemské školní rady v Ostravě, kde až do roku 1953 působil jako vedoucí hospodářského odboru. Jeho pracovní i životní elán však byl bržděn vleklými zdravotními obtížemi. V polovině padesátých

let už měl za sebou několik těžkých operací a jeho zdravotní stav se dále zhoršoval. Když v roce 1956 přestal vidět na levé oko, požádal o invalidní důchod. Když se mu časem zdraví vrátilo, nastoupil v roce 1966 do Okresního archivu, kde pracoval až do roku 1981. Zinventarizoval archivní knihovnu, uspořádal pozůstalostní fondy a věnoval se i fondům školním, ke kterým měl blízko. Jeho úvody k těmto inventářům přinášejí informace, které by dnes bylo již obtížné, ba nemožné získat z jiných zdrojů.

Načrtli jsme si tu profesní vývoj Dominika Drobiš, to je ale jen část jeho bohaté činnosti. Mimořádně aktivní byl totiž v oblasti spolkové činnosti. Už od studentských let se věnoval jako režisér ochotnickému divadlu. Sám uvádí, že byl „vzdělavatelem Sokola (Staré Město, Vratimov), knihovníkem ve Starém Městě, dlouholetým předsedou knihovny rady města Frýdku a Frýdku Místku, jednatelem Okresního osvětového sboru ve Frýdku a jednatelem Slezských knihomilů.” Vedl rovněž dramatický, pěvecký i hudební kroužek ve Starém Městě. Hlavně se ale angažoval v hasičských spolcích. Byl jednatelem, vzdělavatelem a kronikářem hasičských sborů v místech svého působení a později i velitelem Okresní hasičské jednoty Frýdecké. Byl rovněž redaktorem několika hasičských časopisů.

Přitom pilně psal. Jeho vlastivědná činnost je neobyčejně rozsáhlá; kromě desítek článků v novinách a časopisech zanechal i mnoho prací v rukopisech. Velkou část své tvorby věnoval tematice školství a hasičství zejména na Frýdecku.

Dominik Drobiš zemřel 20. června 1983. Svým životem a dílem se stal jednou z významných osobností kulturní historie Frýdecka a Místecka ve 20. století.

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE:

(V následujícím výčtu byly vynechány četné nekrology, články k životním výročím a recenze)

- Pamětní list Sboru dobrovolných hasičů ve Starém Městě u Frýdku. St. Město 1933. 35 s.

- Ondráš-slezský rebel. In: Sborník výstavy Bezručova kraje. Frýdek 1935, s. 122-125.
- České hasičství na Těšínsku. Tamtéž, s. 156-157.
- Listy z kroniky Hasičské župy Frýdecké. Frýdek 1937, 70 s.
- Školství ve Frýdku-Místku v době nesvobody. In: 700 let Frýdku-Místku. Frýdek-Místek 1965, s. 199-204.
- K předpokladům rozvoje frýdecko-místeckého okresu v minulosti. In T (dále T)16-17-18/1965, s. 37-39.
- Staroměstské švédské pahorky a skutečnost. In: T 1/1967, s. 3-6.
- Trojí návštěva Petra Bezruče v chalupě na Záhoří. In: T/1967, s. 7-10.
- Vliv obchodní stezky, zvané solná, na vznik osad. T 1/1967, s. 11-18; T 2/1968, s. 9-14; T1/1969, s. 30-35.
- Obecná škola v Komorní Lhotce. In: T 2-3/1968, s. 2-4.
- Frýdecké školství a národnostní otázka. In: T 2-3/1968, s. 25-31.
- Z kroniky Staroměstské pily. Staré Město, v. nákl. 1971, 8 s.
- 75 let požárního sboru ČSPO na Morávce (1896-1971). Morávka 1971, 27 s. (s J. L. Mikolášem)
- Staré Město u Frýdku bez farnosti? In: Slezský sborník 69/1971, s. 318-320.
- Cechovní zřízení ve Frýdku-Místku. In: Studie o Těšínsku, Č.Těšín 1972, s. 57-74.
- Jak plynula léta. K 80. výročí založení dobrovolného požárního sboru ve Starém Městě u Frýdku. Staré Město u Frýdku 1973, 8 s.
- Zapomenutá škola ve Frýdku. In: T 1/1973, s. 26-27.
- Jamnice či „In der Holzmul?“ In: Studie o Těšínsku 2, Č. Těšín 1973, s. 253-270.
- Vznik a vývoj vyšších organizačních složek požárníctva na Frýdecko-Místecku. In: T 3/1973, s. 28-29; T1/1974, s. 31-33.
- Školství okresu frýdecko-místeckého v zrcadle dvou desetiletí. In: Studie o Těšínsku 3, Český Těšín 1974, s. 173-185.
- ...a všechny pěkně pozdravuj. Frýdek-Místek 1974, 86 s.
- Historie školství Janovic. Janovice 1975, 22 s.

- Listy z kroniky požárního sboru v Nižních Lhotách. Nižní Lhoty 1976, 36 s.
- Přehled správního vývoje okresu Frýdek-Místek. OA Frýdek-Místek 1976, 73 s.
- Kudy šla svoboda na Těšínsku? In: T/1976, s. 15-17.
- Z galerie vlastivědných pracovníků Frýdecko-Místecka In: Studie o Těšínsku 5, Český Těšín 1977, s. 324-330.
- Zámek na dně jezera. In: T 2/1978, s. 32.
- K novým archeologickým objevům ve Frýdku-Místku. In: T 1/1981, s. 8-10.
- Zrod činnosti výtvarníka –samouka L. Magdoně z Janovic. In: T 1/1981, s. 16-20.
- Jaroslav Čeleda a Petr Bezruč. In: T 1/1981, s. 22-23.
- K 25. výročí založení oční školy při očním oddělení KÚNZ v Ostravě. In: T 1/1982, s. 17-19.
- Školství na Karvinsku v letech 1945-1960. In: T3/1982, s. 5-6.
- Jamnice skutečná a domnělá. In: Pobeskydí 2/1982, s. 68-74.
- Zapomenutá škola ve Frýdku. In: Pobeskydí 2/1983, s. 11-15.
- Podniková pilařská škola Frýdek-Staré Město 1949-1951. In: Pobeskydí 2/1983, s. 15-16.
- Staroměstské mlýny. In: T 3/1983, s. 23, 26.
- Moravecká škola v obležení. In: T 1/1984, s. 23-25.

MILAN KLEGA PĚTASEDMDESÁTILETÝ

Tomáš Adamec

Dne 11. dubna letošního roku oslavil pětasedmdesátileté narozeniny pracovník našeho archivu Milan Klega. Narodil se v Paskově a i když se už jako jedenáctiletý přestěhoval s rodiči do tehdy ještě samostatného Místku, stále se ke svému rodišti hrdě hlásí.

Milan Klega pracoval celý život v oblasti, která je archivnictví poměrně značně vzdálená. Pracoval jako konstruktér, projektant a hlavní inženýr projektu. Nejdříve ve Vítkovických železárnách, později v Hutním projektu v Místku. Od mládí se však věnoval velkému koníčku - fotografování. Absolvoval dokonce jeden z prvních běhů dvouleté Lidové konzervatoře výtvarné fotografie v Ostravě.

Zpočátku fotografoval rodinné snímky, krajinky, velká část fotografií z té doby je se sportovní tematikou. Své dominantní a charakteristické téma však našel o něco později, v padesátých letech, kdy začal více a více fotografovat své město - tehdy už sloučený Frýdek-Místek, i když nutno zdůraznit, že převládají fotografie Místku, ke kterému má bližší vztah.

Fotografie Milana Klegy tak během posledních asi padesáti let zachytily proměnu, kterou dvojměstí prošlo. Zachytily mizející a zmizelé domy, ulice i celé čtvrti. Zachytily zrod nových domů, nových ulic a nových sídlišť. Sběrka fotografií Milana Klegy se tak časem stala svéráznou obrázkovou kronikou Frýdku-Místku, při jejímž prohlížení je možno nostalgicky vzpomínat i němě žasnout.

Až v důchodu se fotografie staly Milanu Klegovi nejen koníčkem, ale i zaměstnáním. V roce 1995 byl přijat do Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku jako fotograf na zkrácený

úvazek. Identifikuje staré fotografie, zavádí je do počítačové databáze, snímkuje staré archivní materiály na mikrofilmy.

Ze svých fotografií uspořádal Milan Klega několik výstav, poslední je nyní instalována v našem archivu. V roce 2002 byl Milan Klega i jedním ze spoluautorů fotografické publikace s příhodným názvem Proměny Frýdku-Místku.

Sborník Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku 4

Vydal Zemský archiv v Opavě - Státní okresní archiv

ve Frýdku-Místku v roce 2003

Počet stran: 100

Odpovědný redaktor: PhDr. Alena Matějová

Výkonný redaktor: Mgr. Tomáš Adamec

Redakční rada: Mgr. Tomáš Adamec, Mgr. Kateřina Lepíková,

PhDr. Alena Matějová a Mgr. Radomír Michna

Tisk: Zdeněk Šprc - ŠOT, Palackého 134, 738 02 Frýdek-Místek

Počet výtisků: 200

ISBN 80-86388-07-7